Problem vid översättning av humor från svenska till kroatiska

Sukalić, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:142928

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

Repository / Repozitorij:

ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

ZAGREBS UNIVERSITET
FILOSOFISKA FAKULTETEN
INSTITUTIONEN FÖR SKANDINAVISTIK

Lucija Sukalić

Problem vid översättning av humor från svenska till kroatiska

Masteruppsats

Handledare:
Zvonimir Novoselec, fil. dr.
Goranka Antunović, fil. dr
Sara Profeta

Zagreb, 2020

Innehållsförteckning

1. INLEDNING....1

2. TEORETISK BAKGRUND

2.1. Humor....2

2.2. Kan man översätta humor?....3

2.3. Översättningsmetoder....3

2.4. Komikens funktioner....12

3. MATERIAL OCH METOD....12

4. RESULTAT

4.1. Kvantitativ analys....14

4.2. Kvalitativ analys....15

5. SLUTSATS....27

6. SAMMANFATTNING....27

7. KÄLLFÖRTECKNING....29

8. APPENDIX....32

9. ÖVERSÄTTNINGAR FRÅN SVENSKA TILL KROATISKA

9.1.1 Salufsin mobil app – användar guide....55

9.1.2 Mobilna aplikacija Salufsin – upute za korištenje....66

9.2.1. Salusfin's intelligenta värme kontroll: Installationsguiden....71

9.2.2. Salusfin pametna kontrola grijanja: upute za instalaciju....75

9.3.1 Jakten på våra genetiska superhjältar....80

9.3.2 Lov na gene naših superjunaka....85

10. ÖVERSÄTTNINGAR FRÅN KROATISKA TILL SVENSKA

10.1.1 Dobrodošli na službene stranice Turističke zajednice Općine Lastovo!....90

10.1.2. Välkomna till Lastovo turistbyrås officiella sida! 97

10.2.1. Kičma mog slavonskog ljeta..... 102

10.2.2. Min slavonska sommar 106

1. INLEDNING

I den här uppsatsen ska jag undersöka problem som uppstår vid översättning av ord, uttryck och textdelar som är humoristiska samt metoder som används i själva processen. Syftet med det här arbetet är att genom en jämförande analys av ett antal svenska skönlitterära böcker och deras kroatiska versioner inse på vilket sätt översättarna har reagerat på problematiska textdelar och vilka metoder de har använt. Dessutom ska jag analysera hur de valda metoderna påverkade komikens funktioner.

Uppsatsens första del ger en teoretisk bakgrund med förklaring av humor, översättningsmetoder och de undersökta komikens funktioner. För det mesta följer uppsatsen Dorothea Hygrells analys och funktioner beskrivna i hennes doktorsavhandling (1997) i vilken hon undersökte översättningar från svenska till tyska. Metoderna som jag undersökte i min analys är en kombination av Mona Bakers (2001) och Vinay och Darbelnets (1995) beskrivning.

Sedan ska jag ge kvantitativ analys med procentandel per översättningsmetod i korpusen. Efter följer analys av några exempel från de valda böckerna, med tanke på problem som uppstod, de använda översättningsmetoderna och komikens funktioner. Böckerna som jag valde för analys tillhör tre grupper texter: barnlitteratur, detektivroman och annan skönlitteratur för vuxna läsare, för att ha varierande textmaterial och med tanke på att humor finns i många litterära genrer. Efter analysen presenterar jag undersökningsresultat och slutsats. Sedan följer appendix med alla exempel på översättning av humor jag hittade i de valda böckerna.

Uppsatsens sista del innehåller översättningar från svenska till kroatiska och vice versa. De är inte relaterade till humor utan har syfte att visa min förmåga att översätta olika texttyper skrivna på svenska och kroatiska.

2. TEORETISK BAKGRUND

2.1. Humor

Humor är oöversättbar. Det här är en av de vanligaste myterna som finns när det gäller översättning av humor. Ordlek, roliga idiom och vitsar anses ofta som omöjliga att översätta från ett språk och kultur till den andra. Många problem uppstår när man försöker överföra alla viktiga element och funktioner till ett annat språk. Första problemet med undersökning av humor börjar redan med själva definitionen av vad den faktiskt är och hur vi kan med säkerhet säga att någon text är humoristisk.

Många har skrivit om vad humor är och hur man kan definiera den. Det finns inte någon enhetlig definition, men vad flesta språkvetare betonar som viktigast i humor är inkongruens. Vandaele (1999: 256) säger att två viktigaste element av humor är överlägsenhet (*superiority*) och inkongruens (*incongruity*). Överlägsenhet står för social kunskap att kunna förstå och använda komiken. Enligt Vandaele, inkongruens händer spontant och vi tänker inte om den. Det är ett socialt fenomen, allmänt och karakteristiskt för alla kulturer. Dorotea Hygrell (1997) skriver också om begreppet *komik.* Hon påpekar att inkongruens 'ligger mellan det konkreta och abstrakta till grund för komikupplevelsen. Inkongruens mellan det konkreta fallet och det abstrakta begreppet eller idealet synes vara det som är gemensamt för alla former av det komiska.' (1997: 62). Hygrell har forskat inkongruensförhållande för att upptäcka textdelar med komikens funktion. Den här masteruppsatsen följer hennes inriktning och grundläggs i oväntad kontrast, dvs. inkongruens. Vandaele (2010: 148) skriver att "…an exact and single defnition of comical incongruity is a dificult matter. One may perhaps say, in general terms, that incongruity happens when cognitive rules are not being followed." Med detta ger Vandaele (2002: 151) också en enkel och känslodriven definition: " ...It would seem that humour can indeed be readily recast as a *humorous effect* and, hence, translating humour would come down to achieving the ‘same humorous effect’." I resten av uppsatsen ska jag försöka bevisa komikens mångtydighet och relevans förutom själva effekten. Tillsammans med de sociala och emotionella aspekterna av inkongruensförhållande är kognitiva regler de som jag har tagit hänsyn till.

2.2. Kan man översätta humor?

Dessutom skriver Delia Chiaro i förordet till sin bok (2010: 19) om motsägande av humors universalitet och dess omöjlighet att bli översatt och förstådd av alla människor. Chiaro ställer en utmanande fråga: 'So is it just a question of inadequate, poor quality translations?' (ibid.). I en annan text (Chiaro, 2005: 136) hävdar hon också att humor faktiskt är översättbar, men frågan är grad av kvalitet och effekt. Perfekta motsvarigheter mellan två språk är så ansträngande att hitta att översättare måste vara experter på både språk och kultur för att möjligen kunna lyckas. Vandaele (2002: 150) nämner att översättare kan för det mesta förstå humor i källtexten, men kan ha det jobbigt med att överföra den till måltexten. Det står i hans artikel att översättning av humor inte är något man kan lära sig, utan man måste ha en stor talang för att kunna skapa en tillfredsställande lösning. Frågan som uppstår hos många som skriver om översättning av humor är vilka element från originaltexten man bör bevara (Hygrell 1997: 29). Översättare måste dessutom ta hänsyn till måltextens funktion och hur det ändrade avsnittet kan påverka läsarens upplevelse.

Vad som generellt saknas, enligt både Vandaele (2002) och Chiaro (2005) är ett mer vetenskapligt sätt att forska och skriva om humor. Naturligtvis är det svårt att undersöka komik för vår upplevelse av den är i hög grad subjektiv. På grund av allt som nämndes ovanför, t ex brist på exakt definition av vad humor är, använde jag alla de nämnda språkvetarnas principer samt min egen intuition för att upptäcka humoristiska avsnitten. Genom att analysera dem ska jag undersöka är det i själva verket möjligt att översätta humor, åtminstone var det möjligt i de valda böckerna.

2.3. Översättningsmetoder

Från 1950-talet har många, enligt Munday (2003: 55), skrivit om översättningsteori men bara få har givit någon sorts modell av själva processen. Bland dem var Vinay och Darbelnet, två språkvetare vilkas bok *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation* hade en stor påverkan över översättnings teori. Deras beskrivning av översättningsmetoder anses fortfarande vara viktig när det gäller jämförande analys. I sin bok (1995: 31) delar Vinay och Darbelnet översättningsmetoder i två grupper, direkta (*direct*) och indirekta (*oblique*). Direkt lån (*borrowing*), översättningslån (*calque*) och direkt översättning (*literal translation*) tillhör direkta

metoder medan transposition, modulation, bruksmotsvarighet/ekvivalens (*equivalence*) och adaption (*adaptation*) tillhör indirekta metoder. Svenska namn på metoder har tagits över från Rune Ingo (2007).

Till skillnad från Vinay och Darbelnets metoder bestämde Hygrell sig för ett enklare sätt att beskriva hur översättare reagerar på humoristiska källtexter. Hon använder fyra strategier som grundtyper (hon kallar dem *strategier*, medan framöver i min uppsats kallas de för metoder; 1997: 74). Hon beskriver metoderna i följande ordning: uteslutning, övertagande, efterbildning och ersättning. I sin doktorsavhandling använde hon jämförande analys för att undersöka ett stort antal tyska översättningar av svensk skönlitteratur. Hennes strategier är mer anpassade för undersökning av komiska element och funktioner, speciellt eftersom material är så oenhetligt (1997: 74).

Uteslutning förklarar hon som en strategi använd när översättning verkligen är omöjligt och den innebär att ett textavsnitt utesluts helt eller delvis. Övertagande är strategin i vilken översättare tar över element från källtexten till måltexten i samma språkliga form, till exempel ett namn. När elementets denotation härmas på målspråket kallas det för efterbildning. Med den i tanke försöker översättare rekonstruera källtextens kultur, till exempel matvanor, så att måltexten får samma komiska funktion den har i källtexten (Hygrell, 1997: 127). Ersättning är, enligt Hygrell (1997: 207), den endaste strategien som kan behålla humoristiska element av originaltexten. Med den här strategin ersätts element eller uttryck från källkulturen med element från målkulturen. Till skillnad från ersättningen, utgör elementet inte motsvarighet med källtexten på det denotativa planet (1997: 74). Det är viktigt att säga att användningen av en strategi inte utesluter någon annan. Under min jämförande analys insåg jag att Hygrells strategier inte är anpassade för mina exempel utan att de är mer adekvata för analys av svensk – tyska översättningar. Svenska och tyska ligger närmare varandra, särskilt när det gäller grammatik och kultur. På grund av detta kunde hon dela översättningsmetoderna i mindre grupper som 'övertagande- element blir mer främmande i måltexten; övertagande- element blir mindre främmande i måltexten, osv'. (1997: 98). Dessutom går hennes analys mer i detalj, som ett resultat av den stora korpusen hon undersökte.

I det här arbetets sammanhang anser jag viktigt att nämna Mona Bakers uppsättning av översättningsmetoder (Baker, 2001). I sin bok förklarar hon olika problem som kan uppstå vid översättning om det inte finns motsvarigheter i målspråket. Det finns ett brett spektrum svårigheter (2001: 20) – från stora skillnader inom kulturer till semantiskt

komplexa uttryck och falska vänner. Baker beskriver åtta metoder som professionella översättare använder när det inte finns någon motsvarighet på ordnivån i målspråket. De är: översättning med ett mer generellt ord (*superordinate*), översättning med ett mer neutralt ord / mindre uttrycksfullt ord, substitution (*cultural substitution*), övertagande eller övertagande med förklaring, omskrivning med relaterade ord, omskrivning med icke-relaterade ord, uteslutning och illustration (2001: 20-42). Översättning med ett mer generellt ord (*superordinate*) är, enligt Baker, metoden som översättare använder när det inte finns motsvarighet i målspråket med samma specifika betydelse. Samma gäller för översättning med ett mer neutralt ord eller ett mindre uttrycksfullt ord. Substitution kallar hon processen av ersättning av ett uttryck specifikt för källkulturen med ett som ligger närmare till målkulturen. Dessutom använder professionella översättare övertagande och i vissa fall tillägger de förklaringar också. Omskrivning med relaterade ord innebär att samma begrepp lexikaliseras både i källtexten och i måltexten med ord som är relaterade men inte riktiga motsvarigheter (t.ex. de tillhör olika ordklasser). Omskrivning med icke-relaterade ord innehåller dock parafras med ord helt olika i form från dem i källtexten. Uteslutning och illustration är metoder som verkar drastiska, men kan bli praktiska om ingen av de ovannämnda metoderna inte är lämplig av någon orsak.

Förutom ordnivån diskuterar Baker i sin bok metoder som används för översättning av idiom / idiomatiska uttryck. De är också viktiga för min analys därför att humoristiska exempel i min korpus består av både ord, fras, idiom och större textdelar. Några problem vid översättning av idiomatiska uttryck är t ex: att det inte finns någon motsvarighet i målspråket, att det finns ett liknande uttryck men det används i olika sammanhang, att uttrycket används i både bokstavlig och idiomatisk betydelse eller att idiomatiska uttryck inte är så vanliga i målspråket. Hon föreslår några metoder för att översätta idiomatiska uttryck: användning av ett idiomatiskt uttryck med samma betydelse och form, användning av ett idiomatiskt uttryck med liknande betydelse men olik form, översättning med omskrivning och uteslutning (2001: 72-78). Dessa principer kan man använda med humoristiska uttryck också. Enligt Baker (2001: 63) är idiomatiska uttryck fast sammanhängande ordkombinationer som tillsammans bär betydelse vilken deras individuella komponenter saknar. Samma går för humoristiska delar av meningar eller hela textdelar som utgör några av exempel i min analys.

I min analys valde jag att beskriva följande sex metoder använda av översättare i de valda böckerna: *direkt översättning, omskrivning med ett eller flera relaterade ord,*

omskrivning med ett eller flera icke-relaterade ord, övertagande, substitution och *uteslutning*. Det är en kombination av översättningsmetoder beskrivna av ovannämnda översättningsvetare, valda eftersom jag upptäckte dem som mest frekventa vid analysen av komiska exempel hittade i böckerna. Några namn på metoder är ganska lika eller upprepar sig vid olika språkvetare så de beskrivs under samma namn i mitt arbete.

1. *Direkt översättning* innehåller alla exempel där översättare har valt att översätta ett ord, uttryck eller några meningar ord för ord, utan att ändra dem på grammatisk eller idiomatisk nivå i hög grad (Vinay, 1995: 33; Ivir, 1998). Vinay (1995: 34) skriver att metoden är vändbar och används ofta mellan två språk som tillhör samma kultur. Han ger exempel av direkt översättning från engelska till franska:

a) (eng.) I left my spectacles on the table downstairs.

(fr.) *J'ai laissé mes lunettes sur la table en bas.*

b) (eng.) Where are you?
(fr.) *Où êtes-vous?*

Samma metod används i följande exempel från min korpus:

c) (sv.) Mamma mamma, hur stor är Atlanten?
-Tyst unge, och fortsätt simma!

(kro.) -Mama, mama, kako je velik Atlantski ocean?
-Šuti, dijete, i nastavi plivati!

2. Under *omskrivning med ett eller flera relaterade ord* samlade jag exempel i vilka översättarna har parafraserat ett humoristiskt ord, uttryck eller hela meningar med ord som liknar dem som finns i källtexten. Baker (2001: 37) säger att med den här metoden segmentet från källtexten är lexikaliserat i måltexten i en form som är mer naturlig för målspråket. Som exempel ger hon översättningar från engelska till tyska och franska:

a) (eng.) Hot and cold food and drinks can be found in the Hornet's Nest, overlooking the Alexick Hall.

(ty.) Im Hornet's Nest, das die Alexick-Halle überblickt, bekommen Sie warme und kalte Speisen und Getränke.

(In the Hornet's Nest, which overlooks the Alexick-Hall, you can have hot and cold meals and drinks.)

b) (eng.) As well as our enviable location, other facilities include an excellent Conference and Arts Centre, gourmet restaurant, and beautiful terraced gardens.

(fr.) Outre une situation enviable, le Musée prévoit également un Centre de Conférence et des Arts, un restaurant gourmand et de magnifiques jardins implantés en terrasse.

(Besides its enviable location, the museum equally provides a Conference and Arts Centre, a gourmet restaurant and magnificent gardens created in a terrace.)

Ett exempel från min analys:

c) (sv.) Snart hittar han på följande skämt: "Jag har hittat hår på bröstet. Tre stycken. Ett ensamt och två i klunga."
(kro.) Ubrzo izmisli sljedeću šalu: "Imam dlake na prsima. Tri komada. Jednu samu i dvije u grupi."

3. *Omskrivning med ett eller flera icke-relaterade ord* syftar på ord, uttryck och meningar parafraserade med ett eller flera ord helt olika från källtextens formulering. Enligt Baker (2001: 38) baseras metoden på modifiering av segmentet från källtexten i en annan form, som kan bära problemet att den ofta saknar en grad av den expressiva eller associativa betydelsen (Baker, 2001: 40). Hon exemplifierar det med flera översättningar och här är några av dem:

a) (eng.) You can even dine 'alfresco' in the summer on our open air terrace.

(ty.) Im Sommer können Sie auch auf der Terrasse im Freien sitzen und essen.

(In the summer you can also sit and eat on the terrace in the open.)

b) (eng.) On the basis of the world view uncovered by the shaman's faculties, with its vision of another and miraculous plane which could interact causally with our own, the more advanced mystical intuitions of esoteric Buddhism were able to develop.

(översatt tillbaka från jap. till eng.)...with the image of another miraculous dimension which can causally influence each other mutually with the daily world...

Här följer ett exempel från min korpus:

c) (sv.) De passerade under en viadukt med nedklottrade väggar. Blå grönsak hade någon skrivit med stora gula bokstäver.

>>Jävla dårar<<, muttrade han.

>>Vadå?<<

>>Blå grönsak<<, sa han.

>>Va?<<

>>Blå grönsak.<<

>>Vafan pratar du om?<<

>>Det stod därborta<<, sa han. >>Nån hade skrivit det. Eller blå grönska eller vafan det nu stod.<<

(kro.) Prošli su ispod jednog vijadukta sa zašaranim zidovima. Plavo povrće, netko je napisao velikim žutim slovima.

"Jebeni luđaci", promrmljao je.

"Ko?"

"Plavo povrće", rekao je.

"Ha?"

"Plavo povrće."

"Ma o čemu pričaš, čovječe?"

"Tamo je pisalo", rekao je. "Netko je to napisao. Ili plava pomrčina ili tako neki vrag."

4. *Övertagande* är en metod som är gemensam för alla språkvetarna jag har nämnt. Med den tar översättare över element från källtexten till måltexten i samma språkliga form. I min analys finns det exempel med ett eller flera ord på svenska, tyska, engelska eller finska. Ibland finns det förklaring som går med dem. Här skiljer min uppsats sig från Hygrells därför att hon inte räknade övertagande av ord på engelska utan dem på svenska, danska och andra språk. Däremot anser jag engelska som viktigt att tillägga till min analys. Här följer ett av några exempel Baker (2001: 34) ger för denna metod:

a) (eng.) The Patrick Collection has restaurant facilities to suit every taste – from the discerning gourmet, to the Cream Tea expert.

(ty.) ... vom anspruchsvollen Feinschmecker bis zum 'Cream-Tea'Experten.

(...from demanding gourmets to 'Cream-Tea'-experts.)

Vinay och Darbelnet (1995: 32) påpekar att övertagande används ofta för att skapa en sorts stilistisk effekt, till exempel när översättare väljer att ta över ryska ord som 'roubles' eller 'aparatchik' för att behålla stämningen av källkulturen.

I min analys dominerar exempel på övertagande på engelska och finska.

b) (sv.) Det var då vi körde igång. -Tjus lätmi isamatö råckönråll mjosik!

...-Råckönråll mjosik! If jo vånå lav vitmi!

(kro.) To nam je bio znak da počnemo. "Džas letmi isamate roknrol mjuzik!"
…"Rokenrol mjuzik! If ju vona lav vitmi!"

5. *Substitution* är ersättning av ett uttryck specifikt för källkulturen med ett som ligger närmare till målkulturen - i mina exempel är det oftast begrepp relaterade till svensk eller finsk kultur. Baker (2001: 31) skriver att det nya segmentet inte har samma denotativa betydelse men att det troligen kommer att ha en liknande effekt på läsaren av måltexten. Följande exempel visar att översättare använder substitution i sammanhang där den expressiva betydelsen är viktigare än den bokstavliga:

a) (ital.) Poi, siccome la serva di due piani sotto la sfringuellava al telefono coll'innamorato, assenti i padroni, si imbizzì: prese a pestare i piedi sacripantando «porca, porca, porca, porca...»: finché la non ismise, che non fu molto presto.

(eng.) Then, because the servant-girl two floors down was chattering at the telephone with her young man, her employers being away, he lost his temper: and began to stamp his feet, bellowing 'Bitch, bitch, bitch...' until she gave up, which was not very soon.

b) (eng.) The Patrick Collection has restaurant facilities to suit every taste – from the discerning gourmet, to the Cream Tea expert.

(ital.)...di soddisfare tutti i gusti: da quelli del gastronomo esigente a quelli dell'esperto di pasticceria.

(...to satisfy all tastes: from those of the demanding gastronomist to those of the expert in pastry.)

I mitt material använde översättare substitution tre gånger. Ett exempel på den följer:

c) (sv.) Efter tjugo minuter frågade Abdulkarim: ”Hur länge ska vi ligga som sillar?” Britterna garvade. Informerade honom: bara några minuter kvar.

(kro.) Nakon dvadeset minuta Abdulkarim je pitao: „Koliko dugo ćemo se voziti ovako kao sardine?“ Britanci su prasnuli u smijeh. Informirali su ga: još samo nekoliko minuta.

6. Sista metoden i min analys är *uteslutning*. Metoden användes sällan av översättare, men är ganska praktisk om måltexten fungerar bra utan ett ord eller en textdel.

a) (eng.) This is your chance to remember the way things were, and for younger visitors to see in real-life detail the way their parents, and their parents before them lived and travelled.

(fr.)Voici l'occasion de retrouver votre jeunesse (qui sait?) et pour les plus jeunes de voir comment leurs parents et grands-parents vivaient et voyageaient.

(Here is the chance to rediscover your youth (who knows?) and for the younger ones to see how their parents and grandparents used to live and travel.)

I min analys finns det två segment med uteslutning. Här följer ett exempel:

b) (sv.) Jojo, naturligtvis kan man vingklippa mig. Det är inte ens svårt, nej, det är bara att göra. Klipp, klipp. "Ett stick gjort på ett kick!" (Kommer du ihåg den filmen?) Då kommer vi ingen vart. Då står jag där som en skadskjuten höna och flaxar, och det kanske är roligt för några.

(kro.) Ma da, naravno, krila mogu biti podrezana. To uopće nije teško, treba samo napraviti. Rec, rec. Onda ne možemo nikamo. Onda tamo stojim poput poput ranjene kokoši i širim krila, a to je možda nekima zabavno.

Självklart, om man använder uteslutning kommer det att saknas en hel del av källuttryckets denotativa eller konnotativa betydelser och egenskaper. Sådana egenskaper,

särskillt relaterade till komiken, kallar Hygrell för komikens funktioner som kommer att förklaras under nästa kapitlet av arbetet.

2.4. Komikens funktioner

I allmänhet innebär komikens funktion skapande av en positiv upplevelse "manifesterad i ett skratt eller ett leende eller endast i en skratt impuls" (Hygrell, 1997: 65). Humor och komik innehåller många andra faktorer: de har en social funktion, nämligen skapande av gemenskap mellan människor och likaså rollen av bron som binder olika kulturer. Enligt Hygrell är just dessa faktorer grundläggande för komikens funktion i skönlitterära texter. Som komikens fundamentala funktion nämner hon precis *komisk funktion*, funktionen som har till syfte att "framkalla en lustupplevelse" (1997: 66). Alla texter som hon har valt i sitt arbete och alla exempel som jag har hittat i min undersökning har ett gemensamt drag – de är alla (eller borde vara) komiska. Till skillnad från komikens funktion förklarar hon *humoristik funktion* som den som riktar sig mot 'en vänlig syn på livets brister, på det som ibland kallas för "det mänskliga" (1997: 67). Hon nämner också andra funktioner som *den kritiska funktionen* eller *den värderande funktionen.* Textavsnitt med kritisk funktion inbjuder läsare att ta en kritisk inställning mot någonting, både i fiktion och i verklighet. Värderande funktion har ett nedvärderande syfte. När det inte är nödvändigt att specificera dem, kallar Hygrell de sista tre för *instrumentella funktioner*. Förutom dessa nämner hon *karakteriserande funktion* – när författare använder komik för att karakterisera en fiktiv person. *Informativa funktioner* innehåller alla andra språkliga element: ett denotativt eller konnotativt innehåll, rim, assonans, allitteration, osv. (1997: 68). I analysen fokuserar jag mest på den komiska funktionen men andra funktioner kommer att nämnas om de är relevanta eller intressanta för undersökningen.

3. MATERIAL OCH METOD

Mitt material består av 97 humoristiska exempel som jag hittade i nio olika böcker översätta av sex olika översättare. Böckerna som jag valde för analys tillhör tre större litterära grupper*:* barnlitteratur (Tove Jansson: *Trollkarlens hatt*, översatt av Anka Katušić Balen; Astrid Lindgren: *Pippi Långstrump*, översatt av Mirko Rumac; Ulf Stark: *Dårfinkar och dönickar*, översatt av Željka Černok), detektivroman (Jens Lapidus: *Snabba cash*, översatt av Danilo Brozović; Stieg Larsson: *Män som hatar kvinnor*, översatt av Željka Černok) och

annan skönlitteratur för vuxna (Jonas Gardell: *En komikers uppväxt* och *Ett UFO gör entré*, översatt av Željka Černok; Huns Gunnarsson: *Någon annanstans i Sverige*, översatt av Željka Černok; Mikael Niemi: *Populärmusik från Vittula*, översatt av Doroteja Maček). Meningen var att ha ett varierande textmaterial och med tanke på att humor finns i många litterära genrer. Förutom genrer var det viktigt att böckerna var översätta av olika översättare för att ha en diverse korpus även på det sättet.

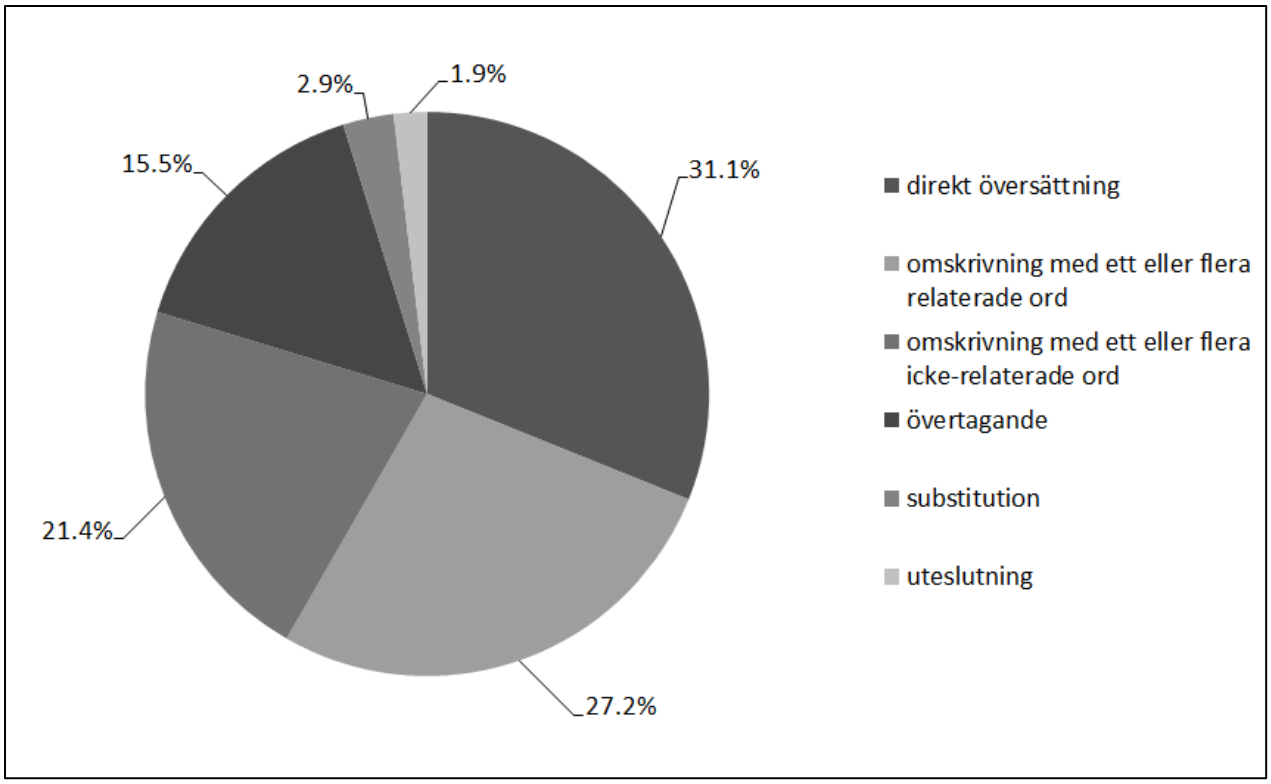
Syftet med själva analysen är att undersöka betydelse av humor i olika texttyper och kolla om det verkligen är möjligt att översätta humor. Å ena sidan hävdar några forskare som Levý (Hygrell, 1997: 50) att humor, dvs leken med språket, inte har någon viktigare betydelse i texten än att vara där för intryckets skull. Å andra sidan skriver Koller (Hygrell, 1997: 50) att ordlekar kan ha andra betydelsefulla funktioner förutom den komiska, men föreslår inga lösningar för problem som uppstår vid översättning och, enligt Hygrell (1997: 51), skriver han att "vissa texter verkligen inte kan översättas på ett adekvat sätt". Humor i litterära texter bidrar dessutom till karakterisering, handlingen och berikning av textens uppfattning. Den kan både kritisera och väcka intresse hos läsaren, förhållanden som är bäst beskrivna av Hygrell när hon pratar om komikens funktion (1997: 65).

Sätt på vilket jag hittade exempel för min analys var att noggrant läsa böckerna, både på kroatiska och svenska, och plocka ord, fraser och meningar som var i någon sorts inkongruensförhållande med resten av texten, som väckte intresse hos mig och helt enkelt skapade lustupplevelse. Jag påstår inte att alla exempel visade i följande segment skulle anses vara humoristiska av alla läsare och inte heller att jag hittade just varje exempel på användning av humor i de valda böckerna. Efter att jag hade hittat exempel på svenska, hittade jag deras motsvarigheter i översättningar på kroatiska. På detta sätt hade jag 97 exempel vilka jag undersökte för att hitta vilka översättningsmetoder översättare använde. Då delade jag exempel i sex gruper enligt den använda metoden. Sedan utförde jag den kvantiativa analysen för att visa i vilken grad hade översättare använt vilken metod. Efter detta undersökte jag mina exempel igen och utvalde de som jag ansåg relevanta eller intressanta för en kvalitativ analys. Resultat av den kvanitativa och kvalitativa analysen följer i nästa kapitlet.

4. RESULTAT

4.1. Kvantitativ analys

Genom att undersöka alla humoristiska segment från källtexterna upptäckte jag att det inte finns någon metod som dominerar i materialet och att varje metod kan exemplifieras med åtminstone två segment. De två vanligaste metoder är direkt översättning (31,1%) och omskrivning med ett eller flera relaterade ord (27,2%). Översättare använde omskrivning med ett eller flera icke-relaterade ord (21,4%) och övertagande (15,5%) relativt mer än jag förväntade det. De minst använda metoder var substitution (2,9%) och uteslutning (1,9%). Det är viktigt att notera att översättare använde kombinationer av två eller fler metoder i några segment. Jag inkluderade dem inte i den kvantitativa analysen som en separat grupp utan räknade varje metod under sin egen grupp. Metoder kombinerades i åtta segment (7,8%). Det som jag märkte som speciellt intressant är den låga graden i vilken översättare använder uteslutning och substitution. Mina förväntningar var att översättare skulle använda dem i högre grad på grund av talrika problem som uppstår vid översättning av humor. Det visar sig att professionella översättare undviker uteslutning även om översättning av någon humoristisk del är problematisk. Med stöd av detta kan jag bekräfta Hygrells påstående (1997: 248) och säga att översättare anser humoristiska delar tillräckligt viktiga för att försöka överföra deras konnotationer på ett eller annat sätt snarare än att lämna ut dem. Förutom detta förväntade jag att upptäcka fler exempel där substitution använts. Lågprocentandel av substitution visar två saker: att översättare undviker den här metoden och / eller att det inte finns så många exempel med kulturellt specifika element som grund på humor i de valda böckerna. Procentandel av översättningsmetoderna visas i Fig. 1.

Figur 1 Procentandel (%) per översättningsmetod använd i korpusen

4.2. Kvalitativ analys

Med hjälp av den kvantitativa analysen kunde jag dra några generella slutsar gällande mitt material men statistiken visar inte problem som uppstod vid översättningen eller om segment lyckades bevara komikens funktioner de hade i källtexten. Därtill påpekar Hygrell i sitt arbete (1997: 244) vikten av en desktriptiv analys vid sidan av en kvantitativ analys. På grund av detta undersökte jag några intressanta segment som kommer att visas under det här kapitlet. Humoristiska ord, fraser och meningar kommer att vara understrukna. Källtexten är skriven först och sedan följer översättningen på kroatiska. Det är viktigt att nämna att inte alla följande exempel kommer att anses som komiska därför att de är dragna ur sammanhang.

4.2.1.

Komikens funktioner och andra textegenskaper kan ändras beroende på ett antal faktorer. Varje översättare har sina egna regler, instruktioner för översättningen varierar beroende på genrer och enligt målkulturens praxis. Även skillnader mellan språken kan synnerligen påverka översättning. Exempelvis, två av de nio böcker som jag analyserat har

särskilt många finska ord och uttryck vilka för det mesta övertogs i samma form till kroatiska. Därför finns det också en hög procent av **övertagande** i min kvantitativa analys, som vanligen skulle inte bli så hög. Till stor del uppfyller dessa finska segment humoristisk och karakteriserande funktion. Tydligaste exempel på detta finns i Mikael Niemis *Populärmusik från Vittula* (2002).

> I början diskuterade jag ofta med Niila om vårt rockspelande kunde anses som *knapsu*. Ordet är tornedalsfinskt och betyder kärringaktigt, alltså något som bara kvinnor håller på med. Man kan säga att mansrollen i Tornedalen går ut på en enda sak. Att inte vara *knapsu*. (s. 203)

> U početku sam često s Niilom raspravljao o tome može li se naše sviranje rock glazbe smatrati *knapsu*. To je riječ iz tornedalskog finskog i znači "bapski", dakle nešto čime se samo žene bave. Može se reći da se uloga muškarca u Tornedalenu svodi na jednu jedinu stvar. Da ne bude *knapsu*. (s. 214)

Ordet *knapsu* står i samma form i måltexten som i den svenska källtexten. I detta fall fungerar ordet ungefär lika bra i båda versioner eftersom det finns förklaring av ordet på båda språk. Men trots att svensk och finsk kulturer är närmare än finsk och kroatisk, en genomsnittlig svensk skulle inte heller förstå ordet *knapsu.* Boken handlar om livet vid gränsen mellan Sverige och Finland så finskan är av stor betydelse både för karakterisering av fiktiva karaktärer och grund för humor. Ibland övertar översättaren finska med hjälp av tillagda förklaringar i ett försök att behålla humor:

> Farfar öste en ny omgång utan att lyssna på sönernas försäkringar om att de fortfarande bestod av det hårda finska kärnvirket. I stället sa han att latmaskar, det var vad alla hade blivit, att Tornedalen hade erövrats av *knapsut* och *ummikot* och att det han ångrade mest var att han inte gett dem mera stryk när de var små. (s. 120)

> Djed je polio novu rundu i ne slušajući kako ga sinovi uvjeravaju da su oni i dalje sazdani od tvrde finske građe. "Lijenčine", rekao je on, "eto što su svi postali", i još je rekao da su Tornedalen zauzeli *knapsut* i *ummikot*, pederi i južnjaci, te da se najviše kaje što ih nije više tukao dok su bili mali. (s. 129)

Knapsut och *ummikot* kunde inte fungera på samma nivån som i källtexten utan förklaring. På detta sätt har översättaren behållit både den humoristiska funktionen och den karakteriserande, vilken är särskilt viktig för karaktären av farfadern, en stereotyp traditionell

gubbe. Ibland, hävdar Hygrell (1997: 51) uppstår ett problem när man tillägger förklaring till översättningen. Det finns risken att förlora spontanitet och att ett uttryck som är vanligt i källspråket blir mer främmande och konstigt i målspråket. Det är inte fallet här men det uppstår i några exempel som kommer att förklaras lite senare i uppsatsen.

En annan fiktiv person i de analyserade böckerna har finskan till grund för sin karaktär, nämligen Juhas mamma i Gardells bok *En komikers uppväxt*:

> -God morgon, säger Juha.
>
> -Anna mun kaikki kestää! fräser Juhas mamma.
>
> Det är finska och betyder: Ge mig kraft att stå ut!
>
> Juhas mamma är från Finland. Hon vill alltid dö om mornarna. (s. 16)
>
> -Dobro jutro -kaže Juha.
>
> -Anna mun kaikki kestää -obrecne se Juhina mama.
>
> To je na finskom i znači: Daj mi snage da izdržim!
>
> Juhina mama je iz Finske. Ona uvijek želi umrijeti ujutro. (s. 17)

Det är första gången denna finska mening används och den förklaras i originalet. Den komiska funktionen förblir kvar i måltexten och meningen övertas i resten av boken samt i andra boken om Juha, *Ett UFO gör entré* (2001). Övertagande används också i Gardells två böcker då andra främmande ord används, exempelvis på tyska. Återigen spelar språket en viktig roll i karakterisering av karaktärer. I *En komikers uppväxt* är det igen en mamma vars sätt att tala säger mycket om hennes position och bakgrund.

> -Hör zu nu allesammans. Nu setzen wir uns till bords ja och essen, trinken och är glada, ja! (s. 203)
>
> -Sad svi poslušajte. Sad ćemo se sjesti za stol, ja i essen, trinken i biti veseli, ja! (s. 210)

Här gäller det mamma till Thomas, en av Juhas vänner. I sammanhanget av Thomas uppfostran och hans tragiska öde är det av stor betydelse hur hans mamma pratar och beter sig. Ibland blir det roligt som i det ovannämnda exemplet men oftast bär den med sig en deprimerande ton. I det här exemplet använder översättare en kombination av övertagande och direkt översättning från tyska. Tyska och svenska tillhör samma språkfamilj och delar

några likadana grammatiska regler och sätt att formulera ord så det är lätt att kombinera dem. Däremot är det lite svårare att kombinera kroatiska och tyska på samma sätt så översättare har valt att översätta hela meningar till kroatiska, förutom några ord. Den karakteriserande funktionen finns kvar med hjälp av övertagande. Här finns det också den värderande funktionen, funktionen som har ett nedvärderande syfte (Hygrell, 1997: 67). I Thomas mammas fall resulterar det i en stark känsla av både fördömande och medlidande som dyker upp hos läsare.

I några fall måste översättare anpassa metoden för komikens skull. Detta gäller exempelvis då några exempel är translittererade till kroatiska, dvs. omskrivna till kroatiskt skriftsystem. Oftast är det segment på engelska och i nästan alla fall gäller det verser av sånger. De flesta finns i *Populärmusik från Vittula*:

> Eftersom vi ännu inte hade någon bandspelare hemma fick jag skriva av sångtexterna så fort jag hann under direktsändningen. Jag förstod ännu inte orden utan stavade fonetiskt, lärde mig allt utantill och sjöng sedan för Niila i garaget låtar som *Åljo nidis lav och Övajtö schejd åvpejl.* (s. 84)
>
> Kako kod kuće još nismo imali magnetofon, morao sam što sam brže mogao zapisivati dok su pjesme puštali u emisiji. Riječi još nisam razumio, nego sam ih fonetski pisao, sve naučio napamet i onda pjevao u garaži za Niilu stvari kao što su *Olju nidiz lav* i *Evajter šejd ofpejl.* (s. 89)

Verser är i originalet skrivna så att de motsvarar svenskt skriftsystem för att betona Mattis och Niilas svävande i okunnighet om hur man skriver engelska. De upptäckte snart sin kärlek till musik men förstod inte engelska och visste inte hur man skulle skriva av texter på rätt sätt. Lösningen fungerar på ett bra sätt i måltexten och den komiska och karakteriserande funktionen är kvar.

Ibland händer det att karakteriserande funktionen blir ännu starkare i mål- än i källtexten som i Ulf Starks *Dårfinkar och dönickar* (1984):

> Med sin hesa, spinnande röst nynnade hon i mitt öra:
>
> *Stäj. Aj wånt jo to stäj…*
>
> *Mäjk up jår majnd, disajd…* (s. 86)
>
> Svojim promuklim, mačkastim glasom počela mi je pjevušiti na uho:

Štej. Aj vont ju tu štej…

Mejk ap jor majnd, dišajd… (s. 131)

Den här ungdomsboken handlar om en 12-årig flicka som heter Simone men låtsas vara en pojke med namnet Simon. Segmentet handlar om hennes samtal med flickan Katti som är helt och hållet kär i Simon. Katti läspar medan hon pratar efter att hon och Simone hade kysst varandra och Simone bet till om Kattis tunga. Talsvårigheter finns i resten av texten men inte alltid. På kroatiska blir Kattis talsvårigheter ännu starkare ibland och läsare påminns ofta om den hemska situationen. Vid detta tillfälle är den komiska funktionen kvar, men vid användning av andra metoder händer det då och då att en dimension av källtexten saknas i översättningen.

4.2.2.

Enligt mina resultat är **omskrivning med ett eller flera relaterade ord** en av de två vanligaste metoder använda för att översätta humoristiska ord och meningar. Med denna metod förblir den komiska funktionen ofta kvar, men för att uppnå detta måste en annan dimension av källtexten offras. Metoden är vanlig i alla de analyserade litterära genrerna och här angar jag ett exempel från barnlitteratur, Astrid Lindgrends populära *Pippi Långstrump* (1945).

> "Förlåt att jag avbryter'' , sa hon, och eftersom hon ryckte honom hårt, vände sig tjuren om och fick se ett nytt barn som han också ville ta på hörnen.
>
> ''Som sagt, förlåt att jag avbryter'', sa Pippi igen. ''Och förlåt att jag bryter av'', la hon till och bröt av det ena hornet på tjuren. ''Det är inte modernt med två horn i år'', sa hon. ''I år har alla bättre tjurar bara ett horn. Om ens något'', sa hon och bröt av det andra också. (s. 67)
>
> – Prostite što prekidam – reče Pipi, a kad ga još jednom snažno povuče za rep, bik se okrene i spazi drugo dijete koje također odluči nabosti na rogove.
>
> -Kao što rekoh, prostite na prekidanju – ponovi Pipi – a prostite i na kidanju – nadoda i slomi biku rog. – Ove godine nije moderno imati dva roga i svi bikovi imaju samo jedan. Imaju li i jedan?! – reče i slomi mu i drugi. (s. 53)

Problem som uppstår här är ett som Baker (2001: 24) kallar för skillnaden i form. Det betyder att ett språk kan leka med grammatiska morfem och ändra deras betydelse på ett sätt som inte

är möjligt i det andra. I källtexten leker författare med löst sammansatt partikelverb *bryter av* och ställer prepositionen *av* vid början av verbet i en fast sammansatt partikelverb – *avbryter* för att uttrycka en annan betydelse. Vad som är problematisk här är att ett sådant verb inte finns på kroatiska. Översättaren har valt två verb som är lika men används inte på samma sätt som i källtexten. Den konnotativa dimensionen saknas men den komiska, visserligen i mindre grad, finns kvar. Samma belägg nämner Hygrell i sitt arbete (1997: 171) under strategi hon kallar reducerande efterbildning. Hon hävdar att mångtydighet inte finns i den tyska översättningen och att måltextens läsare kommer att förstå texten men naturligtvis inte på samma sätt som läsaren av originalet.

Hygrells forskning bevisar att sådan efterbildning används ofta i barnlitteratur och att en dimension kommer ofta att saknas på bekostnad av en annan. Översättare måste välja vilken funktion är viktigare i vilket fall, beroende på sammanhanget och textens genre. I *Pippi Långstrump* finns det några exempel där den komiska funktionen föredras på bekostnad av instrumentella och karakteriserande funktioner.

> ''Mine damer och mine herrer! Om ett ögonplick kommer ni att få schkåde alle tiders störste ondverk, den schtarkaste mannen i världen, Schtarke Adolf, som ännu ingen har besägrat. Var så god, mine damer och herrer, här kommer Schtarke Adolf! '' (s. 75)
>
> -Moja dama i gospoda! Za jedan trenutak imat ćete prilika vidjeti najveća čudo svih vremena, najjača čovjeka u svijetu, Snažna Adolf, koga još nitko pobjedila nije. Izvolite, moja dama i gospoda, Snažna Adolf! (s. 62)

I måltexten är det klart att cirkusen som kom till den lilla svenska staden är utländsk men läsaren får inte veta varifrån den kommer. I originaltexten är det klart att alla som arbetar på cirkusen pratar med en stark tysk brytning. Översättaren bedömde att det inte var så viktigt att läsare skulle få känna till alla detaljer om cirkusarbetare utan att komiken uppstår från hela situationen i vilken en liten flicka opponerar sig mot en stark vuxen man, oavsett varifrån han kommer. Några har skrivit om relevansen av själva boken i sammanhanget av kampen mot nazismen (se Surmatz 2011: 26) och dess antitotalitär undertext (som troligtvis inte heller var viktig för svenska barn). Med tanke på perioden då översättningen gjordes och den tänkta målgruppen var det viktigare att behålla situationens komik än att överföra brytningen. Den humoristiska situationen är omskriven med flera relaterade ord och fungerar på ett bra sätt på

kroatiska. Man kan säga att den kritiserande funktionen är förlorad (om det ännu var menad i originalet) och att cirkusfolket framställs inte som stereotypa tyskar (förutom namnet Adolf).

4.2.3.

I andra fall kan det bli svårt att använda ord av samma eller relaterade form. Då brukar översättare i en hög procent omskriva den humoristiska textdelen med ett eller flera icke-relaterade ord, med syftet att behålla konnotativa betydelser. Pippi Långstrump är full med sådana segment eftersom barnlitteratur generellt har en tendens att vara humoristisk och den kräver självklart mycket kreativitet att översätta. I följande segment använder översättare **omskrivning med flera icke-relaterade ord**:

> Därför tog hon fram en liten vacker plansch föreställande en igelkott. Framför igelkottens nos stod bokstaven 'i'.
>
> (…) "Du ser här en iiiiiiigelkott. Och den här bokstaven framför iiiiiiigelkotten, den heter 'i'."
>
> "Å, det kan jag väl aldrig tro", sa Pippi. "Jag tycker, det ser ut som ett rakt streck med en liten fluglort över. Men jag skulle bra gärna vilja veta, vad igelkotten har med flugorten att göra."
>
> Fröken tog fram nästa plansch som föreställde en orm och talade om för Pippi, att bokstaven framför hette 'o'. (s. 42)

> Zato izvuče lijepu sliku ivančice, ispod koje je stajalo slovo »i«.
>
> (…) Na slici vidiš ivančicu, a slovo ispod nje je i.
>
> -Meni se to čini kao neka crtica, a povrh nje točkica koju je muha napravila. Rado bih znala kakve veze ima ivančica s točkicama koje prave muhe. Učiteljica tad uzme drugi crtež koji je predstavljao zmiju i reče da je slovo ispod zmije »z«. (s 35)

På grund av situationen, där Pippi lär sig alfabetet, är det av större betydelse att ha samma bokstav i målspråket än att behålla betydelse av ordet ´igelkott´ i målspråket. Situationen är rolig i båda fall och komiska funktionen är här. Det som saknas är den informativa dimensionen men det märks inte vid läsning av måltexten. Däremot är det i fortsättning av texten själva ordet 'orm' av större betydelse än första bokstav av ordet så översättare bytte den första bokstaven. Pippi berättar en lustig historia som inehåller en orm och är fylld med onomatopetiska ord. Texten behåller både sin komiska och sin instrumentella funktion.

"(…) och en gång kom han och ville ha mej till efterätt, och han slingrade sej omkring mej – kratch – men 'man har väl seglat', sa jag och slog honom i huvet – bom – och då väste han – uiuiuiuiuitch – och så slog jag honom en gång till – bom – och – äpuh – så dog han, jaså, det är bokstaven 'o', högstmärkvärdigt! " (s. 43)

A onda se ovila i oko mene – kreč! – a ja, iskusna moreplovka, udarim je po glavi – bum! – a ona zasikće – pssss! – a ja još jednom udarim – bum! – a ona – eeeeeh! – i ugine. Tako, dakle, znači, to je slovo »z«.! Čudno! Vrlo čudno! (s. 35)

Omskrivning med icke-relaterade ord kan bli effektiv och resultera i humoristisk måltext som i följande segment från *En komikers uppväxt*:

Då kan du börja med att putsa fönster! (ljus röst) Ja herrn. Och så då va gick den rika gubben ut och gick, och killen bara stod och gjorde så här va smack smack över fönsterna, och sen kom den rika gubben tillbaka och sa: (mörk röst) Men vad i fridens dar gör du? Du skulle ju *putsa* fönsterna! (ljus röst) Oj, jag tyckte att du sa att jag skulle *pussa* fönstren… (s. 85)

Onda možeš početi s time da pobrišeš prozore! (visoki glas) Da, gospodine. I tako je bogataš otišao, a dečko je ono, šnjof, šnjof po prozorima, i onda se bogataš vratio i rekao: (duboki glas) Ma što ti to radiš? Pa trebaš ih pobrisati! (visoki glas) Joj, ja sam mislio da ste rekli pomirisati… (s. 89)

På kroatiska finns det inte två verb som i samma grad liknar varandra som putsa och pussa och kan dessutom användas i likadant sammanhang. *Pomirisati* och *pobrisati* kan låta liknande vid uttal men inte i samma grad som *pussa* och *putsa. Ljubiti* är motsvarighet av *pussa*, men här är det viktigare att ha något verb som liknar *pobrisati* (*putsa*) så mycket som möjligt och att det är något man kan göra med fönster. Översättaren lyckades lösa problemet på ett mycket intressant sätt – genom att utbyta verbet *pussa* med verbet *pomirisati* (*lukta*). Situationen ändrades lite och istället för att pussa luktar Juha på fönsterna, orden *šnjof, šnjof*, vanliga onomatopoetiska ord som symobliserar när någon luktar på något, ersätter källtextens *smack, smack.* Inkongruensen är kvar, både den humoristiska funktionen och den karakteriserande är uppfyllda. Den sistnämnda är särskilt viktig för karaktären Juha, en rolig pojke som kommer att bli komiker. Därför var det av större betydelse att ha en lustupplevelse vid läsning av ordvitsen än att behålla liknande information. I en annan situation berättar Juha en vits vars humor är grundad i ordlek:

(mörk röst) Grrr! Sa den rike då, men okay, jag ska ge dig en chans till – gå och köp bullar men snore runt hörnet! (…) (När Juha av någon anledning börjar peta sig i näsan och låtsas smeta snor över bullarna reser sig fröken upp och säger: Avbryt inte för allt i världen.) (…)

(mörk röst) Men vad är det här för äckligt? Nu blir jag alldeles rasande. Grrr! Grrr! (ljus röst) Men goa herrn, det är ju precis vad herrn ville ha. Bullar med snor på. (mörk röst) Grrr! Jag sa att du skulle köpa bullar men *snore* på! (…) (s. 85)

(duboki glas) Grrr! kaže bogataš, O.K., dat ću ti još jednu šansu – otiđi mi kupiti pecivo i štrudle tu iza ugla! (…) (Kad Juha iz nekog razloga počne kopati nos i praviti se da razmazuje šmrklje preko peciva, učiteljica ustane i kaže: Nemoj stati.) (…)

(duboki glas) Ali, što je ovo odvratno? Sad ću se stvarno razbjesniti. Grrr! Grrr! (visoki glas) Ali, dobri gospodine, to je upravo ono što ste rekli da želite. Pecivo sa šmrkljima. (duboki glas) Grrr! Rekao sam da kupiš pecivo sa štrudlama! (…) (s. 89)

Här använder översättare kombination av omskrivning med relaterade och icke-relaterade ord. Denotativ dimension är förändrad men den konnotativa dimensionen, dvs poängen av Juhas historia och komiken förblir kvar, men med lite svagare effekt. På svenska liknar *snore* och *snore på* mer varandra än *štrudli* och *šmrklji* och är lättare att blanda ihop. Resultat är inte lika lyckat i måltexten och hela situationen är lite underlig. Vad som är intressant här är att Juha har i källtexten berättat historien med några misstag och vitsen blev inte en succé hos publiken. Hela missförståndet blir faktiskt lustigt för läsare så man kan säga att översättare lyckades för det mesta överföra både ordlek och alla viktiga funktioner.

I analysen uppstod också exempel där ett ord eller uttryck har omskrivits med flera relaterade ord eftersom det helt enkelt inte finns en motsvarighet i målspråket och i vilka en av källtextens dimensioner saknas. Det kan jag illustrera med följande exempel.

Ofta en kille från någon av småbyarna, butter, tyst och sammanbiten med kniv i bältet och grovsalt i fickan. (s. 204)

Često je to frajer iz malog sela, mrzovoljan, šutljiv i zagrižen, s nožem za pasom i krupnom soli u džepu da može posoliti lovinu kad lovi u divljini. (s. 215)

I det här exemplet är det ord typiska för norra delar av Sverige där det är vanligare att jaga eller stöta på något vilddjur. Översättaren måste parafrasera ett ord med flera så att måltextens läsare kan förstå vad det handlar om. På grund av kulturella skillnader mellan Sverige och Kroatien kommer måltextens läsare inte uppfatta segment på samma sätt som en svensk läsare skulle göra det. Den konnotativa dimensionen saknas i översättningen, associationen till ett ensamt och farligt liv i norr är svagare. Det är också ett av problem med omskrivningen som nämns av Baker (2001: 40). Hon hävdar att omskrivningens fördel är att man kan med stor precision förklara den denotativa dimensionen. Nackdel med metoden är att den ofta resulterar med en längre text som inte bär samma uttrycksfulla betydelse av originalet.

4.2.4.

Oftare än jag förväntade mig, hade översättare använt **direkt översättning**. Dessutom, behöll de samma effekt som fanns i källtexten ganska ofta. Bara i ett fåtal exempel har uttrycken förlorat en av komikens funktioner. Här följer ett exempel som saknar några av källtextens dimensioner.

> Alla skrattade, även jag så jag nästan ramlade av stolen. Sedan tuggade jag torrkött och kaffeost och spillde från fatet och tänkte att jaha ja, nu är man racerförare. (s. 111)
>
> Svi su se nasmijali, čak i ja, tako da sam gotovo pao sa stolca. Onda sam žvakao suho meso i sir i razlio kavu iz tanjurića pa pomislio, no eto, sada sam vozač trkaćih automobila. (s. 119)

Segmentet upptäckte jag som ganska problematiskt eftersom det lät lite konstigt när läst på kroatiska och jag kunde inte peka fingret på varför det var så. För i originalet betyder *nu är man raceförare* att pojken är nu redo för att bli en riktig man, att tävla med andra män, dricka och kyssa tjejer[1], efter att han har druckit sig full för första gången. Kroatisk översättning betyder inte samma sak och har inte samma konnotativa dimension. Segmentet är översatt bokstavligt och både effekt och den komiska funktionen saknas.

På grund av detta behöver direkt översättning ha förklaring ibland. Här följer en ordlek som är grunden till den komiska situationen igen.

> Maka på dig, sa hemulen. Det har regnat in i min säng.
>
> Värst för dig själv, sa snorken och vände sig på andra sidan.

[1] Ordets betydelse i det aktuella sammanhanget bevisades av flera kollegor med svenska som modersmål.

Därför tänkte jag sova i din grop, förklarade hemulen. Var inte snorkig nu. (s. 95)

-Makni se! – reče Hemul. – Krevet mi je pokisnuo.

-Tvoj problem – rekao je Snork i okrenuo se na drugu stranu.

-Zato sam mislio spavati u tvojoj jami. – objasni mu Hemul. -Ne budi sad drzak!*

*Na švedskome riječ *snorkig* znači drzak, bezobrazan. -*Bilješka prevoditeljice.*

Utan förklaringen skulle både den komiska och den karakteriserande funktionen saknas, med på detta sätt kan läsare av översättningen förstå vad Hemul menade. Dessvärre är det på bekostnad av läsrytmen men med tanke på att det inte finns någon motsvarighet som skulle framkalla samma associativa betydelse på kroatiska är förklaringen ett praktiskt hjälpmedel.

4.2.5.

I några fall är det av större betydelse att överföra den konnotativa betydelsen på bekostnad av den denotativa, särskilt när det gäller behållande av effekt och komiska funktionen. Det händer när humor är baserad på ett uttryck specifikt för källkulturen som inte har någon motsvarighet i målkulturen. Då brukar översättarna använda **substitution**, metoden i vilken ett ord eller uttryck ersätts med ett som är vanligare i målkulturen men som borde ha samma konnotativa dimension som originalet, dvs skapa komikupplevelse. Det finns flera i boken *Populärmusik från Vittula,* troligtvis på grund av själva språket som används i boken och som är en kombination av svenska och finska med många ord specifika för området av Tornedalen.

Vi är loss. Glider iväg. Susar allt snabbare ner i natten. Fraset. Kylan som bränner i kinderna. Två ångande pojkar, två nykokta paltar nedslängda i frysboxen. (s. 58)

Slobodni smo. Kližemo. Jurimo sve brže nizbrdo kroz noć. Šum. Hladnoća pali obraze. Dva uparena dječaka iz kojih se puši, dvije friško kuhane krvavice ubačene u ledenicu. (s. 61)

I det här fallet behåller substitution den komiska funktionen och effekten, men informativa funktioner saknas. Hygrell skriver (1997: 207) att substitution (hon kallar den för ersättning) är den endaste metoden som i nästan alla fall behåller den humoristiska dimensionen i samma grad som i källtexten. Dessutom är det viktigt (Hygrell, 1997: 235) att översättare ser till att lösningen inte stör resten av texten för mycket. I det ovannämnda exemplet fungerar lösningen på ett begripligt sätt och stör inte läsningen.

4.2.6.

Uteslutning är också en metod som synnerligen kan påverka texten. Enligt Hygrell (1997: 248) kan uteslutning vara farlig om man använder den för mycket. Metoden är praktisk om uttrycket i frågan inte är så viktigt men uteslutning kan också ändra upplevelse av texten och alla komikens funktioner kan bli förlorade. I alla fall används metoden inte så ofta och för det mesta bara när det inte finns någon annan lösning.

> För övrigt, kan man bilda över fyrtio ord av ordet INSTRUKTION – däribland IN, UT, SON, RIS, RUTT, ROT, RIT, RUT, NOT, NIT, KRUS, KRUT, TRON, TUKT, SIKT, STRUT, TRUT, NOS, KO, RO, SO, STO, STOR, ONT, OS, OST, TIK, STINK och SNO.
>
> Hade det funnits ett O till hade man kunnat skriva OSTRON.
>
> Hade det funnits ett A hade man kunnat bilda massor av ord. Juha funderar på att lägga till ett A eftersom ändå ingen är där och kan se att han fuskar. (s. 229)
>
> Inače, može se napraviti više od četrdeset riječi od riječi OTORINOLARINGOLOGIJA.
>
> Da ima još jedan A, dalo bi se smisliti još više.
>
> Da ima još i E, dale bi se smisliti gomile riječi.
>
> Juha razmišlja da li da doda E, jer ionako nitko nije tamo i ne može vidjeti da vara. (s. 236)

Här använde översättare en kombination av omskrivning med icke-relaterade ord och uteslöt alla exempel av ord man kan bilda av ordet 'instruktion'. Källtextens informativa funktion saknas men exemplet har fortfarande en humoristisk funktion, även om i mindre grad.

5. SLUTSATS

För att sammanfatta min analys kan det påpekas att jag har kommit fram till några intressanta resultat. Trots att humor fortfarande anses som något man inte kan översätta upptäckte jag genom mina kvantitativa och kvalitativa analyser av ovannämnda segment att översättare har lyckats att göra just detta. Samma slutsats drog Hygrell (1997: 254) i sin analys av översättningar mellan tyska och svenska. Ibland händer det att instrumentella eller informativa funktioner saknas i översättningen men den komiska funktionen finns för det mesta kvar. När det gäller barnlitteratur används övertagande inte i samma grad som i andra undersökta genrer och när det gäller detektivromaner och annan skönlitteratur för vuxna är direkt översättning och omskrivning mest frekventa. Allmänt sagt använder översättare av de valda böckerna oftast direkt översättning, omskrivning med relaterade samt omskrivning med icke-relaterade ord. Det bevisar att översättare försöker förbli trogna till källtexten så mycket som möjligt. Dessutom visar val av dessa metoder den nära relationen mellan svenska och kroatiska kulturer och språk. Det pekar på en hög nivå av översättarnas kunskap i både det svenska språket och dess kultur samt förmågan att skapa kreativa lösningar trots tidsbrist och andra försvårande förhållanden av översättarens jobb.

6. SAMMANFATTNING

Humor anses som ganska problematisk för översättare. Översättare borde överföra alla viktiga element och komikens funktioner från ett språk till ett annat. Trots detta har det här arbetet visat humors översättbarhet i praxis. Syftet med arbetet var att inse på vilket sätt översättarna har reagerat på humoristiska segment och vilka metoder de har använt för att översätta dem. Det har gjorts genom kvantitativ och kvalitativ analys av ett antal segment upptäckta i nio svenska skönlitterära böcker och deras kroatiska versioner. Dessa humoristiska exempel analyserades enligt den tillämpade översättningsmetoden och deras komiska funktioner i käll- och måltexter.

Nyckelord: humor, översättning av humor, översättningsmetoder, komikens funktioner, svenska

SUMMARY

Humor is considered as quite problematic for translators. Translators should transfer all important elements and the functions of comicalness from one language to another. Nevertheless, this paper has shown translatability of humour in practice. The purpose of the paper is to examine how the translators have responded to humorous segments and what methods they have used to translate them. This was done through quantitative and qualitative analysis of a number of segments found in nine Swedish fiction books and their Croatian translations. These humorous examples were analyzed according to the translation method applied and the functions of comedy in the source and target texts.

Key words: humour, translation of humour, translation methods, the functions of comedy, Swedish

SAŽETAK

Humor se smatra prilično problematičnim za prevoditelje. Zadatak prevoditelja je da prenese sve važne elemente i funkcije humora s jednog jezika na drugi. Unatoč tome, ovaj rad je pokazao da je humor u praksi svakako prevodiv. Cilj rada bio je istražiti kako prevoditelji reagiraju na humoristične segmente i koje su metode koristili za njihovo prevođenje. Istraživanje je provedeno kvantitativnom i kvalitativnom analizom određenog broja segmenata pronađenih u devet knjiga na švedskom jeziku i njihovim prijevodima na hrvatski. Ti su humoristični primjeri analizirani s obzirom na korištenu prijevodnu metodu te funkcije humora u izvornim i ciljnim tekstovima.

Ključne riječi: humor, prijevod humora, prijevodne metode, funkcije humora, švedski

7. KÄLLFÖRTECKNING

Primära källor:

Gardell, Jonas (1992) *En komikers uppväxt*, Stockholm: Nordtedts Förlag

Gardell, Jonas (2004) *Odrastanje komičara* [Översättning: Željka Černok], Zagreb: AGM

Gardell, Jonas (2001) *Ett UFO gör entré*, Stockholm: Nordtedts Förlag

Gardell, Jonas (2006) *NLO je sletio* [Översättning: Željka Černok], Zagreb: AGM

Gunnarsson, Hans (2007) *Någon annanstans i Sverige*, Stockholm: Månpocket

Gunnarsson, Hans (2017) *Negdje drugdje u Švedskoj* [Översättning: Željka Černok], Zagreb: Hena com

Jansson, Tove (1984) *Trollkarlens hatt*, Stockholm: En bok för alla från Litteraturfrämjandet

Jansson, Tove (2006) *Čarobnjakov šešir* [Översättning: Anka Katušić Balen], Zagreb: Mozaik knjiga

Lapidus, Jens (2006) *Snabba cash*, Stockholm: Wahlström & Widstrand / MånPocket

Lapidus, Jens (2012) *Laka lova : [Stockholmska trilogija I]* [Översättning: Danilo Brozović], Zagreb: V.B.Z.

Larsson, Stieg (2005) *Män som hatar kvinnor*, Stockholm: Nordstedts Förlag / MånPocket

Larsson, Stieg (2008) *Muškarci koji mrze žene* [Översättning: Željka Černok], Zaprešić: Fraktura

Lindgren, Astrid (1945) *Pippi Långstrump*, Stockholm: Rabén & Sjögren Bokförlag

Lindgren, Astrid (1980) *Pipi Duga Čarapa* [Översättning: Mirko Rumac], Zagreb: Mladost

Niemi, Mikael (2000) *Populärmusik från Vittula*, Stockholm: Nordstedts Förlag / MånPocket

Niemi, Mikael (2005) *Pop glazba iz Vittule* [Översättning: Doroteja Maček], Zagreb: AGM

Stark, Ulf (1984) *Dårfinkar och dönickar*, Stockholm: Bonnier Carlsen

Stark, Ulf (2015) *Luđaci i bezveznjaci* [Översättning: Željka Černok], Zagreb: Naklada Ljevak

Sekundära källor:

Attardo, Salvatore (2002) 'Translation and Humour', *The Translator*, Vol. 8:2, Routledge

Attardo, Salvatore (1994) *Linguistic Theories of Humor*, Walter de Gruyter

Baker, Mona (2001), *In Other Words,* Routledge; Taylor & Francis e-Library

Delia, Chiaro (2010) *Translation, Humour and Literature*, London: Continuum

Delia, Chiaro (2005) 'Verbally Expressed Humor and translation: An overview of a neglected field', *Humor* 18–2, Ford, Thomas E. (ed.), Walter de Gruyter

Hirsch, Galia (2011) 'Explicitations and other types of shifts in the translation of irony and humor', *Target*, Vol 23:2, John Benjamins Publishing Company

Hygrell, Dorothea (1997) *Att översätta komik : en undersökning av funktionsförändringar i tyska översättningar av svensk skönlitteratur,* Uppsala: Litteraturvetenskapliga institutionen, Univ. ; Stockholm: Almqvist & Wiksell International [distributör]

Ingo, Rune (2007) *Konsten att översätta : översättandets praktik och didaktik,* Lund: Studentlitteratur

Ivir, Vladimir *(*1987) 'Procedures and strategies for the translation of culture', *Indian Journal of Applied Linguistics,* vol. 13/2

Leibold, Anne (1989) 'The Translation of Humor; Who Says it Can't Be Done?', *Meta: Translators' Journal*, vol. 34, n° 1, Les Presses de l'Université de Montréal

Munday, Jeremy (2003) *Introducing Translation Studies : theories and applications*, New York; London: Routledge

Surmatz, A. (2011) 'International politics in Astrid Lindgren's works', *Barnboken – Journal of Children's Literature Research*, *30*

Vandaele, Jeroen. (1999) "Each time we laugh" translated humour in screen comedy., *Translation and the (re)location of meaning : selected papers of the CETRA research seminars on translation studies 1994-1996*. CETRA / KULeuven. Jeroen Vandaele (ed.)

Vandaele, Jeroen. (2002) 'Introduction: (Re-)Constructing Humour, Meanings and Means', *The Translator*

Vandaele, Jeroen (2010) ‘Humor in Translation’, *Handbook of Translation Studies: Volume 1,* Yves Gambier and Luc van Doorslaer (ed.), John Benjamins Publishing Company

Vandaele, Jeroen (2011) ‘Wordplay in translation’, *Handbook of Translation Studies: Volume 2,* Yves Gambier and Luc van Doorslaer (ed.), John Benjamins Publishing Company

Vasconcellos, Muriel (1986) 'A Functional Model of Translation. Humor as the Case in Point’, *Babel,* Vol. 32:3, John Benjamins Publishing Company

Vinay, Jean-Paul; Darbelnet, Jean (1995) *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation*, Amsterdam/Philadephia, John Benjamins Publishing Company

Zabalbeascoa, Patrick (2005) 'Humor and translation, an interdiscipline', *Humor* 18–2, Ford, Thomas E. (ed.), Walter de Gruyter

8. APPENDIX

Niemi, Mikael (2000) *Populärmusik från Vittula*, Stockholm: Nordstedts Förlag / MånPocket	**Niemi, Mikael (2005) Pop glazba iz Vittule [Översättning: Doroteja Maček], Zagreb: AGM**
1)Vårt kvarter kallades i folkmun Vittulajänkkä som i översättning betyder Fittmyren. Namnets ursprung var oklart, men kom troligen av att här föddes så många ungar. I många av kåkarna fanns fem barn, ibland ännu fler, och namnet blev ett slags rå hyllning till den kvinnliga fruktbarheten. (s. 11)	Naš se kvart narodski, na finskom, zvao Vittulajänkkä, što u prijevodu znači Picina močvara. Porijeklo imena nije sasvim jasno, ali je vjerojatno nastalo stoga što se ovdje rađa mnogo djece. U mnogim je kolibama bilo po petero djece, katkad i više, a ime je postalo neka vrsta pohvale ženskoj plodnosti. (s. 10)
2) Högtidlig inmarsch med mamma i den höga gulmålade träbyggnad som inhyste lågstadiet, en gammal skola som fantasifullt döpts till Gamla Skolan. (s. 45)	Svečani ulazak s mamom u visoku žuto obojenu drvenu zgradu, u kojoj su bili smješteni niži razredi osnovne škole, u staru školu koju su maštovito nazvali Stara škola. (s. 45)
3) Vi fick lära oss Kinnekulle, höjd 306 meter över havet. Men inte ett ord om Käymävaara, höjd 348. Vi fick rabbla Viskan, Ätran, Spyan och Gallan eller vad de nu heter, fyra kolossala floder som avvattnade det sydsvenska höglandet. (s. 47)	Učili smo o Kinnekulle, nadmorske visine 306 metara. Ali ni riječi o Käymävaari, visine 348 metara. Nabrojali smo Viskan, Ätran, Posran i Bljuvan, ili kako su se već zvale četiri goleme rijeke koje teku iz brdskog predjela južne Švedske. (s. 48)
4)Samma främlingskap kände jag på kulturens område. -Har du sett herr Kantarell? På den frågan kunde jag svara ett klart nej. Inte fru kantarell eller någon annan släkting heller för den delen. (s. 48)	Isti osjećaj stranoga me obuzimao na području kulture. ’’Jesi li vidio gospodina Lisičarku?’’ pitala je jedna pjesmica. Na ovo sam pitanje mogao odgovoriti jasnim *ne*. Niti gospođu Lisičarku, uostalom, niti bilo koga drugoga iz te obitelji gljiva. Lisičarke nisu uspijevale kod nas. (s. 48)

5) Ibland fick vi Lyckoslanten från Sparbanken, prytt av deras åldriga ek. Sparade man pengar växte de upp och blev lika stora som det trädet, fick vi lära oss. (s. 48)	Katkada smo iz Štedionice dobivali list Štedljivi Srećko, ukrašen njihovim znakom, razgranatim hrastom. Ako se štedi, novci se množe i rastu kao to stablo, tako su nas učili. (s. 48)
6) Men eken växte ju inte ens i Pajalatrakten, så vi fattade att det var något skumt med reklamen. Samma sak med Lyckoslatens korsord, där förekom ofta ett högt, cypressliknande träd på två bokstäver. Rätt svar: en. Trots att enen aldrig såg ut så där utan var en snårig, spretande buske i knähöjd. (s. 48)	Ali hrast uopće ne raste na području Pajale, pa nam je bilo jasno da je ta reklama sumnjiva. Isto je bilo i sa Sretnom križaljkom u kojoj se često javljalo neko visoko stablo slično čempresu, sa šest slova. Točan odgovor je bio smreka. Ali kod nas smreka nikad nije izgledala tako, nego je bila razbarušeni grm u visini koljena. (s. 48)
7) Eleverna var från Nacka Musikskola, och än idag undrar jag varför vi tvingades lyssna på dessa sydlänningar som med klara änglaröster sjöng om blåsippor och gullvivor och annan tropisk växlighet**.** (s. 48)	Učenici koji su pjevali primjere bili su iz Glazbene škole Nacka u Stockholmu i još se danas pitam zašto smo morali slušati te južnjake koji su jasnim anđeoskim glasovima pjevali o zvončićima, zlaticama i drugim tropskim biljkama. (s. 49)
8) Vi är loss. Glider iväg. Susar allt snabbare ner i natten. Fraset. Kylan som bränner i kinderna. Två ångande pojkar, två nykokta paltar nedslängda i frysboxen. (s. 58)	Slobodni smo. Kližemo. Jurimo sve brže nizbrdo kroz noć. Šum. Hladnoća pali obraze. Dva uparena dječaka iz kojih se puši, dvije friško kuhane krvavice ubačene u ledenicu. (s. 61)
9) Eftersom vi ännu inte hade någon bandspelare hemma fick jag skriva av sångtexterna så fort jag hann under disrektsändningen. Jag förstod ännu inte orden utan stavade fonetiskt, lärde mig allt utantill och sjöng sedan för Niila i garaget låtar som *Åljo nidis lav och Övajtö schejd åvpejl.* (s. 84)	Kako kod kuće još nismo imali magnetofon, morao sam što sam brže mogao zapisivati dok su pjesme puštali u emisiji. Riječi još nisam razumio, nego sam ih fonetski pisao, sve naučio napamet i onda pjevao u garaži za Niilu stvari kao što su *Olju nidiz lav* i *Evajter šejd ofpejl.* (s. 89)
10) Alla skrattade, även jag så jag nästan ramlade av stolen. Sedan tuggade jag torrkött	Svi su se nasmijali, čak i ja, tako da sam gotovo pao sa stolca. Onda sam žvakao suho meso i sir i razlio

och kaffeost och spillde från fatet och tänkte att jaha ja, nu är man racerförare. (s. 111)	kavu iz tanjurića pa pomislio, no eto, sada sam vozač trkaćih automobila. (s. 119)
11) Farfar öste en ny omgång utan att lyssna på sönernas försäkringar om att de fortfarande bestod av det hårda finska kärnvirket. I stället sa han att latmaskar, det var vad alla hade blivit, att Tornedalen hade erövrats av *knapsut* och *ummikot* och att det han ångrade mest var att han inte gett dem mera stryk när de var små. (s. 120)	Djed je polio novu rundu i ne slušajući kako ga sinovi uvjeravaju da su oni i dalje sazdani od tvrde finske građe. "Ljenčine", rekao je on, "eto što su svi postali", i još je rekao da su Tornedalen zauzeli *knapsut* i *ummikot*, pederi i južnjaci, te da se najviše kaje što ih nije više tukao dok su bili mali. (s. 129)
12) Men nu var det försent. Ingen föstod längre känslan av att sitta i en bastu där man själv blivit född, där ens fader blivit född, där ens faders fader blivit född, där släktens lik blivit tvättade och svepta, där *kuppari* tappat blodet ur sjuklingar, där ungar blivit tillverkade och där släktled efter släktled renat sig efter veckans arbete. (s. 121)	Ali sada je prekasno. Nitko više ne razumije osjećaj kako je sjediti u sauni u kojoj si rođen, gdje ti je otac rođen, gdje ti je očev otac rođen, gdje su se prala i umatala tijela umrlih rođaka, gdje je *kuppari* vadio krv bolesnicima, gdje su se pravila djeca i gdje se koljeno za koljenom obitelji pralo nakon radnog tjedna. (s. 129)
13) Jag glömmer aldrig första lektionen, han kom in med näven dold i fickan och började skorra: -Härrr harrr ni en med tummen mitt i handen! (s. 145)	Nikad neću zaboraviti prvi sat kad je ušao u razred sa šakom skrivenom u džepu i počeo račlati: "Ovdje vidite osobu s palcem u srrred rrruke!" (s. 153)
14) Det var då vi körde igång. -Tjus lätmi isamatö råckönråll mjosik! ...-Råckönråll mjosik! If jo vånå lav vitmi! (s. 198)	To nam je bio znak da počnemo. "Džas letmi isamate roknrol mjuzik!" …"Rokenrol mjuzik! If ju vona lav vitmi!" (s. 209)
15) Fy fään va rälit! muttrade Greger. (s. 150)	"Kvroogu koji uužas!" mrmljao je Greger. (s. 159)

16)Tullarens son var språkvetare i Umeå och påbörjade en avhandling i ämnet: *Bilingual understanding in a northern Scandinavian multicultural environment*, men började supa och fick den aldrig färdig. Greger själv bara flabbade när ämnet kom på tal. Dom är ju såna, skåningarna. Flabbiga. (s. 150)	Carinikov sin je bio jezikolosvac u Umeåu pa je započeo rad na temu: *Bilingual understanding in a northern Scandinavian multicultural environment*, ali se onda odao piću i nikad ga nije završio. Sam Greger se samo cerekao kad bi se počelo govoriti o tome. Takvi su oni, Skånci. Cerekavi. (s. 159)
17) I början diskuterade jag ofta med Niila om vårt rockspelande kunde anses som *knapsu*. Ordet är tornedalsfinskt och betyder kärringaktigt, alltså något som bara kvinnor håller på med. Man kan säga att mansrollen i Tornedalen går ut på en enda sak. Att inte vara *knapsu*. (s. 203)	U početku sam često s Niilom raspravljao o tome može li se naše sviranje rock glazbe smatrati *knapsu*. To je riječ iz tornedalskog finskog i znači "bapski", dakle nešto čime se samo žene bave. Može se reći da se uloga muškarca u Tornedalenu svodi na jednu jedinu stvar. Da ne bude *knapsu*. (s. 214)
18) Andra sysslor är lika definitivt manliga såsom trädfallning, älgjakt, knuttimring, flottning och dansbaneslagsmål. (s. 203)	Drugi su poslovi jednako tako sigurno muški, na primjer sječa drveća, lov na losove, gradnja brvnara na starinski način, splavarenje i tučnjava na plesu. (s. 214)
19) Ofta en kille från någon av småbyarna, butter, tyst och sammanbiten med kniv i bältet och grovsalt i fickan. (s. 204)	Često je to frajer iz malog sela, mrzovoljan, šutljiv i zagrižen, s nožem za pasom i krupnom soli u džepu da može posoliti lovinu kad lovi u divljini. (s. 215)
20) I gengäld har han ofta gott handlag med djur, och även kvinnor frånsett, det sexuella, och blev därför förr i tiden ofta botare eller blodstämmare. (s. 204)	S druge strane, često dobro postupa sa životinjama, a i sa ženama, osim u seksualnom pogledu, stoga je u davna vremena često bio vidat i mogao snagom misli zaustaviti krvarenja. (s. 215)
21) Någon ville ha taxi, raglade bort till telefonen och beställde. En annan klev fram till mig och började gläfsa, det lät som en hund som	Netko je htio pozvati taksi, odvukao se do telefona i naručio ga. Drugi mi je prišao na drhtavim nogama i zaštektao kao pas koji glođe kost. (s. 243)

suger på ett köttben. (s. 230)	
Lindgren, Astrid (1945) *Pippi Långstrump*, Stockholm: Rabén & Sjögren Bokförlag	**Lindgren, Astrid (1980) *Pipi Duga Čarapa* [Översättning: Mirko Rumac], Zagreb: Mladost**
22)''Vad håller du på med", frågade Tommy. "Ja, om jag säjer att jag håller på att sota skorstenen, så tror du mej inte ändå, så knipslug som du är", sa Pippi. "Faktum är att jag bakar. Men det ska snart vara avklarat. Ni kan sitta på vedlåren så länge." (s. 18)	-Pa što radiš?- upita Tomi. -Hm, ako kažem da čistim dimnjak, sigurno mi ti, kako si lukav, nećeš vjerovati. Zato: pečem! Al' bit će uskoro gotovo. Sjednite dotle na ovaj sanduk za drva. (s. 17)
23) ''Vad ska vi göra nu'', undrade Tommy. ''Inte vet jag, vad ni tänker göra'', sa Pippi. ''Men själv får jag inte ligga på latsidan. Jag är sakletare nämligen, och då har man aldrig en ledig stund." (s. 18)	-A što ćemo sada?- upita Tommy. -Ja ne znam što ćete *vi* raditi – reče Pippi – No što se mene tiče, ja neću ljenčariti. Jer ja sam, znate, stvarotražitelj, a takvi uvijek imaju posla. (s. 17)
24) "Vad kan man ha den till?" "O, den kan man ha till mycket", sa Pippi. "Ett sätt är att läga kakor i den. Då blir det en sån där trevlig Burk Med Kakor. Ett annat sätt är att *inte* lägga kakor i den. Då blir det en Burk Utan Kakor, och det är viserligen inte riktigt lika trevligt, med det duger bra det också." (s. 22)	-A za što se može upotrijebiti? -Eh, za mnogo šta. Nekome može poslužiti za spremanje kolača. Onda je to KUTIJA S KOLAČIMA. A nekome će poslužiti da *ne* sprema kolače u nju. Onda je to KUTIJA BEZ KOLAČA. To baš nije tako zgodno, ali ipak nečemu služi. (s. 19)
25) "Jag har redan plats i ett barnhem", sa Pippi. "Vad säjer du, är det redan ordnat" , frågade den ene av poliserna. "Var ligger det barnhemmet?" "Här", sa Pippi stolt. "Jag är ett barn, och det här är mitt hem, alltså är det ett barnhem. Och plats har jag här, gott om plats." (s. 30)	- Pa ja već imam mjesto u dječjem domu! - objasni im Pipi. - Što kažeš? Zar je već sve uređeno? - upita jedan policajac. - A gdje je taj tvoj dječji dom? - Upravo ste pred njim – ponosno odvrati Pipi – ja sam dijete, a ovo je moj dom. Dakle to je dječji dom. I tu imam mjesta više nego dovoljno. (s. 25)
26) "Allt möjligt", sa polisen, "en hel del massa nyttiga saker, multiplikationstabellen till	-Ee… svašta – i opet će policajac – mnogo korisnih stvari. Na primjer – tablicu množenja.

exempel." "Jag har klarat mej bra utan nån pluttifikationstabell i nio år", sa Pippi. "Och det går nog i fortsättningen också." (s. 31)	-Pa meni je bilo sasvim dobro bez tablice gloženja i ovih devet godina pa se nadam preživjeti bez nje i još neko vrijeme – odbrusi mu Pipi. (s. 26)
27) "Om du först skulle tala om för mej ditt fullständiga namn", sa froken, "så ska jag skriva in dej i skolan." ''Jag heter Pippilotta Viktualia Rullgardina Krusmynta Efraimsdotter Långstrump, dotter till kapten Efraim Långstrump, fordom havens skräck, numera negerkung. '' (s. 41)	-Sada mi moraš kazati svoje puno ime i prezime – učiteljica će na to – tako da te mogu upisati u školu. Zovem se Pipilota Viktualia Zavjesić Peperminta Efraimova Duga Čarapa, kćerka kapetana Efraima Duge Čarape, prije straha i trepeta mora, a sada urođeničkog kralja. (s. 33)
28) Fröken beslöt att överge räkningen helt och hållet. Hon trodde, att Pippi kanske skulle tycka mera om att lära sig läsa. Därför tog hon fram en liten vacker plansch föreställande en igelkott. Framför igelkottens nos stod bokstaven 'i'. "Nu, Pippi, ska du få se något roligt", sa hon hurtigt. "Du ser här en iiiiiiigelkott. Och den här bokstaven framför iiiiiiigelkotten, den heter 'i'." "Å, det kan jag väl aldrig tro", sa Pippi. "Jag tycker, det ser ut som ett rakt streck med en liten fluglort över. Men jag skulle bra gärna vilja veta, vad igelkotten har med flugorten att göra." Fröken tog fram nästa plansch som föreställde en orm och talade om för Pippi, att bokstaven framför hette 'o'. (s. 42)	Učiteljica odluči prestati s računom. Pomisli da će Pipi možda radije učiti čitanje. Zato izvuče lijepu sliku ivančice, ispod koje je stajalo slovo >>i<<. – No evo, Pipi, sad ćeš vidjeti nešto lijepo. Na slici vidiš ivančicu, a slovo ispod nje je i. -Meni se to čini kao neka crtica, a povrh nje točkica koju je muha napravila. Rado bih znala kakve veze ima ivančica s točkicama koje prave muhe. Učiteljica tad uzme drugi crtež koji je predstavljao zmiju i reče da je slovo ispod zmije >>z<<. (s. 35)
29) "(…) och en gång kom han och ville ha mej till efterätt, och han slingrade sej omkring mej – kratch – men 'man har väl seglat', sa jag och slog honom i huvet – bom – och då väste han –	A onda se ovila i oko mene – kreč! – a ja, iskusna moreplovka, udarim je po glavi – bum! – a ona zasikće – pssss! – a ja još jednom udarim – bum! – a ona – eeeeeh! – i ugine. Tako, dakle, znači, to je

uiuiuiuiuitch – och så slog jag honom en gång till – bom – och – äpuh – så dog han, jaså, det är bokstaven 'o', högstmärkvärdigt! " (s. 43)	slovo >>z<<! Čudno! Vrlo čudno! (s. 35)
30) "Han hade fler barn än han kunde räkna, och den minsta hette Petter", sa Pippi. "Ja men inte kan ett kinesbarn heta Petter", invände Tommy. "Det var just, vad hans fru sa åt honom också. 'Inte kan ett kinesbarn heta Petter', sa hon. Men Hai Shang var så förfärligt envis, och han sa att antingen skulle ungen heta Petter eller också ingenting alls. Och så satte han sig i ett hörn och drög örona över huvet och bara tjurade. Och då måste hans stackars fru ge med sej förstås, och ungen fick heta Petter." (s. 52)	– A imao je Hai Šang više djece nego što je mogao izbrojiti. Najmanji se zvao Pero – nastavila je Pipi. -Hm, Pipi, mislim da nema Kineza kojemu bi bilo ime Pero – primijeti Tomi -To mu je rekla i njegova žena. >>Kinezu ne može biti ime Pero<<, kazala je. Ali je Hai Šeng bio tvrdoglav i zahtijevao da se dijete zove Pero ili nikako drugačije. Objesio je nos, stao u kut i poklopio se svojim ušima preko glave. Tako je jadna žena morala popustiti, i dječak je dobio ime – Pero. (s. 42)
31) "Förlåt att jag avbryter'', sa hon, och eftersom hom ryckte honom hårt, vände sig tjuren om och fick se ett nytt barn som han också ville ta på hörnen. ''Som sagt, förlåt att jag avbryter'', sa Pippi igen. ''Och förlåt att jag bryter av'', la hon till och bröt av det ena hornet på tjuren. ''Det är inte modernt med två horn i år'', sa hon. ''I år har alla bättre tjurar bara ett horn. Om ens något'' , sa hon och bröt av det andra också. (s. 67)	– Prostite što prekidam – reče Pipi, a kad ga još jednom snažno povuče za rep, bik se okrene i spazi drugo dijete koje također odluči nabosti na rogove. -Kao što rekoh, prostite na prekidanju – ponovi Pipi – a prostite i na kidanju – nadoda i slomi biku rog. – Ove godine nije moderno imati dva roga i svi bikovi imaju samo jedan. Imaju li i jedan?! – reče i slomi mu i drugi. (s. 53)
32) Pippi sjöng också, men hon hade inte riktigt samma ord, utan hon sjöng så här: I sommarens soliga dagar jag går genom skogar och hagar, gör ackurat som jag behagar,	I Pipi je pjevala, ali njena pjesma nije imala baš iste riječi, već: Za sunčanih dana ljeta prek' šuma i pašnjaka ide Pipi, Pipileta ne žureći, blatom ona šeta. Kud idem ja – tud pjesma ta: šljap-hoj, šljap-hoj...

och det klafsar, när jag går. Klafs på, klafs på! Och i min sko, där må ni tro, det säger ömsom kipp och tjo, för skon ä' blöt och tjur'n ett nöt, och jag, jag gillar risgrynsgröt. I sommarens soliga dagar, det klafsar, var jag går. Klafs på, klafs på! (s. 70)	To cipelom svom zvoni ko zvon šljap-ton, šljap-ton! Mokro svud, bik je lud, alaj volim dudov dud. Za sunčanih dana ljeta kud idem ja – tud pjesma ta: šljap-hoj, šljap-hoj... (s. 55)
33) ''Jag är rik som ett troll'', sa Pippi, ''så nog kan jag köpa mig en surkus alltid.'' (s. 72)	– Pa ja sam bogata kao kralj – izjavi Pipi – i mogu kupiti cijeli taj vaš ciklus. (s. 57)
34) ''Mine damer och mine herrer! Om ett ögonplick kommer ni att få schkåde alle tiders störste ondverk, den schtarkaste mannen i världen, Schtarke Adolf, som ännu ingen har besägrat. Var så god, mine damer och herrer, här kommer Schtarke Adolf! '' (s. 75)	-Moja dama i gospoda! Za jedan trenutak imat ćete prilika vidjeti najveća čudo svih vremena, najjača čovjeka u svijetu, Snažna Adolf, koga još nitko pobjedila nije. Izvolite, moja dama i gospoda, Snažna Adolf! (s. 62)
35) "…sjuttifem, sjuttisex, sjuttisju, sjuttiåtta, sjuttinio, sjuttitio, sjuttielva, sjuttitolv, sjuttitretton, sjuttisjutton... usch, vad jag blir sjuttig i halsen! Det finns väl i all sin dar några andra nuffror i nuffreriet, javisst, nu minns jag, hundrafyra, tusen, det är minsann mycket pengar det ", sa Pippi. (s. 83)	-… sedamdeset pet, sedamdeset šest, sedamdeset sedam, sedamdeset osam sedamdeset devet, sedamdeset deset, sedamdeset jedanaest, sedamdeset dvanaest, sedamdeset trinaest, sedamdeset sedamnaest – uh, kako mi se usedamdesetilo u grlu. Pa ima i još nekih brojeva, evo sjećam se, kao sto četiri, pa tisuću, ih, mnogo je to novaca – zaključi Pipi. (s. 65)
36) En dag hittade Tommy och Annika ett brev i sin brevlåda. 'TIL TMMY Å ANIKA ' stod det utanpå. Och när de öppnade det, hittade de ett kort, där det	Jednoga dana nađoše Tomi i Anika pismo u svom poštanskom sandučiću. TMIJU I ANKI – stajalo je na omotnici. A kad su je otvorili, u njoj su našli karticu na kojoj je pisalo:

stod så här: 'TMMY Å ANIKA SKA KOMMA TIL PIPPI PÅ FÖLSEKALAS I MÅRRGÅN ÄFTERMIDDAG. KLEDSEL: VA NI VIL.' (s. 114)	TMI I ANKA PZVANI SU K PIPI NA ROŽEN DAN SUTRA POSLJE PODNE. ODJEČA: ŠTO VAMSE HOĆE. (s. 65)
Gunnarsson, Hans (2007) *Någon annanstans i Sverige*, Stockholm: Månpocket	**Gunnarsson, Hans (2017) *Negdje drugdje u Švedskoj* [Översättning: Željka Černok], Zagreb: Hena com**
37) >>Vittyskland?<< >>Va?<< >>Vittyskland<<, muttrade han bakom tidningen. >>Har man väl aldrig hört talas om?<< Det är en skallskada, tänkte hon ovh tog blicken från det blåbärsfärgade ärret ovanför glasögonskalmen. (s. 20)	"Bjelogruzija?" "Ha?" "Bjelogruzija", promrmljao je iza novina. "Koja je sad to zemlja?" To je *ozljeda lubanje*, pomislila je maknuvši pogled s ožiljka boje borovnice iznad naočala. (s. 17)
38) >>Fan, vad du springer i dörren<<, sa Erik. >>Jag önskar jag slapp<<, sa hon. >>In your dreams baby.<< Sonny gnäggade till. >>Man ska inte ha det lätt som rökare.<< >>Nyår<<, sa Erik. >>Sen är det...<< *In your dreams*, tänkte hon och klev ut på farstubron, stängde dörren efter sig. (s. 80)	"E, ti stvarno svaki čas ideš van", rekao je Erik. "Voljela bih da ne moram", rekla je. "*In your dreams, baby.*" Sonny je zanjištao od smijeha. "Nije pušačima lako." "Do nove godine", rekao je Erik… "A onda je…" *In your dreams*, pomislila je ona i izašla na verandu, zatvorila vrata za sobom. (s. 68)
39) >>Vad gör du?<< frågade han. Hon vred på huvudet. >>Kaffe, ser han väl.<< Hon lät vattnet rinna i kranen, slog i en, två, tre, fyra koppar i pannan, satte på locket och vred på spisplattan. >>Jag har redan druckit<<, sa han.	"Što radite?" pitao je. Okrenula je glavu. "Pa kuham kavu, valjda vidite." Pustila je vodu da teče iz pipe, natočila jednu, dvije, tri, četiri šalice u džezvu, poklopila je i uključila štednjak. "Već sam popio kavu", rekao je.

>>Ja, ni brukar säga det<<, sa hon. >>Och sen sitter ni där och frågar efter påtår.<< >>Vem – jag?<< >>Va?<< >>Vilka menar du är det som...?<< Han hejdade sig, sopade bort frågan med handen. (s. 113)	"Da, vi to uvijek kažete", rekla je. "A onda tu sjedite i pitate jel' možete dobiti još?" "Tko – ja?" "Ha?" "Tko to mi…?" Prekinuo se, odmahnuo rukom. (s. 97)
40) >>Satan...!<< Nedstänkt av en långtradare. Det var bara det som fattades. Och stövlarna läckte. Det hällde från himlen, dånade i öronen. Han hejdade sina steg, hukade under paraplyet. Djävlar i havet vad det regnade! (s. 130)	"Pas mater…!" Jedan ga je kamion zapljusnuo vodom. Samo mu je još to trebalo. I čizme su mu propuštale. Iz neba je lijevalo, u ušima mu je tutnjalo. Zaustavio se, stisnuo pod kišobranom. I jebemu mater toj kiši više! (s. 113)
41) >>Vadå?<< sa hon. >>Nej, det var bara en grej jag kom att tänka på.<< >>Jaha...?<< >>Raykeperatt<<, sa han. >>Va?<< Han kastade en blick bort mot plastifikusen. >>Rakapparat<<, sa han. >>Han sa det, Krille, när vi hade engelska en gång. Han blev ombedd att läsa högt, och så läste han även dom svenska glosorna på engelska. Det var jävligt roligt.<< (s. 134)	"Što?" pitala je. "Ma, samo sam se nečega sjetio." "Da…?" "Epret za brijanje", rekao je. "Ha?" Bacio je pogled prema plastičnom fikusu. "Aparat za brijanje", rekao je. "Tako je to Krille jednom rekao na satu engleskog. Morao je nešto pročitati naglas i onda je i prijevod čitao kao da je engleski. Umrli smo od smijeha." (s. 117)
42) De passerade under en viadukt med nedklottrade väggar. *Blå grönsak* hade någon skrivit med stora gula bokstäver. >>Jävla dårar<<, muttrade han. >>Vadå?<< >>Blå grönsak<<, sa han. >>Va?<<	Prošli su ispod jednog vijadukta sa zašaranim zidovima. *Plavo povrće*, netko je napisao velikim žutim slovima. "Jebeni luđaci", promrmljao je. "Ko?" "Plavo povrće", rekao je. "Ha?"

>>Blå grönsak.<< >>Vafan pratar du om?<< >>Det stod därborta<<, sa han. >>Nån hade skrivit det. Eller blå grönska eller vafan det nu stod.<< (s. 165)	"Plavo povrće." "Ma o čemu pričaš, čovječe?" "Tamo je pisalo", rekao je. "Netko je to napisao. Ili plava pomrčina ili tako neki vrag." (s. 143)
43) Han såg Jannes vaggande silhuett framför sig, det kondomtoppiga huvudet. Det såg inte klokt ut. Han flinade åt det. Såg han likadan ut själv? Som nån jävla gurka. Han lade handen på hjässan, forstatte flina. *>>Här kommer herr Gurka...<<* (s. 173)	Vidio je Janneov obris kako se ljulja ispred njega, njegovu glavu u obliku kondoma. Izgledao je kao totalni bedak. Nacerio se. Izgleda li i on tako? K'o neki jebeni krastavac. Stavio je ruku na glavu cereći se. "Ide gospon krastavac…" (s. 150)
44) >>Och klubborna har du med dig, ser jag. Det finns inget dåligt väder för en riktig golfare, kan jag tänka. Bara dåliga kläder, va.<< Gubben gnäggade till och rystade av sitt paraply, kastade en blick på klockan och kisade bortåt kröken. (s. 236)	''A vidim da nosiš i štapove. Pretpostavljam da za pravog golfera ne postoji loše vrijeme. Samo loša odjeća, je li.'' Stari je zarzao i otresao kišobran, bacio pogled na sat i zaškiljio prema zavoju. (s. 205)
Gardell, Jonas (1992) *En komikers uppväxt*, Stockholm: Nordtedts Förlag	**Gardell, Jonas (2004) *Odrastanje komičara* [Översättning: Željka Černok], Zagreb: AGM**
45) -God morgon, säger Juha. -Anna mun kaikki kestää! Fräser Juhas mamma. Det är finska och betyder: Ge mig kraft att stå ut! Juhas mamma är från Finland. Hon vill alltid dö om mornarna. (s. 16)	-Dobro jutro -kaže Juha. -Anna mun kaikki kestää -obrecne se Juhina mama. To je na finskom i znači: Daj mi snage da izdržim! Juhina mama je iz Finske. Ona uvijek želi umrijeti ujutro. (s. 17)
46) Familjen flyttade in i en nybyggd en och en halv-plansvilla i brunt tegel och började genast och med stor iver att riva huset så duktigt de kunde, samtidigt som de oavbruttet skrek TÄNK PÅ GRANNARNA! åt varandra. (s. 21)	Obitelj se preselila u novogradnju, u kuću od smeđe cigle na kat i pol i odmah su počeli s velikim poletom razvaljivati kuću što su marljivije mogli, istovremeno neprekidno vičući drugima: MISLI NA SUSJEDE! (s. 23)

47) I hobbyrummet bor familjens dvärgkanin. Kaninen heter Plutten. De kallar den för Prutten. Den biter barnen när de försöker klappa den. (s. 22)	U sobi za razonodu stanuje obiteljski patuljasti kunić. Kunić se zove Tvrtko. Oni ga zovu Prdko. Grize djecu kad ga pokušaju pomaziti. (s. 24)
48) -Å fan! får grannen ur sig, sparkar på staketet, kliar sig på bröstet och spottar framför sig, det har väl inte hänt nåt allvarligt? -Inte vet jag, jag fick nåt jävelskap av doktorn som skulle hålla det i schack. (…) -De kommer väl, försöker Bengt och ler generat, sparkar på staketet. -Du, säger grannen och sparkar på staketet, får jag kolla din medicin och se om det är samma som min. (…) -Å fan, säger grannen och sparkar på staketet, krafsar sig på handen och spottar, Novalucid, det är flytande va? (s. 28)	- Oh, k vragu – kaže susjed, šutne ogradu, počeše se po prsima i pljune ispred sebe – valjda nije ništa ozbiljno? - Nemam pojma, dobio sam nekog vražjeg doktora koji bi sve trebao držati pod kontrolom. (…) – Sad će doći – pokuša Bengt i nasmiješi se iznenađeno i šutne ogradu. -Čuj – kaže susjed i šutne ogradu – mogu li pogledati tvoje lijekove da vidim jesu li isti kao i moji? (…) – Oh, k vragu – kaže susjed i šutne ogradu, pogrebe se po ruci i pljune – Novalucid, to je tekuće, je l'? (s. 30)
49) *Jojo, naturligtvis kan man vingklippa mig. Det är inte ens svårt, nej, det är bara att göra. Klipp, klipp. "Ett stick gjort på ett kick!" (Kommer du ihåg den filmen?) Då kommer vi ingen vart. Då står jag där som en skadskjuten höna och flaxar, och det kanske är roligt för några.* (s. 46)	*Ma da, naravno, krila mogu biti podrezana. To uopće nije teško, treba samo napraviti. Rec, rec. Onda ne možemo nikamo. Onda tamo stojim poput poput ranjene kokoši i širim krila, a to je možda nekima zabavno* (s. 49)
50) (…) *"Det är där man inte är. Här är där som man är.'' Så sjöng Magnus, Brasse och Eva.* (s. 46)	(...) *''Tamo je tamo gdje nisi. Ovdje je tamo gdje jesi.'' Tako su pjevali Magnus, Brasse i Eva.*[3] (s. 49)

_____

	[3] Najpoznatiji izvođači pjesama za djecu sedamdesetih godina.
51) VITSAR BERÄTTADE AV JUHA UNDER ROLIGA TIMMEN Mamma mamma, lillebror är röd i ansiktet! -Tyst unge, och stäng ugnsluckan! (s. 66)	VICEVI KOJE JE JUHA PRIČAO NA SATOVIMA RAZREDNIKA Mama mama, mali braco je crven u licu! -Šuti dijete i zatvori vrata pećnice! (s. 66)
52) Mamma mamma, jag tycker inte om lillebror! -Tyst unge, och åt vad du tagit för dig! (s. 63)	Mama, mama, ja ne volim maloga bracu! -Šuti, dijete, i pojedi sve što si stavio na tanjur! (s. 66)
53) Mamma mamma, hur stor är Atlanten? -Tyst unge, och fortsätt simma! (s. 63)	-Mama, mama, kako je velik Atlantski ocean? -Šuti, dijete, i nastavi plivati! (s. 66)
54) Då kan du börja med att putsa fönster! (ljus röst) Ja herrn. Och så då va gick den rika gubben ut och gick, och killen bara stod och gjorde så här va smack smack över fönstrena, och sen kom den rika gubben tillbaka och sa: (mörk röst) Men vad i fridens dar gör du? Du skulle ju *putsa* fönstrena! (ljus röst) Oj, jag tyckte att du sa att jag skulle *pussa* fönstren… (s. 85)	Onda možeš početi s time da pobrišeš prozore! (visoki glas) Da, gospodine. I tako je bogataš otišao, a dečko je ono, šnjof, šnjof po prozorima, i onda se bogataš vratio i rekao: (duboki glas) Ma što ti to radiš? Pa trebaš ih pobrisati! (visoki glas) Joj, ja sam mislio da ste rekli pomirisati… (s. 89)
55) (mörk röst) Grrr! Sa den rike då, men okay, jag ska ge dig en chans till – gå och köp bullar men snore runt hörnet! (…) (När Juha av någon anledning börjar peta sig i näsan och låtsas smeta snor över bullarna reser sig fröken upp och säger: Avbryt inte för allt i världen.) (…) (mörk röst) Men vad är det här för äckligt? Nu blir jag alldeles rasande. Grrr! Grrr! (ljus röst) Men goa herrn, det är ju precis vad herrn ville	(duboki glas) Grrr! kaže bogataš, O.K., dat ću ti još jednu šansu – otiđi mi kupiti pecivo i štrudle tu iza ugla! (…) (Kad Juha iz nekog razloga počne kopati nos i praviti se da razmazuje šmrklje preko peciva, učiteljica ustane i kaže: Nemoj stati.) (…) (duboki glas) Ali, što je ovo odvratno? Sad ću se stvarno razbjesniti. Grrr! Grrr! (visoki glas) Ali, dobri gospodine, to je upravo ono što ste rekli da želite. Pecivo sa šmrkljima. (duboki glas) Grrr!

ha. Bullar med snor på. (mörk röst) Grrr! Jag sa att du skulle köpa bullar men *snore* på! (-Fattar ni? *Snore på*! Inte *snor på*!) -Så var det inte! skär Eva-Lenas röst genom klasrummet, den rika gubben sa att han ville ha bullar men snore runt hörnet. Juha blir ställd. (s 85)	Rekao sam da kupiš pecivo sa štrudlama! (-Kužite? Sa štrudlama! Ne sa šmrkljima!) -Nije bilo tako! -učionicom se prolomi glas Eve-Lene – bogataš je rekao da hoće pecivo i štrudle. Juha se zbuni. (s 89)
56) Men det kan vara bra med lik Till exempel i vårt senaste val Mina konkurrenter led stora kval När jag förgifta dem med arsenik De kallar mig Adolf utan mustasch Mot fred och harmoni jag gör en grimas Till den som är neger jag säger: Vad trist Vad synd för dig att jag är nazist. (s. 107)	A dobro je imati i puno leševa, naprimjer, na našim zadnjim izborima moje je konkurente boljelo u kostima dok su umirali od mog otrova. Adolf me zovu iako brkove nemam, miru i harmoniji glasno se rugam a crncima kažem: Nemaš sreće, stari, ja sam nacist, tako stoje stvari. (s. 111)
57) Det finns en punkt varefter något är oåterkalleligt, och när Juha närmar sig den punkten pirrar det alldeles innanför naveln i en speciell håla som Juha kallar kittelmagen, och därför är det så roligt att hoppa från gungor. (s. 142)	Postoji jedna točka nakon koje se stvari ne mogu opozvati i kad se Juha približi toj točki, škaklja ga kod pupka u jednoj specijalnoj rupi koju Juha zove škakljotrbuh i zato je tako zabavno skakati s ljuljački. (s. 147)
58) Han visar på en annons för katastroffilmen S.O.S. Poseidon. -Men det är bfbj förstås, suckar han, alla spännande filmer är bfbj. Ture Sventon med Stig Grybe är inte bfbj. Den är barntill. Ville se Ture Sventon med Stig Grybe, öh! (s. 164)	Pokaže joj reklamu za film katastrofe S.O.S. Poseidon. -Ali zabranjen je za djecu, naravno – uzdahne – svi uzbudljivi filmovi zabranjeni su za djecu. Ture Sventon[6] i Stig Grybe[7] nisu zabranjeni. Oni su za djecu. Baš mi se gledaju Ture Sventon i Stig Grybe! (s. 165) ------ 6 Poznati detektiv iz knjiga za djecu.

	7 Poznati glumac rođen 1928. godine.
59) -Ursäkta, säger hon och går och går fram till Ritva, tar henne artigt i hand och niger, fortsätter sedan till synes fullständigt oberörd, jag ville bara tacka för den äckliga korven. Finns det nån toalett jag kan kräkas i? (…) -Äsch, det förstod vi väl, skrattar Ritva och viftar undan honom. (…) Sådär skulle jag också vilja säga till din pappa på lördagskvällarna: Tack för den äckliga korven! Finns det någonstans att spy? (s. 170)	-Oprostite- kaže i ode k Ritvi – pristojno joj pruži ruku i nakloni se, a zatim nastavi naizgled potpuno mirna – samo sam vam htjela zahvaliti za odvratne hrenovke. Gdje je zahod da odem povraćati? (…) -Ma, shvatili smo – nasmije se Ritva i odmahne rukom. (…) To bih i ja htjela reći tvom ocu subotom navečer: Hvala za odvratne hrenovke! Gdje mogu povraćati? (s. 176)
60) -Hör zu nu allesammans. Nu setzen wir uns till bords ja och essen, trinken och är glada, ja! (s. 203)	-Sad svi poslušajte. Sad ćemo se sjesti za stol, ja i essen, trinken i biti veseli, ja! (s. 210)
61) För övrigt, kan man bilda över fyrtio ordet INSTRUKTION – däribland IN, UT, SON, RIS, RUTT, ROT, RIT, RUT, NOT, NIT, KRUS, KRUT, TRON, TUKT, SIKT, STRUT, TRUT, NOS, KO, RO, SO, STO, STOR, ONT, OS, OST, TIK, STINK och SNO. Hade det funnits ett O till hade man kunnat skiva OSTRON. Hade det funnits ett A hade man kunnat bilda massor av ord. Juha funderar på att lägga till ett A eftersom ändå ingen är där och kan se att han fuskar. (s. 229)	Inače, može se napraviti više od četrdeset riječi od riječi OTORINOLARINGOLOGIJA. Da ima još jedan A, dalo bi se smisliti još više. Da ima još i E, dale bi se smisliti gomile riječi. Juha razmišlja da li da doda E, jer ionako nitko nije tamo i ne može vidjeti da vara. (s. 236)

Jansson, Tove (1984) *Trollkarlens hatt*, Stockholm: En bok för alla från Litteraturfrämjandet	**Jansson, Tove (2006) *Čarobnjakov šešir* [Översättning: Anka Katušić Balen], Zagreb: Mozaik knjiga**
62) Bort drog natten solen steg! Hatifnatten for sin väg! Var inte dyster för igår! Snorkens syster får lockigt hår! Jo-ho! (s. 67)	Noć je prošla, Sunce izašlo! Hatifnati se udaljili, Svojim putem otplovili! Ne tugujte Zbog onoga jučer! Snorkova sestra Dobit će kovrče! Uhu! (s. 72)
63) Maka på dig, sa hemulen. Det har regnat in i min säng. Värst för dig själv, sa snorken och vände sig på andra sidan. Därför tänkte jag sova i din grop, förklarade hemulen. Var inte snorkig nu. (s. 95)	-Makni se! – reče Hemul. – Krevet mi je pokisnuo. -Tvoj problem – rekao je Snork i okrenuo se na drugu stranu. -Zato sam mislio spavati u tvojoj jami. – objasni mu Hemul. -Ne budi sad drzak!* *Na švedskome riječ *snorkig* znači drzak, bezobrazan. -*Bilješka prevoditeljice.*
64) Hon försöker hugga fram din pappa ur hans rum, sa bisamråttan. Jag hoppas bisamhimlen är en lugn plats, för snart är det slut med mig! (s. 109)	-Pokušava izvući tatu iz njegove sobe- gorko je rekao Bizamski štakor. – Nadam se da je bizamski raj miran kraj, jer uskoro je i meni kraj! (s. 100)
65) Mjölksla! Gottsla! Fortsatte hemulen. Då tassade Tofslan och Vofslan uppför trappan och kom in i salongen. Sniff tittade på dem och konstaterade att de var mycket mindre än han själv. Då kände han sig vänligare och så nedlåtande: Hej. Roligt att se er.	Mlijekoslan, evoslan! – nastavio je Hemul. Mirkoslan i Živkoslan popeli su se stubama u primaću sobu. Njuškalo ih je mjerkao i uvidio da su mnogo manji od njega. Zato je postao ljubazniji i rekao im je popustljivo:

Tacksla detsamsla! sa Tofslan. Kockslar ni kafsla? Undrade Vifslan. Vad sa de nu? Frågade muminmamman. De är hungriga, sa hemulen. Men de tycker fortfarande inte att Sniffs utseende är nånting att komma med. (s. 118)	-Zdravo, drago mi je vidjeti vas. -Hvalaslan – rekao je Mirkoslan. -Kavslan kuhslan? – upita Živkoslan. -Što kažu? – upita mama. -Gladni su- objasni Hemul. -Nikako im se ne sviđa Njuškalov doček. (s. 108)
Stark, Ulf (1984) *Dårfinkar och dönickar*, Stockholm: Bonnier Carlsen	**Stark, Ulf (2015) *Luđaci i bezveznjaci* [Översättning: Željka Černok], Zagreb: Naklada Ljevak**
66) "Jag vet, jag vet!" brusade han upp. "Det kanske är opassande. Men det där eländiga sjukhuset kan man ju inte dö i fred. Man hinner inte för alla blodprov och termometrar dom ska sticka i en och sängkläder som ska bytas och piller som ska sväljas och fan och hans mormor! " (s. 20)	"Znam, znam!" prasnuo je. "To je možda neumjesno od mene. Ali u tom vražjem domu čovjek ne može ni umrijeti u miru. Ne stigneš, jer moraš obaviti sva ta testiranja krvi i toplomjere koje zabijaju u tebe i treba promijeniti posteljinu i popiti tablete i boga i vraga!" (s. 32)
67) När jag öppnade dörren stirrade hela klassen på mej som om jag var någonting som ingick i undervisningen, en uppstoppad fågel eller något. Där satt alla dom som jag inte visste namnet på – Sleven och Blötan, Sofia, Nettan, Pära, Danne, Pepsi, Klara, Myran, Skunken och Isak och Bersa och Katti och de andra – och kollade in mej. (s. 26)	Kad sam otvorila vrata cijeli se razred zabuljio u mene kao da sam dio predavanja, preparirana ptica ili tako nešto. Tu su sjedili svi kojima još nisam znala ime – Sleven i Mokri, Sofia, Nettan, Pära, Danne, Pepsi, Klara, Myran, Smrdo i Isak i Bersa i Katti i svi drugi – i proučavali me. (s. 40)
68) "Smöris!" väste han som satt bredvid mej och hette Isak. "Pisrått a!" viskade jag. "Babianaschle!" sa han och jag kände mej motvilligt imponerad av hans slagfärdighet. "Skunkfjärt!" fick jag fram.	‘’Ulizico!’’ siknuo je onaj do mene koji se zove Isak. ’’Smrdljivče’’ šapnula sam mu. ’’Majmunska guzico!’’ rekao je i morala sam priznati da sam i protiv svoje volje bila impresionirana njegovom borbenošću. ’’Prdežu!’’ sjetila sam se.

"Paddlort!" kom det blixtsnabbt. (s. 28)	''Žabo krastačo!'' munjevito je stigao odgovor. (s. 43)
69) "Öppna fönschtren!" sluddrade hon fram med sin onda tunga. (s. 63)	"Otvori prošor!" zafrfljala je svojim ranjenim jezikom. (s. 95)
70) ”Ett ärende e å ta en titt på va han ställt till me, va?” ”Den gamle mannen?” undrade Ärlan artigt. ”Nä, för tusingen! Han, den allvarliga me hatt. Som bor ihop med dottern till den gamle mannen.” ”Vad har han gjort då?” fortsatte Ärlan konversationen. ”Va han har gjort?” kreverade gubben. ”Han har lekit stridsvagn i min trädgård me sin bilsatan! Först rakt genom hålet i häcken där, å sen lite sladdar hit och dit i gräsmattan åssåmeja han ner bikuporna! Den satan! Men jag ska nog ge dom!” (s. 67)	"Da vidite šta mi je napravio, jel'?" "Starac?" pitala je Ärlan pristojno. "Ma, ne, kvragu! Onaj ozbiljni, sa šeširom. Koji živi sa starčevom kćerkom." "Što je učinio?" nastavila je Ärlan razgovor. "Što je učinio?" eksplodirao je stari. "Uletio mi je u dvorište sa svojim vražjim autom kao da je tenk! Prvo je prošao ravno kroz živicu, ovdje, a onda malo vijugao po travnjaku i pokosio mi košnice! Taj prokletnik! Ali pokazat ću ja njima!" (s. 102)
71) Med sin hesa, spinnande röst nynnade hon i mitt öra: *Stäj. Aj wånt jo to stäj…* *Mäjk up jår majnd, disajd.* *Wi kodd bi mäjking lav tonajt* *Tell mi jes änd nått aj majt...* (s. 86)	Svojim promuklim, mačkastim glasom počela mi je pjevušiti na uho: *Štej. Aj vont ju tu štej…* *Mejk ap jor majnd, dišajd.* *Vi kud pi mejking lav tunajt* *Tel mi ješ end not aj majt…* (s. 131)
72) ”Jag gillaj dej, Simon”, sjöng hon när hon kom farande. ”Ingen annan har kastat omkull mej på ett halvt kilo jäkoj på vajdagsrumsgolvet och kjamat mej insvept i en bordsduk mitt undej en fest!” (s. 87)	''Svišaš mi se, Simon'', zapjevala je kad mi je prišla. ''Nitko me djugi nije pacio na poja kije rakova na pod dnevne šobe i pipkao prekriven štolnjakom ušred tuluma!'' (s. 133)

Lapidus, Jens (2006) *Snabba cash*, Stockholm: Wahlström & Widstrand / MånPocket	**Lapidus, Jens (2012) *Laka lova : [Stockholmska trilogija I]* [Översättning: Danilo Brozović], Zagreb: V.B.Z.**
73) Jorge plus bevakningsplitarna tog anstaltens minibuss in till Stockholm klockan nio. Direkt till Stadsbiblioteket. Jorge har skämtat med bevakningsplitarna på vägen in. „Är det någon nazze jag ska träffa, eller?“ De fattade inte. „Vad menar du?“ „En bibliotek-arier.“ De flabbade. (s. 38)	Jorge plus čuvari ukrcali su se u zatvorski mini-bus za Stockholm u devet sati. Izravna linija do Gradske knjižnice. Jorge se šalio s čuvarima tijekom putovanja. „Ću se nać s kakvim nacistom, ha?“ Nisu ga skužili. „Kako to misliš?“ „Pa s bibliotek-ARIJCEM.“ Smijali su se k'o idijoti. (s. 33)
74) ”Då vet du, det blöder då jävligt, fäller vem som helst. Så många mjukdelar att träffa och så mycket skada. Det är metoden med Jorge –knäck honom direkt-snabbt och enkelt. Som ett knivhugg.” ”Jag fattar. Har jag carte blanche?” ”Ja och nej. Han får inte trilla av pinn. Ingen kniv, det var bara bildigt. Du måste, så att säga, ta i med de hårda silkeshanskarna.” Radovan garvade åt sitt eget skämt. (s. 138)	„Onda znaš, komplikovano krvarenje, zaustavlja i tenk. Mnogo mekanih delova, mnogo štete. Tako sa Jorgeom-odmah na njega-brzo i efikasno. Kao ubod nožem.“ „Kontam. Da li imam odrešene ruke?“ „Da i ne. Ne smeš da ga probodeš. Nož je samo govorna figura. Moraš, kako da kažem, moraš s njime da postupaš u grubim svilenim rukavicama.“ Radovan je zagrohotao od vlastite šale. (s. 120)
75) Efter tjugo minuter frågade Abdulkarim: ”Hur länge ska vi ligga som sillar?” Britterna garvade. Informerade honom: bara några minuter kvar. (s. 335)	Nakon dvadeset minuta Abdulkarim je pitao: „Koliko dugo ćemo se voziti ovako kao sardine?“ Britanci su prasnuli u smijeh. Informirali su ga: još samo nekoliko minuta. (s. 291)
76) Slogs med större frenesi än på länge. Omar Elalbaoui nöjd. ”Bra stuns i slagen, juggernaut!” skrek han vid Mrados sparring i ringen. (s. 346)	Borio se s više borbenosti nego inače. Omar Elalbaoui bio je zadovoljan. „Dobro si ga nalemao, jugonautu!“ derao se kad je Mrado boksao u ringu.

	(s. 301)
Larsson, Stieg (2005) *Män som hatar kvinnor*, Stockholm: Nordstedts Förlag / MånPocket	**Larsson, Stieg (2008) *Muškarci koji mrze žene* [Översättning: Željka Černok], Zaprešić: Fraktura**
77) Allt möblemang var från Ikea förutom de två bekväma och extravaganta fåtöljerna och ett litet sidobrod –en eftergift till min uppfostran, brukade hon skämta. (s. 62)	Sav je namještaj bio iz Ikee, osim dviju udobnih i ekstravagantnih fotelja te stolića –*ustupak mom odgoju*, znala se šaliti. (s. 59)
78) ”Plague, det är för att att du aldrig tvättar dig och för att det luktar apa härinne. Om du någonsin går ut kan jag tipsa om såpa. Finns på Konsum.” (s. 117)	„Plague, to je zato što se nikada ne pereš i ovdje smrdi kao u zoološkomu. Ako ikada izađeš van, moram ti reći za sapun. Može se kupiti u Konsumu.“ (s. 110)
79) ”Måste jag ha bössa med varghagel med mig?” ”Inte då. Vi hyr in några lappar med hundspann. När kommer du?” (s. 201)	”Moram li ponijeti pušku i nešto za hvatanje vukova?” ”Nije potrebno. Obično unajmimo nekoliko laponaca koji patroliraju sa psima. Kad dolaziš?” (s. 187)
80) ”Vill du träffa en industrilegend?” frågade Mikael. „Bits han?“ „Inte på lördagar.“ (s. 190)	„Želiš li upoznati legendu industrije?“ „Je l' grize?“ „Ne subotom.“ (s. 205)
81) „Jag räknar med att ha ett utkast till familjekrönikan klar om någon månad som Henrik kan titta på.“ „En krönika i familjen Addams anda“, log Cecilia. „Den har vissa historiska aspekter“, medgav Mikael. (s. 284)	„Računam da ću za nekoliko mjeseci imati gotovu prvu verziju obiteljske kronike, pa je Henrik može pregledati.“ „Kronika kao o obitelji Addams“, nasmiješila se Cecilia. „Ima određenih povijesnih aspekata“, priznao je Mikael. (s. 265)

82) Gollum hade kommit ut ut sin håla. Han var lång, närmare två meter, men så krökt av ålder att hans ögon var i nivå med Mikaels. Huden var ärrad av mörka leverfläckar. Han var klädd i pyjamas och brun morgonrock och stod lutad mot en käpp. Han såg ut som Hollywoodversionen av en elak gammal gubbe. (s. 307)	Golum je izašao iz svoje jazbine. Bio je visok, gotovo dva metra, ali tako pogrbljen od starosti da su mu oči bile u razini s Mikaelovima. Koža mu je bila prepuna tamnih staračkih pjega. Bio je odjeven u pidžamu i smeđi kućni ogrtač i oslanjao se na štap. Izgledao je kao hollywoodska verzija zlobnog starca. (s. 287)
83) En kort stund stirrade han på Mikael, med en blick som förmodligen var avsedd att inge respekt, men som mest fick honom att likna en uppblåst älg. (...) Men Mikael hade plötsligt kommit att tänka på en strof ur Lennart Hylands rimbok om alfabetet, som togs fram till Radiohjälpen-insamlingen någon gång på 1960-talet, och som han av någon obegriplig anledning hade memorerat då han lärde sig att läsa och skriva. Det var bokstaven Ä. *Älgen ensam satt och log i en söderskjuten skog.* (s. 345)	Na sekundu je buljio u Mikaela s pogledom koji bi trebao izazvati poštovanje, ali zbog kojega je više sličio napuhanom losu. (...) Ali Mikael se odjednom sjetio strofe iz pjesmarice Lennarta Hylanda o abecedi koja je bila donirana nekad šezdesetih godina jednoj dobrotvornoj organizaciji i koju je iz nekog neshvatljivog razloga naučio napamet kada je učio čitati i pisati. Bilo je to slovo L. *Los je sjedio sam, u praznoj šumi cijeli dan.* (s. 322)
Gardell, Jonas (2001) *Ett UFO gör entré*, Stockholm: Nordtedts Förlag	**Gardell, Jonas (2006) *NLO je sletio* [Översättning: Željka Černok], Zagreb: AGM**
84)Överallt runt mig kräks mina klasskamrater. Jag är i ett spyende inferno. (s. 9)	Posvuda oko mene moji prijatelji povraćaju. U paklu sam povraćanja. (s 9)
85) Första gången Juha är på Mcdonald's får han panik i kön. Hur uttalar man French Fries? Fränsch Friis eller Fränsch Frajs? Han kan inte gärna säga Pommes Frites. Det vore ju bara så totalt superfel. Till slut nöjer han sig med en Cheeseburger. Det vet han i alla fall	Kad je Juha prvi put bio u Mcdonald'su, uhvatila ga je panika dok je čekao u redu. Kako se izgovara French Fries? Frenš fris ili Frenš frajs? Ne može reći pomfrit. To bi bilo ono totalno krivo! Na kraju se morao zadovoljiti cheeseburgerom.

hur man uttalar. Tjiiisböörger. (s. 13)	Barem zna kako se izgovara. Čiiizburger. (s. 14)
86) Men man måste han en kondom i plånboken. Man måste! Den ska råka skymta fram varje gång när man öppnar plånboken. Bara sådär. Apropå ingenting. Visar att man är en av dem som har gjort *det*. (s. 14)	Ali čovjek mora imati kondom u novčaniku. Mora! Kondom mora kao slučajno izvirivati svaki put kad otvoriš novčanik. Samo tako. Onako slučajno. To pokazuje da si jedan od onih koji to rade. (s. 15)
87) Lektor Rossings motsats är magister Baldermann. Lärare i matematik som har problem med mjäll. Är mycket nervös. Ofta sjuk. Saknar varje uns av värdighet. Kallar av eleverna för ''Ballen''. Kommer om man ropar ''Ballen''. Som en hund. (s. 16)	Suprotnost profesoru Rossingu je profesor Baldermann. Profesor matematike koji ima problema s peruti. I vrlo je nervozan. Često bolestan. Nema ni mrvice dostojanstva. Učenici ga zovu Budalerman. Dođe ako poviče ''Budalerman''. Kao pas. (s. 18)
88) Han tycke upp magistern mot väggen och skulle slå honom med en hyvel. Lennart fick sin femma. Det är lustigt att Göte Åberg över huvud taget kan röra sig, för han har ingen ryggrad alls. (s. 18)	Stisnuo ga je uza zid i htio ga udariti blanjalicom. Lennart je dobio peticu. Čudo da se Göte Åberg uopće može kretati kad nema kralješnicu. (s. 20)
89) Men detta är sanningen: Snövit är en jävla hora. Askungen lät avrätta sina fula systrar och sin styvmor så fort hon fick chansen. Prinsen knullade Törnrosa medan hon sov. Rödluvan åts av vargen och blev vargbajs. (s. 74)	Ali ovo je istina: Snjeguljica je prava kurva. Pepeljuga je dala pogubiti svoje ružne sestre i pomajku čim je mogla. Princ je pojebao Trnoružicu dok je spavala. Crvenkapicu je pojeo vuk i postala je vučji drek. (s. 79)
90) Men går man ner till kajen i Helsingfors väntar Sverigebåten där med sitt smörgåsbord, sin taxfreeförsäljning och ''Miljoona miljoona miljoona Ruusua'', och på andra sidan havet börjar världen. (s. 82)	Ali ako odeš do keja u Helsinkiju, ondje čeka brod za Švedsku, sa svojim švedskim stolom, svojim tax-free trgovinama i ''Miljoona miljoona miljoona Ruusua'', a s druge strane mora počinje svijet. (s. 86)

91) CILLAS OCH CHARLOTTES LISTA ÖVER LÅTAR SOM BARA ÄR SÅ BRA (s. 104)	CILLIN I CHARLOTTIN POPIS PJESAMA KOJE SU DOBRE ZA POLUDJET (s. 109)
92) "(...) och bakon henne hördes fortfarande det taktfasta dunk dunk dunk, så hon kunde inte låta bli att väda sig om, och hon vände sig om – och PÅ BILTAKET SATT DVÄRGEN OCH DUNKADE HENNES KILLES HUVUD I BILTAKET, DUNK DUNK DUNK..." (s. 134)	"(…) a iza nje se nastavilo ritmično dum, dum, dum, i nije mogla a da se ne okrene. Okrenula se – a NA KROVU JE SJEDIO PATULJAK I LUPAO GLAVOM NJEZINOG DEČKA PO KROVU, DUM, DUM, DUM…" (s. 141)
93) PS. C + C is best! DS! (s. 139)	PS. C + C is best! (s. 146)
94) Snart hittar han på följande skämt: "Jag har hittat hår på bröstet. Tre stycken. Ett ensamt och två i klunga." (s. 153)	Ubrzo izmisli sljedeću šalu: "Imam dlake na prsima. Tri komada. Jednu samu i dvije u grupi." (s. 162)
95) (…) 3. Sammy som jobbar på Gulåblå 4. Håkan som jobbar på Klippåteket (*Du det stavas faktiskt Klippoteket, inte Klippåteket. Vadå? Det stavas ju Gulåblå, inte Guloblå. Amen sluta nån gång idag, eru helt dum i huvet eller?*) (s. 166)	(...) 3. Sammy koji radi u Gul&Blå 4. Håkan koji radi u Klippitiketu. (*Čuj to se piše Klippoteket, a ne Klippitiket. Jel? Zašto se onda piše GuliBlå, a ne Guloblå. Joj, daj prestani, nisi normalna.)* (s. 175).
96) "Herregud, ska man behöva precisera nu också! Som om inte varenda mänska vet med såna karlar som har ding i örat, vad dom… HÅLLER PÅ MED!" (s. 260)	‘’Isuse Bože, što sad moram precizirati! Kao da svaki čovjek ne zna što takvi dečki s naušnicom u uhu, što oni, RADE!’’ (s. 274)
97) Trafikkarusellen kallas för Spyåttan. På bussen hem fredagnätter och lördagnätter sitter de fullaste och koncentrerar sig på att inte spy, silar luft genom tänderna, griper med vitnande knogar stolrsryggen framför och andas långsamt. (...) Uppgivet hulkar de och kalvar. Lutar sig åt sidan och spyr. (s. 295)	Rotor zovu Povraćosmica. Petkom i subotom navečer u busu sjede najpijaniji i koncentriraju se da ne povraćaju, prosijavaju zrak kroz zube, pobijeljelim zglobovima grčevito drže sjedalo ispred sebe i polagano dišu. (…) Odustajući pljuju i tule. Naslone se na stranu i povraćaju. (s. 310)

9. ÖVERSÄTTNINGAR FRÅN SVENSKA TILL KROATISKA

9.1.1 Salufsin mobil app –användar guide

SALUSFIN
"Smart Living Company"

SALUSFIN
"Smart Living Company"

Mobil App - Användar Guide

Innehållsförteckning

Mobil APP – Inloggning 3
Mobil APP – Säkerhet 4
Mobil APP – Hemvyn 4
Mobil APP – Favoritvyn 5
Mobil APP – Energivyn 5
Mobil APP – Uppgiftvyn 6
Mobil applikation – Inställningar 9
Inställningar – Säkerhetskod 9
Inställningar – Byt utseende 10
Inställningar – Arrrangera Komponenter/enheter 11
Inställningar – Om 11
Inställningar – Logga ut 11

Mobil APP – Inloggning

- *Så fort kontot har registrerats vid Control Center portalen och Gatewayn med diverse komponenter har installerats är nästa steg att ladda ner och installera mobil APPen till din smart telefon.*

- *APPen laddas ner och installeras från Google Play eller Apple APP Store. Sök efter "Salusfin" eller gå via vår hemsida https://salusfin.com/faq för en direkt länk eller skanna nedanstående QR kod.*

GET IT ON Google Play

Download on the App Store

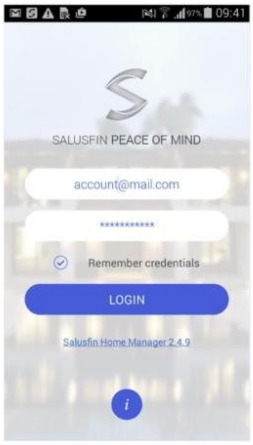
iOS

Android

- *Salusfin APPen stöder flera språk. För tillfället finns APPen att fås på Engelska, Finska, Svenska, Tyska och på Rumänska.*

- *Stöd för fler språk är på kommande.*

• Kundkontouppgifterna anges här.

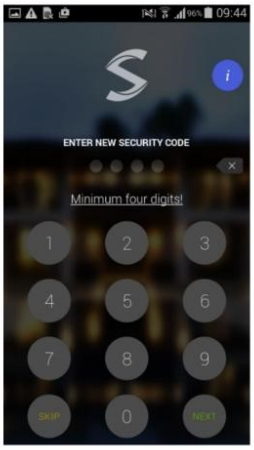

3

Mobil APP – Säkerhet

- *När inloggning görs för första gången så ber APPen att en säkerhetskod kan väljas för att undvika att någon obehörig får tillgång till APPen genom att använda din smarttelefon*

- *Detta är valfritt men rekommenderas starkt*

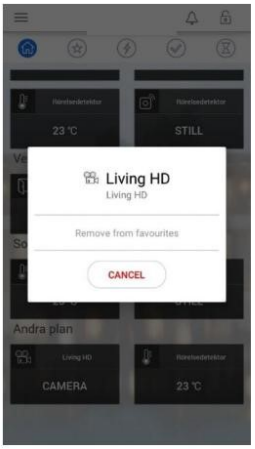
Mobil APP – Hemvyn

- Realtidsvisning av komponentstatus.
- *Styr komponenter och enheter*
- *Hemvyn uppdateras regelbundet var 15: e sekund.*
- *Gör ett långt tryck på en tile så visas mera information som serienummer och möjlighet att lägga till komponenten till favoritskärmen.*

Mobil APP – Favoritvyn

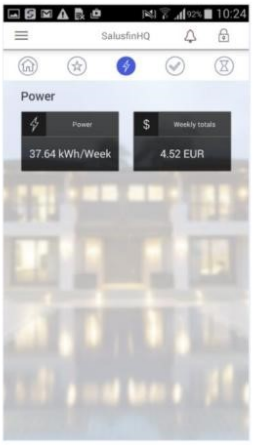
- *Favoritvyn ger dig ett enkelt och logiskt sätt att få tillgång till de flesta viktiga funktioner snabbt och bekvämt.*
- *Det är bara att välja vilka komponenter från Hemvyn och välja att lägga till dem under Favoritvyn.*
- *Långt tapp/tryck på en tile vid hemvyn ger möjlighet att lägga till / ta bort valda favoriter från favoritvyn.*

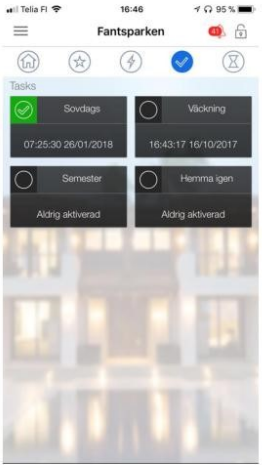
Mobil APP – Energivyn

- *Ger information om husets totala energiförbrukning (elektricitet och gas)*
- *För att utnyttja energivyn fullt ut behöver energikostnaden ställas in under Control Center portalen (https://control.salusfin.com).*
- *Använd energikostnad och uppskattningar. (Indikation på överskott kommer senare)*

5

Mobil APP – Uppgiftvyn

- *Uppgifter tillåter användaren att kombinera flera åtgärder i hemautomatiseringssystemet under en uppgift.*
- *Visar alla uppgifter som är tillgängliga, nuvarande utbud är begränsat*
- *Från denna vy kan man starta en uppgift samt få information om utförandet av uppgifter. T.ex. tiden när uppgiften användes*
- *Uppvakningsuppgiften slår på alla elektriska komponenter och avaktiverar alla säkerhets-sensorer**
- *Sova uppgiften stänger av alla elektriska komponenter och aktiverar alla säkerhets sensorer förutom rörelsesensorerna som i de flesta fall inte ska larma om man är hemma.*
- *Semester-läge finns för att tillåta att systemet sätter hemmet i viloläge, i det läget är alla säkerhetssensorer aktiva och alla kontakter och relen är avstängda.*
- *Hemma-läget tar huset tillbaka till normal användning och du som användare kan åter använda Lås- och upplåsningsfunktionen*

** Obs! Brandlarm och läckagesensorer är alltid aktiverade efter att en gång blivit aktiverade*

Mobil Applikation – Log-vyn

Logvyn ger en god sammanfattning över alla händelser som registrerats i huset.

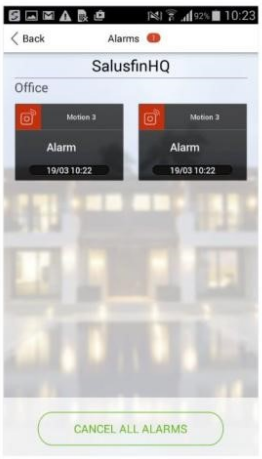
Till exempel visas alarm aviseringar/meddelanden som alarm tiles under alarmvyn men händelsen registreras också alltid under log-vyn.

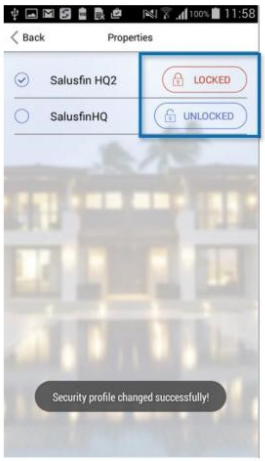
Mobil applikation – Alarm

Alarm mottas som meddelanden eller aviseringar när en händelse inträffar. Alarmet loggas och Användaren har alternativ att tidsfördröja / snooze eller avbryta alarmet. När larmet avbryts försvinner det från aktiva alarmsvyn men kommer fortsättningsvis att finnas listat som en händelse under Log-vyn.

Användaren kan godkänna/nollställa alarmet och och med sådan handling anmälan försvinner från listan på larm. Det är också möjligt att tidsfördröja alarmet samt ignorera alarmet för 8 timmar.

Mobil applikation - Husval och säkerhet

- *Om användaren har flera hus kan man via mobil applikationen enkelt välja hus.*
- *Vyn uppdateras och valt hus och dess komponenter visas.*

Säkerhetsstatus

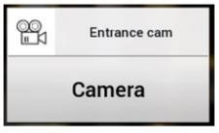
Varje hus kan ha två olika lägen:

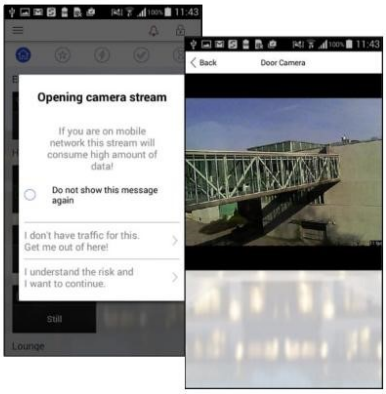
- *LÅST-läge - där alla säkerhetssensorer är aktiverade och kommer att generera alarm-aviseringar*
- *OLÅST-läge där alla säkerhetssensorer är inaktiv och inga alarm* aviseringar genereras.*

- *Det är viktigt att inaktivera Uppgifter genom att köra Hemma-läget innan du använder LÅST / OLÅST funktionen. Se avsnittet Uppgifter.*

Mobil applikation – Kameravy

- *Ger live video stream vy från konfigurerad IP-kamera*
- *Sväng på kameran till horisontalt läge och bilden förstoras för att nästan ta upp hela skärmen.*

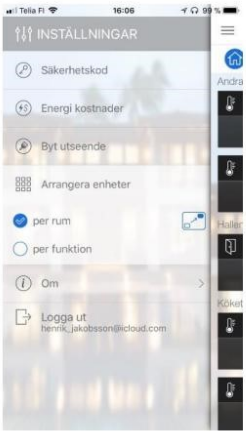

- *Notera att video streaming kräver relativt mycket data och ta det i beaktande när video funktionen används.*

8

Mobil applikation – Inställningar

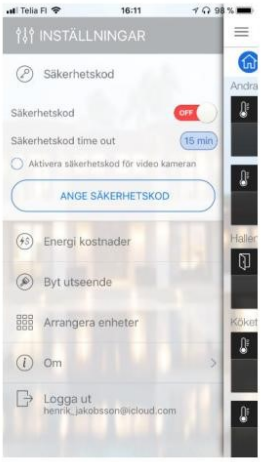

Säkerhetskod: Ger möjlighet att definiera säkerhetsnivåer för APP och videoåtkomst

Energi kostSe energikostnaden som ställts in

- *Ändra utseende av användargränssnitt*
- *Låt utseende variera beroene tid på dygnet*
- *Visa komponenter, ändra ordning*
- *Om, Ger information om APP version och villkor.*
- *Logga ut -> Stänger ner APPen*

Inställningar – Säkerhetskod

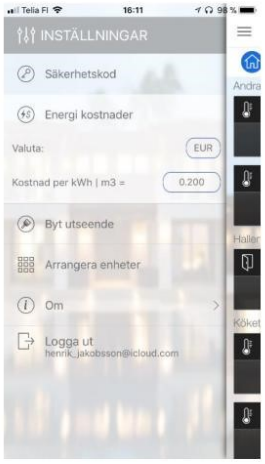
• Möjlighet att definiera säkerhetsnivåer:

• *Tillgång till tidsavbrott för APP och säkerhetskodslås. När den inställda tiden har löpt ut kommer låsskärmen att visas och förhindra åtkomst till APP tills korrekt säkerhetskod matats in.*

• *Videotillgång: Om användaren vill ha ytterligare säkerhet för att förhindra åtkomst till videon, använd funktionen "Aktivera säkerhetskod för kamera" kommer att göra det och alltid fråga användarna för säkerhetskoden när åtkomst till strömmen begärs.*

• Användaren kan också akt*ivera säkerhetskoden genom att ställa in det initialt, ändra det och till och med återställa det.*

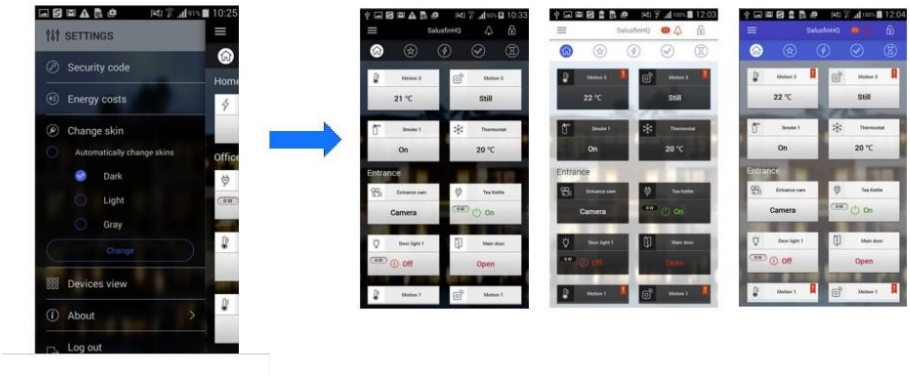
Inställningar – Energi kostnader

- *Se energi kostnad (Elektricitet eller Gas) samt valuta som i portalen.*
- Denna information används av APP*en för att beräkna priset för den uppmätta elförbrukningen från energiläsaren och/eller kontakter och reläen.*

Inställningar – Byt utseende

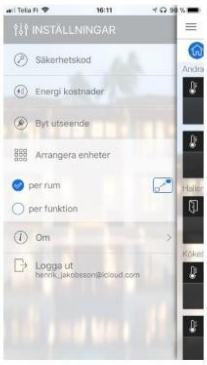
• Ändra hud, utseende av användargränssnitt • Tre olika skinn för personlig känsla tillgänglig• Låt APP ändra hud baserat på tid *av dagen för att förbättra läsbarheten.*

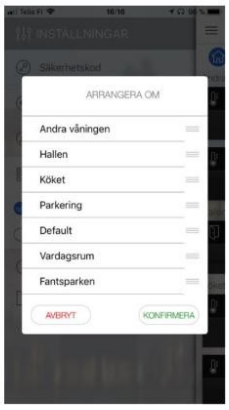

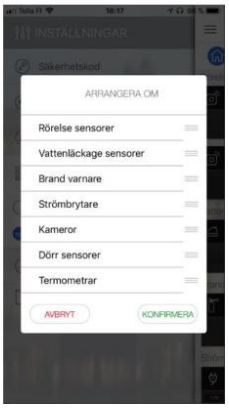
Inställningar – Arrrangera Komponenter/enheter

• Enheter Visa, ändra ordning i *Visa enhet eller rum.*

• Användaren kan dra och släppa *komponenterna / rummen i önskad ordning.*

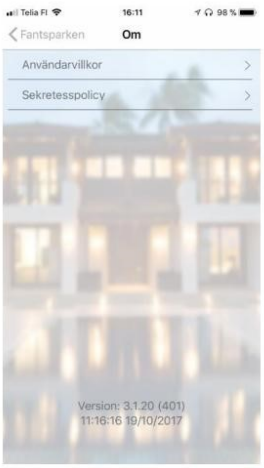

Inställningar – Om

Ger information om version och villkor.

Inställningar – Logga ut

Logga ut -> Loggar ut användaren, avslutar och stänger ner APPen. Bakgrundsprocessen avslutas också och inga larm aviseringar levereras längre till APPen.

9.1.2 Mobilna aplikacija Salufsin – Upute za korištenje

Mobilna aplikacija – Upute za korištenje

Sadržaj

Mobilna aplikacija – Prijava 3
Mobilna aplikacija – Sigurnost.....4
Mobilna aplikacija – Početna stranica.....4
Mobilna aplikacija – Favoriti.....5
Mobilna aplikacija – Potrošnja energije.....5
Mobilna aplikacija – Zadaci 6
Mobilna aplikacija – Postavke.....9
Postavke – Sigurnosni kod.....9
Postavke – Promijenite izgled sučelja.....10
Postavke – Rasporedite komponente/uređaje.....11
Postavke – O aplikaciji.....11
Postavke - Odjava.....11

Mobilna aplikacija - prijava

• Nakon što ste se registrirali na portalu Control Center, a komponente instalirali na uređaj Gateway, sljedeći je korak da preuzmete i instalirate mobilnu aplikaciju na svoj pametni telefon.

• Aplikaciju možete preuzeti i instalirati putem Google Playa ili Apple Stora, gdje ćete pretražiti pojam "Salufsin". Možete slijediti poveznicu s naše početne stranice https://salusfin.com/faq ili skenirati QR kod koji se nalazi niže.

[QR kod] iOS [QR kod] Android

• Salufsin aplikacija podržava nekoliko jezika. Trenutno je dostupna na engleskom, finskom, švedskom, njemačkom i rumunjskom jeziku.

• Uskoro stiže podrška na više jezika.

• Ovdje se unose podaci o korisničkom računu.

Mobilna aplikacija - Sigurnost

• Kada se prvi puta prijavljujete u aplikaciju morate postaviti zaporku kako biste izbjegli mogućnost da netko neovlašten dobije pristup aplikaciji koristeći Vaš pametni telefon.

• Postavljanje zaporke nije obavezno, ali se svakako preporuča.

Mobilna aplikacija – Početna stranica

• Prikaz stanja komponente u stvarnom vremenu.

• Upravljanje komponentama i uređajima.

• Početna strana se ažurira redovito svakih 15 sekundi.

• Dugim pritiskom na pločicu prikazuje se više informacija, poput serijskog broja, te mogućnost da komponentu dodate pod odjeljak *Favoriti*.

Mobilna aplikacija – Favoriti

• Odjeljak *Favoriti* na jednostavan i logičan način omogućava da najvažnijim funkcijama pristupite brzo i s lakoćom.

• Potrebno je samo odabrati komponente s *Početne strane* i dodati ih pod odjeljak *Favoriti*.

• Dugim pritiskom na pločicu na *Početnoj strani* prikazuje se mogućnost da dodate ili uklonite odabrane omiljene funkcije iz odjeljka *Favoriti*.

Mobilna aplikacija – Potrošnja energije

• Odjeljak pruža podatke o cjelokupnoj potrošnji energije u kući (struji i plinu).

• Kako biste iskoristili funkcije odjeljka *Potrošnja energije* unesite podatke o trošku energije na portal Control Center (https://control.salusfin.com).

• Koristite iznos troška energije i procjene troška. (Procjenu razlike u potrošnji dobit ćete kasnije.)

Mobilna aplikacija - Zadaci

• Odjeljak *Zadaci* omogućuje korisniku da kombinira više koraka unutar sistema kućne automatizacije tokom izvršavanja nekog zadatka.

• Prikazuje sve dostupne zadatke, trenutna ponuda je ograničena.

• Putem ovog Odjeljka može se pokrenuti zadatak te dobiti informacija o njegovu izvršavanju, na primjer vrijeme potrebno da se dovrši.

• Zadatak *Buđenje* uključuje sve električne komponente i isključuje sve sigurnosne senzore.*

• Zadatak *Spavanje* isključuje sve električne komponente i uključuje sve sigurnosne senzorne, osim senzora pokreta koji se u većini slučajeva ne bi trebali uključivati ako ste kod kuće.

• Način *Godišnji odmor* omogućuje da sistem postavi kuću u stanje mirovanja, stanje u kojem su svi sigurnosni senzori uključeni, a svi kontakti i releji isključeni.

• Način *Kod kuće* vraća dom u stanje za svakodnevnu uporabu, a vi kao korisnik možete ponovno koristiti funkciju Zaključaj/ Otključaj.

* Oprez! Protupožarni alarm i senzor poplave ostaju uvijek uključeni nakon što se jednom aktiviraju.

Mobilna aplikacija – Dnevnik

Odjeljak *Dnevnik* pruža presjek svih registriranih događaja u kući.
Na primjer, obavijesti/poruke alarma prikazuju se kao tipke u odjeljku *Alarm*, no događaj se također registrira i u odjeljku *Dnevnik.*

Mobilna aplikacija – Alarm

Ako se nešto dogodi, alarmi se prikazuju u obliku poruke ili obavijesti. Također, alarm je zabilježen u *Dnevniku*, a korisnik ima mogućnost odgoditi (*snooze*) ili isključiti alarm. Kada se alarm isključi on nestaje iz aktivnog odjeljka *Alarm*, ali će i dalje biti naveden u prikazu odjeljka *Dnevnik*.

Korisnik može potvrditi ili resetirati alarm, čime obavijest nestaje s popisa alarma. Alarm je moguće i odgoditi ili zanemariti na 8 sati.

Mobilna aplikacija - Izbor nekretnine i sigurnost

• Ako korisnik posjeduje nekoliko nekretnina, željenu može jednostavno izabrati putem mobilne aplikacije.

• Prikaz se ažurira i prikazuje izabranu nekretninu i njene komponente.

Status sigurnosti

Za svaku nekretninu nude se dvije mogućnosti:

• ZAKLJUČANO – svi sigurnosni senzori su uključeni i generiraju se obavijesti alarma

• OTKLJUČANO – svi sigurnosni senzori su isključeni i ne generiraju se obavijesti alarma*

• Prije korištenja načina ZAKLJUČANO/ OTKLJUČANO važno je isključiti *Zadatke* tako da se uključi način *Kod kuće*. Pogledajte odlomak *Zadaci*.

Mobilna aplikacija - Pogled kamere

• Omogućuje videoprijenos uživo s konfigurirane IP kamere.

• Okrenite kameru u horizontalni položaj i slika će se povećati tako da zauzima gotovo cijeli zaslon.

• Pri korištenju ove funkcije uzmite u obzir da videoprijenos uživo zahtijeva relativno veliku potrošnju podataka.

Mobilna aplikacija – Postavke

• Zaporka: Omogućava podešavanje sigurnosnih razina za aplikaciju i pristup videu.

Potrošnja energije: Provjerite postavljenu potrošnju energije.

• Promijenite izgled korisničkog sučelja.

• Namjestite da se izgled sučelja prilagođava ovisno o dobu dana.

• Prikažite komponente, promijenite redoslijed.

• O aplikaciji: Prikaz informacija o verziji mobilne aplikacije i uvjetima.

• Odjava: Zatvara aplikaciju.

Postavke – Sigurnosni kod

• Mogućnost podešavanja sigurnosnih razina:

• Pristup aktiviranju sigurnosnog koda i vremenskom trajanju sigurnosnog koda aplikacije. Nakon što namješteno vrijeme istekne prikazuje se zaključani zaslon i sprječava pristup aplikaciji dok se ne unese ispravan kod.

• Pristup videu: Ako korisnik želi dodatnu razinu sigurnosti kako bi spriječio pristup videu, može koristiti funkciju 'Uključi sigurnosni kod kamere'. Funkcija će uvijek tražiti unos sigurnosnog koda kada se zatraži pristup prijenosu s kamere.

• Također, korisnik može uključiti sigurnosni kod odmah pri instalaciji, promijeniti ga ili oporaviti.

Postavke – Potrošnja energije

• Potrošnju energije (struje ili plina) i valutu možete pogledati u ovom odjeljku te na portalu.

• Aplikacija ovaj podatak koristi kako bi izračunala cijenu potrošene energije izmjerene putem brojila i / ili kontakata i releja.

Postavke – Promijenite izgled sučelja

• Promijenite temu, izgled korisničkog sučelja • Dostupna su tri različita izgleda za osobniji dojam • Dopustite aplikaciji promjenu teme ovisno o dobu radi lakšeg čitanja.

Postavke – Rasporedite komponente/ uređaje

• Prikaz uređaja i promjena redoslijeda nalazi se pod funkcijom 'Prikaži uređaje ili prostorije'

• Korisnik može povući i ispustiti komponente/ prostorije prema željenom rasporedu

Postavke – O aplikaciji

Podaci o verziji aplikacije i uvjetima.

Postavke - Odjava

Odjava -> Odjavljuje korisnika, završava i zatvara aplikaciju. Pozadinski procesi također se prekidaju i poruke alarma se više ne isporučuju aplikaciji.

9.2.1. Salusfin's intelligenta värme kontroll: Installationsguiden

Salusfin's intelligenta värme kontroll: Installationsguiden

- Du hittar detaljerade instruktioner på våra supportsidor angående alla steg som ska utföras under installationen. Under supportsidorna hittas också bruksanvisningar för de flesta av våra produkter samt handböcker från våra partners.
- Länk till supportsidan: https://salusfin.com
  - Välj från Menyn "Svenska" och därefter "Support"
- Installations paketet:
  - Gatewayn (utgör förbindelsen mellan molnet och hemmet)
  - Temperatur sensor (inomhus temperatur)
  - Temperatur sensor (fjärrvärme temperatur)
  - Smarta thermostat(er), n st (inkl. adaptrar)
  - Installations guiden

- **Disponenten eller Service bolaget installerar:**
- Termostaterna i bostaden (förutom i våta utrymmen).
- Termostaterna ställs in till en standard temperatur på 23 grader.
- Två temperatursensorer blir installerade
- Disponenten/servicebolaget kopplar in Gatewayn till ett ledigt uttag.
- **Användaren:**
  - Installerar Gatewayn
  - Registrerar ett konto i web portalen
  - Slutför installationen av temperatursensorerna and termostaten
  - Installerar till sist APPen

Installation av Gatewayn

- **Förberedelser**
  - Ha ditt lösenord till ditt trådlösa nätverk nära till hands
  - Använd en dator, platta eller en smart telefon (Android / iOS) för installationen
- **Installation av Gatewayn**
  - Starta Gatewayn genom att koppla in den till USB-porten och åt rätt håll, ett blått ljus tänds i ungefär två sekunder och släcks.
  - På datorskärmen (längst ned till höger) sök efter ett nytt trådlöst nätverksnamn med NQ samt serienumret av din egen Gateway och välj Koppla på-
  - Öppna sen din webbläsare och ange adressen 192.168.0.1 i adressfältet
  - Vänta en stund och välj sen ditt eget trådlösa nätverk från listan som blir synlig och ange Nätverks Id och lösenord och tryck på Spara
  - => Lysdioden börjar att lysa med blå färg när förbindelsen är klar

Konto registrering

- **Förberedelser**
  - Gatewayn är installerad
  - Epost konto tillgängligt
  - Navigera till Salusfin Control Center på adressen https://control.salusfin.com eller via vår hemsida välj Login från övre menyn
- **Konto registrering**
  - Klicka på "Register" -knappen
    - Ange dina uppgifter (E-postadress och lösenord). Lösenordet måste anges två gånger.
    - Gå till din epost och bekräfta att e-post adressen är giltig och att registreringen av kontot godkänts.
    - Logga in med nya kontot, Navigera till Salusfin Control-sidan och ange inloggningsuppgifter och klicka på "Sign In"
  - När du har loggat in kommer du att bli ombedd att fylla i detaljer om bostaden.
    - Husets namn:
      - Namnet som ges på huset kommer att användas både av web portalen och APPen.
      - Typ och Land, hjälper att optimera och ge rätt tids parametrar
      - Energi budgeten är inte obligatorisk, används ifall en skild Energiläsare har installerats.

Installation av temperatursensorerna

- **Förberedelser**
  - Kontrollera att batterierna är installerade, ta bort ett skyddspapper mellan batteriet och sensorn ifall det inte redan blev borttaget av serviceteamet
  - Navigera till adressen https://control.salusfin.com
- **Installation**
  - Välj "Install" och därefter "Other Kits".
  - Ange PIN koden, vänta och välj från listan din sensor med rätt ID och följ processen.
  - Ge sensorn ett namn, t.ex. Innetemperatur beroende på vilken sensor som installeras.
  - I nästa steg väljs sensorns plats, genom att välja ett nytt rum / eller välja ett existerande från listan.
  - PIN-koden finns på ett klistermärke på Gatewayn

Installation av termostaterna

- **Förberedelser**
  - Kontrollera att batterierna är installerade och att de är rätt placerade
  - Navigera till adressen https://control.salusfin.com
- **Installation**
  - Välj "Install" och därefter "Add-ons" och från den listan välj "Thermostat | SF500"
  - klicka "Next" och följ guiden, men när guiden ber om ett långt tryck på mittersta knappen så hoppa över detta steg och klicka bara "Next". Orsaken till detta är att service bolaget redan har installerat termostatet på värmeradiatorn.
  - I nästa steg väljs sensorns plats, genom att välja ett nytt rum / eller välja ett existerande från listan.

- **Tips**
  - Välj ett passande rum för termostatets plats, t ex. Vardagsrum
  - Om du manuellt ändrar på termostat temperaturen så kommer alla andra termostat i samma rum att automatiskt ändra till samma temperatur.

Salusfin mobila APP

- **Förberedelser**
  - Installera "Salusfin Appen för din Android telefon eller för din iPhone.
    - Genom att skanna nedanstående QR-koder kommer du enkelt till Google Play Store eller Apples APPStore.
  - Logga in till APPen och välj en PIN-code (4-6 numror), som en extra skyddsåtgärd men det är inte obligatoriskt
- **Användning**
  - Justera temperaturen på rumsnivå, höj eller sänk
- **Tips**
  - Batteriets livstid för termostats och sensorer är ungefär 1-2 år. När nivån är låg, kommer det upp en varningssysmbol vid den komponenten både i APPen och på termostatets display.

- Android QR

iOS QR

Salusfin's molntjänster

- **Förberedelse**
  - Navigera till Salusfin Control Center på adressen https://control.salusfin.com eller via vår hemsida välj Login från övre menyn
- **Användning**
  - Justera rummets temperatur från denna ikon
  - Gör upp en värme profil (schema ikonen)
- **Tips**
  - Du kan nu fjärrstyra och kontrollera värmen i din bostad
  - För att underlätta kan du börja med att välja ett exempel schema (Default schedule) och därefter ställa in temperature enligt eget tycke för varje rum. När ett rum är klart är det enkelt att kopiera värme profilen från ett rum till ett annat.
  - Ställ in en viss temperatur(Vacation mode) när bostaden inte är i aktivt bruk som under semester perioder för att spara energi.

Justera Termostaterna manuellt, utan Salusfin

- **Användning**
  - Justera eller ställ in temperature manuallt genom att använda knapparn på termostatet för att sänka eller höja temperaturen
  - Upprepa detta för varje termostat
- **Tips**
  - Batteriets livstid för termostat är ungefär 1-2 år. När batteriets nivån är låg, kommer det upp en varningssymbol på termostatets display.

9.2.2. Salusfin pametna kontrola grijanja: upute za instalaciju

• Na stranicama korisničke podrške pronaći ćete detaljne upute vezane uz sve korake koji se trebaju provesti u instalaciji. Također ćete pronaći upute za uporabu većine naših proizvoda kao i priručnike naših partnera.

• Poveznica na stranicu korisničke podrške: https://salusfin.com

• U Izborniku odaberite "Hrvatski" te "Podrška"

• Instalacijski paket:
- Uređaj Gateway (veza između oblaka i doma)
- Temperaturni senzor (sobna temperatura)
- Temperaturni senzor (centralno grijanje)
- Pametni termostati, N-konektor (uključujući adaptere)
- Upute za instalaciju

• **Ovlašteni operater ili uslužna tvrtka instalira:**

- Termostate u stambeni prostor (osim u vlažnim prostorijama).
- Termostati se namještaju na standardnu temperaturu od 23 stupnja.
- Operater/ uslužna tvrtka instalira dva temperaturna senzora.
- Operater/ uslužna tvrtka uključuje Gateway u slobodnu utičnicu.

• **Korisnik:**

- Instalira Gateway.
- Izrađuje korisnički račun na portalu.
- Dovršava instalaciju temperaturnih senzora i termostata.
- Na kraju instalira aplikaciju.

Instalacija Gateway uređaja

Prije instalacije

• Imajte pri ruci zaporku za svoju bežičnu mrežu

• Za instalaciju koristite računalo, tablet ili pametni telefon (Android / iOS)

• **Instalacija Gateway uređaja**

• Pokrenite Gateway tako da ga spojite u USB utor. Upalit će se plava lampica na nekoliko sekundi te potom ugasiti.

• Na zaslonu računala (sasvimu u dnu desno) potražite naziv nove bežične mreže s NQ i serijskim brojem Vašeg Gateway uređaja te izaberite "Poveži na-"

• Zatim otvorite preglednik i unesite adresu 192.168.0.1 u adresnu traku.

• Pričekajte trenutak, a zatim odaberite vlastitu bežičnu mrežu s popisa koji se pojavio. Unesite ID mreže i zaporku te kliknite na "Spremi".

• => Kada je veza uspostavljena plava led lampica će početi svijetliti.

Izrada korisničkog računa

• **Prije instalacije**

• Gateway uređaj je instaliran.

• Dostupan je račun e-pošte.

• Pristupite web-stranici Salufsin Control Center putem poveznice: https://control.salusfin.com ili odaberite Prijava u gornjem izborniku naše početne stranice.

• **Izrada korisničkog računa**

• Pritisnite gumb "Izradi račun"

• Unesite svoje podatke (adresu e-pošte i zaporku). Zaporka se mora unijeti dva puta.

• Prijavite se u svoju e-poštu i potvrdite valjanost adrese e-pošte te odobrite izradu korisničkog računa.

• Prijavite se sa svojim novim računom, otvorite stranicu Salufsin Control i unesite podatke za prijavu te pritisnite gumb "Prijava".

• Nakon prijave stranica će tražiti unos podataka o Vašem domu.

• Naziv doma:

• Naziv koji unesete će se koristiti na web stranici i u aplikaciji.

• Podaci *Vrsta doma* i *Država* unose se kako bi se poboljšalo korištenje i prikazivali ispravni vremenski parametri.

• Energetski proračun nije obavezan, a koristi se u slučaju instaliranog zasebnog brojila.

Instalacija temperaturnih senzora

Prije instalacije

• Provjerite jesu li baterije postavljene, uklonite zaštitni papir između baterije i senzora, u slučaju da ga netko iz uslužne tvrtke nije prethodno uklonio.

• Slijedite poveznicu https://control.salusfin.com

• **Instalacija**

• Odaberite gumb "Instaliraj" te "Dodaci"

• Unesite PIN, pričekajte i odaberite željeni senzor ispravnog ID-a s popisa te pratite daljnje upute.

• Unesite ime senzora, primjerice Sobna temperatura, ovisno o senzoru koji pravo instalirate.

• U sljedećem koraku odaberite mjesto za senzor tako da odaberete novu prostoriju ili već postojeću s popisa.

• PIN se nalazi na naljepnici na uređaju Gateway.

Instalacija termostata

• **Prije instalacije**

• Provjerite jesu li baterije ispravno postavljene u uređaj.

• Slijedite poveznicu https://control.salusfin.com

• **Instalacija**

• Odaberite gumb "Instaliraj", zatim "Dodaci", a s tog popisa odaberite "Termostat | SF500".

• Pritisnite gumb "Sljedeće" i pratite daljnja uputstva. Zatražit će vas duži pritisak na srednji gumb, no taj korak preskočite i pritisnite gumb "Sljedeće" jer je uslužna tvrtka već instalirala termostat na radijator.

• U sljedećem koraku odaberite mjesto za termostat tako da odaberete novu prostoriju ili već postojeću s popisa.

• **Savjeti**

• Odaberite odgovarajuću prostoriju za termostat, na primjer "Dnevna soba".

• Ako ručno promijenite temperaturu na termostatu, u isto će se vrijeme automatski promijeniti temperatura na svim uređajima koji se nalaze u toj prostoriji.

Mobilna aplikacija Salusfin

• **Prije korištenja**

• Instalirajte mobilnu aplikaciju "Salufsin" na svoj Android ili iPhone pametni telefon.

• Skenirajte jedan od QR kodova niže i otvorite Google Play trgovinu ili Apple trgovinu aplikacija.

• Prijavite se u aplikaciju i odaberite PIN (4-6 znamenki). Nije obavezno ali može poslužiti kao dodatna sigurnosna mjera.

• **Korištenje aplikacije**

• Podesite temperaturu na razini prostorije, povisite ju ili smanjite.

• **Savjeti**

• Životni vijek baterije za termostate i senzore je otprilike 1 – 2 godine. Prije nego što se baterija isprazni pojavit će se oznaka upozorenja uz pripadajuću komponentu u aplikaciji te na zaslonu uređaja.

• Android QR kod [QR kod] iOS QR kod [QR kod]

Salufsin usluge u oblaku

• **Prije korištenja**

• Otvorite web stranicu Salufsin Control Center putem poveznice: https://control.salusfin.com ili odaberite "Prijava" na gornjem izborniku naše početne stranice.

• **Korištenje**

• Pomoću ove ikone podesite temperaturu prostorije

• Pomoću ove ikone uredite shemu grijanja (ikona rasporeda)

• **Savjeti**

• Sada možete na daljinu kontrolirati i upravljati grijanjem svog doma.
• Za početak si možete olakšati tako da namjestite ogledni raspored (*Zadani raspored*) i zatim po želji namjestite temperaturu u svakoj prostoriji. Kada je određena prostorija namještena, njenu shemu grijanja možete jednostavno kopirati na daljnje prostorije.

• Namjestite određenu temperaturu tijekom godišnjeg odmora (Način *Godišnji odmor*) kako biste uštedili na energiji.

Ručno namještanje termostata, bez aplikacije Salufsin

• **Korištenje**
• Ukoliko želite smanjiti ili povećati temperaturu možete ju ručno namjestiti ili podesiti uporabom tipki na termostatu.

• Ponovite postupak na svakom termostatu.

• **Savjeti**
• Životni vijek baterije termostata je otprilike 1 – 2 godine. Prije nego što se baterija isprazni pojavit će se oznaka upozorenja na zaslonu termostata.

9.3.1 Jakten på våra genetiska superhjältar

Mitt ibland oss lever människor som bär på ärftliga sjukdomar utan några symptom. Nu letar forskarna efter dessa genetiska hjältar för att ta reda på hemligheten. Kanske kan deras supergener hjälpa oss i kampen mot Parkinsons sjukdom och cancer.

En 45-årig man borde egentligen ha dött för länge sedan. Han är född med en defekt gen som orsakar nervsjukdomen Louis- Bars syndrom. Andra med samma gendefekt förlorar redan i tvåårsåldern förmågan att koordinera ögonrörelser. Därefter förlorar de förmågan att styra musklerna i benen och redan i tonåren blir de rullstolsburna. Vanligtvis dör de också innan de blir vuxna. Ändå lever den 45-årige mannen ett normalt liv – utan några symptom på sjukdomen.

Mannen upptäcktes av en slump av Erik Schadt, professor i genetisk analys vid Mount Sinai School of Medicine i New York, USA. Den 45- årige mannen är ett exempel på det som Schadt kallar genetiska hjältar, eftersom mannens kropp kan kompensera för ett fel i arvsmassan och därmed undkomma det grymma öde som är inkodat i hans dna.

Tillsammans med den amerikanska biologen och genetikforskaren Stephen Friend har Schadt inlett en ambitiös jakt på andra genetiska hjältar som på samma vis kan kompensera för medfödda fel i generna. Forskarna har dragit igång ett stort forskningsprojekt som kallas The Resilience Project, där de planerar att kartlägga dna från en miljon frivilliga deltagare. För tillfället håller Schadt and Friend på att samla in dna med salivprover. När genhjältarna har hittats hoppas forskarna kunna identifiera hur genhjältarna undviker att bli sjuka, och på så sätt hitta nya behandlingar mot bland annat cancer, alzheimers och Parkinsons sjukdom.

Genhjältar existerar på riktigt

De allra flesta ärftliga sjukdomar beror på att en genetisk kod i arvsmassan har muterat så att cellerna inte fungerar som de ska. Merparten av all medicin är dock inte utvecklad för att reparera och återbilda, utan för att attackera till exempel virus, bakterier och cancerceller.

Forskare har sett att genetiska fel kan ta ut varandra hos försöksdjur som flugor och möss har. Schadt och Friend antar att genhjältarnas superkrafter på samma sätt beror på att de är utrustade med särskilda genetiska mutationer som kompenserar för de genetiska fel som orsakar den ärftliga sjukdomen. Två genetiska fel låter värre en ett, men kan alltså vara till fördel. I stället för att testa medicin på patienter som redan är sjuka ska Friend och Schadt leta

efter människor som kan kompensera för sina medfödda genetiska fel. Allt detta med förhoppningen att kunna utveckla medicin som kan motverka genetiska fel. Schadt och Friend var redan att cirka en av 25 000-50 000 deltagare kommer att vara genetiska hjältar. I en inledande undersökning har de gått igenom arvsmassan från över 500 000 anomyserade personer i databaserna på olika genanalysföretag. Här fann forskarna över tio genetiska hjältar som bland annat kunde kompensera för den ärftliga sjukdomen cystisk fibros, som angriper luftvägarna och som de flesta patienter avlider av inom ett år om de inte får behandling. Trots att Schadt och Friend vet att genhjältarna finns så förhindrar samtyckesförklaringar att de döker upp dem. Forskarna måste därför tills vidare nöja sig med att veta att de kan förvänta sig att hitta cirka 20-40 genhjältar bland den miljon personer som deltar i projektet. När genhjältarna spårats upp ska forskarna kartlägga hela deras arvsmassa för att hitta "hjältemutationen". Processen är dock varken snabb eller enkel.

Skriver om den genetiska koden

Schadt och Friends stora utmaning är att vi alla har tusentals genetiska fel, vilket gör det svårt att hitta rätt mutation.

De senaste åren har forskarna lyckligtvis utvecklat smarta trick som förenklar uppgiften. Normalt skulle Schadt och Friend ha jämfört arvsmassa från flera genetiska hjältar och se vilka genetiska fel de hade gemensamt. Men eftersom det finns så få genetiska hjältar kommer forskarna sannolikt inte att hitta två att jämföra för varje sjukdom. I stället använder de en ny metod som kallas biologisk nätverksfiltrering. Tekniken utnyttjar att alla gener samarbetar med varandra i ett stort och komplex nätverk inne i cellerna. Ungefär som med vänner i sociala nätverk har generna tät kontakt med de närmaste "vännerna", men har samtidigt beröring med vänners vänner. "Hjältemutationen" gömmer sig därför mest sannolikt bland de gener som arbetar närmast sjukdomsgenen.

Nästa steg är att bevisa att forskarna har fått tag i rätt "hjältegen". Här kommer Schadt och Friend utnyttja en annan helt ny metod, som är en form av genetisk redigering där det blir möjligt att radera eller lägga till bokstäver i den genetiska koden – ungefär som en författare rättar texten i sitt manuskript. På det viset kan forskarna testa varje enskilt genetiskt fel och se om mutationen kan kompensera för den ärftliga sjukdomen.

Kan bli ett botemedel mot cancer

Forskarna fokuserar främst på ärftliga sjukdomar, vilket är enklast eftersom de orsakas av mutationer i en eller två gener, som Louis-Bars syndrom, epilepsi, medfödd dövhet eller muskeldystrofi. På längre sikt hoppas Stephen Friend att projektet också kan ta itu med mer vanliga sjukdomar som cancer, alzheimer, Parkinsons och schizofreni. När forskarna identifierat de avgörande genetiska felen är de inte långt till ett botemedel eftersom de då vet exakt vilken gen de ska åtgärda. Forskarna vet också att biverkningarna sannolikt är små eftersom de genetiska hjältarna lever normala liv.

1. GENHJÄLTE

SUPERGEN FÖREBYGGER HJÄRT-KÄRLSJUKDOMAR

En 40-årig kvinna med en speciell genmutation som minskar mängden kolesterol i blodet har inspirerat läkare att utveckla banbrytande ny medicin mot blodproppar.

Genetikforskare vid universitetet UT Southwestern i USA blev överraskade när de för tio år sedan stötte på en 40-årig kvinna med extremt lågt kolesterolvärde.

Den 40-åriga kvinnans blod innehöll bara 14 milligram LDL-kolesterol per deciliter, medan många kämpar för att hålla sitt kolesterolvärde under 100 milligram LDL-kolesterol per deciliter. Undersökningar visade att kvinnan hade en särskild form av genetisk defekt. Hon hade ärvt två genmutationer – en från sin far och en från sin mor – som påverkar genen PCSK9.

PCSK9 minskar levercellernas förmåga att ta bort LDL-kolesterol från blodomloppet. LDL-kolesterol kallas "dåligt" kolesterol eftersom det bildar beläggningar och gör blodådrorna trängre, vilket ökar risken för blodproppar. Människor med samma mutation som den 40-åriga kvinnan har nästan 90 procent lägre risk för hjärt-kärlsjukdomar, eftersom deras leverceller mer effektivt tar bort LDL-kolesterol. Det finns till synes inga biverkningar om man saknar PCSK9. Sedan upptäcken av den 40-åriga kvinnans mutation har forskarna försökt ta fram medicin med ämnen som binder och tar bort PCSK9. Den banbrytande behandlingen är nu inne på sista fasen av ett test på 18 000 patienter. Först därefter kan den godkännas av myndigheterna.

En gendefekt förhindar blodproppar

Mutationer i genen PCSK9 gör leverceller bättre på att rena blodet från kolesterol. Därigenom minskar risken för hjärt-kärlsjukdomar.

[bild]

Levercell

Normal

LDL-kolesterol-

Receptor-

PCSK9-

MED PCSK9: Receptorer på levercellerna fångar upp LDL-kolesterol. Ämnet PCSK9 förhindrar att receptorerna tar upp kolesterol.

[bild]

Genhjälte

LDL-kolesterol-

Receptor-

UTAN PCSK9: Människor utan genen PCSK9 har många fler receptorer som kan rena blodet från kolesterol.

[bild]

Kolesterolbeläggningar gör blodådran trängre.

2. GENHJÄLTE

GEN KAN FÖRHINDRA PARKINSONS

Genom att studera arvsmassan hos 16 000 personer har forskare i USA avslöjat att mutationer i genen LRRK2 både kan minska och öka risken för att få Parkinsons sjukdom. Irländaren dr. Owen Ross vid Mayo Clinic i Florida har visat att en viss mutation i genen LRRK2 minskar risken för att få Parkinsons sjukdom med 20 procent, medan en annan mutation fördubblar risken att drabbas av sjukdomen. Forskarna hoppas att denna upptäckt ska leda till utveckling av nya mediciner.

Vissa människor har en mutation i genen LRRK2 som markant ökar eller minskar risken för Parkinsons sjukdom.

3. GENHJÄLTE

MUTATION SKYDDAR MOT AIDS

Människor med mutationer i en viss gen är immuna mot hiv eftersom viruset inte kan tränga in i deras celler. Upptäckten av en immun patient har gjort att forskarna kommit närmare ett botemedel mot aids.

På 80-talet upplevde New York-bon Stephen Crohn att hans homosexuella vänner en efter en drabbades av aids, medan han själv klarade sig. Läkaren Bill Paxton från The Aaron Diamond AIDS Research Center i New York hörde talas om Crohn och fick lov att utföra ett experiment där Crohns celler utsattes för hiv-smitta. Trots hiv-doser 1 000 gånger högre än normalt förblev Crohns celler friska. Ett genetiskt fel gjorde att Stephen Crohn mirakulöst var immun mot aids.

Crohn hade en mutation i genen CCR5 som hiv-virus är beroende av för att kunna invadera kroppens celler. Normalt tränger hiv in i cellerna, för över sin arvsmassa och börjar producera nytt hiv-virus som skickas vidare i kroppen där processen sedan upprepas. Men för att hiv ska kunna tränga in i cellerna måste viruset ta tag i två "handtag", proteinerna CD4 och CCR5 som sticker ut från cellens yta. Hos Crohn var CCR5-genen muterad så att CCR5-proteinet bara var en kort stump. Hiv-viruset kunde därför inte tränga in i hans celler. Människor med genmutationen klarar sig bra, även om CCR5 spelar en roll i bekämpningen av andra sjukdomar. Crohns genmutation har gett forskarna nya spår i jakten på ett botemedel mot aids.

Genmutation förhindrar att hiv invaderar cellerna

[bild]

Hiv-virus

CCR5-

CD4-

MED CCR5: Hiv tränger in i kroppens celler genom att fata tag i två "handtag", proteinerna CCR5 och CD4, som sticker ut från cellen.

[bild]

Hiv-virus

Hiv-virus

Muterat CCR5-

CD4-

UTAN CCR5: Vissa människor har en mutation som gör att CCR5-proteinet är så pass förkortat att hiv-viruset inte kan få tag i det och tränga in i cellen.

[bild]

Ungefär en procent av alla västeuropéer bär på en speciell genmutation som gör dem immuna mot hiv. Dna-analyser visar att betydligt färre i Västafrika har denna genmutation.

Av Rasmus Kragh Jakobsen och Julie Hjerl Hansen. Illustrationer: Henning Dalhoff

9.3.2 Lov na gene naših superjunaka

Među nama žive ljudi koji se nose s nasljednim bolestima bez ikakvih simptoma. Znanstvenici su trenutno u potrazi za ovim genetskim superjunacima kako bi otkrili u čemu je njihova tajna. Možda nam upravo njihovi supergeni mogu pomoći u borbi protiv Parkinsonove bolesti i raka.

Jedan 45-godišnjak je naime odavno trebao umrijeti. Rođen je s genetskim poremećajem koji uzrokuje neurološku bolest naziva Louis-Barov sindrom. Ostali koji imaju isti poremećaj gena već u drugoj godini života gube sposobnost koordinacije očiju. Nakon toga gube sposobnost upravljanja mišićima u nogama i već u pubertetu bivaju vezani za invalidska kolica. Također, osobe pogođene tom bolešću obično umiru prije nego što dožive odraslu dob. Ipak, ovaj 45-godišnjak živi normalnim životom – bez ikakvih simptoma koji bi ukazivali na bolest.

Njega je sasvim slučajno otkrio Erik Schadt, profesor koji se bavi genetskom analizom pri Mount Sinai School of Medicine u New Yorku, SAD. Četrdesetpetodišnjak je primjer osobe s genima superjunaka, kako ih Schadt naziva. Naime, njegovo tijelo može nadomjestiti poremećaj u genomu i time izbjeći okrutnu sudbinu zapisanu u njegovom DNK.

Schadt je, zajedno s američkim biologom i genetičarom Stephenom Friendom, započeo lov na ostale genetske superjunake čija tijela mogu na jednak način kompenzirati urođene genetske poremećaje. Istraživači su pokrenuli znanstveni projekt naziva *The Resilience Project,* u kojem planiraju mapirati DNK milijun dobrovoljnih darivatelja. Schadt i Friend trenutno rade na sakupljanju DNK uzoraka iz sline. Istraživači se nadaju da će im pronalazak genetskih superjunaka pomoći u identificiranju načina kako spriječiti obolijevanje i na taj način pronaći nove načine liječenja bolesti poput raka, Alzheimerove i Parkinsonove bolesti.

Genetski superjunaci zaista postoje

Velika većina nasljednih bolesti nastaje zbog mutiranja genetskog koda genoma pa stanice ne funkcioniraju onako kako bi trebale. Međutim, medicina se većinom ne razvija na način da popravlja i obnavlja stanice, već da napada primjerice viruse, bakterije i stanice raka.

Istraživači su otkrili da se pri testiranju na pokusnim životinjama poput muha i miševa genetski poremećaji mogu međusobno poništiti. Schadt i Friend pretpostavljaju da se supermoći genetskih superjunaka na isti način sastoje od određenih genetskih mutacija koje tako nadomještaju genetske poremećaje koji bi uzrokovali nasljedne bolesti. Dvije genetske promjene zvuče gore nego jedna, no one mogu biti i korisne. Umjesto da lijek testiraju na pacijentima koji su već bolesni, Friend i Schadt su u potrazi za ljudima čija tijela mogu nadomjestiti urođene genetske poremećaje. I to sve u nadi da će uspjeti razviti lijek koji može spriječiti genetske poremećaje. Spremni su na to da će otprilike jedan od 25 000 - 50 000 darivatelja imati gene superjunaka. U jednom pripremnom istraživanju su pregledali genom preko 500 000 anonimnih sudionika iz baza podataka različitih tvrtki koje se bave analizom gena. U njemu je pronađeno više od deset genetskih superjunaka čija tijela, između ostalog, mogu nadomjestiti nasljednu bolest cističnu fibrozu, koja napada dišne puteve te većina oboljelih umire unutar godine dana ako se ne liječi. Unatoč tome što Schadt i Friend znaju da genetski superjunaci postoje, izjave o pristanku ih sprječavaju u tome da otkriju o kome se radi. Istraživači se dakle do daljnjega moraju zadovoljiti saznanjem da od milijun sudionika u projektu mogu očekivati otprilike 20 – 40 genetskih superjunaka. Nakon što uđu u trag genetskim superjunacima, istraživači će pokušati mapirati cijeli njihov genom kako bi pronašli "superjunačku mutaciju". No, proces nije ni brz niti jednostavan.

Izmjena genetskog koda

Ono što Schadtu i Friendu predstavlja veliki izazov je činjenica da svi mi imamo na tisuće genetskih poremećaja, što znatno otežava pronalazak specifične genetske mutacije.

Srećom, istraživači su zadnjih godina razvili spretne trikove koji pojednostavljuju zadatak. Inače bi Schmidt i Friend usporedili genome nekoliko genetskih superjunaka i pronašli koji su im genetski poremećaji zajednički. No, kako postoji malen broj genetskih superjunaka, mala je i

vjerojatnost da će istraživači pronaći dvije takve osobe za usporedbu pri svakoj bolesti. Umjesto toga koriste novu metodu koja se naziva *filtriranje biološke mreže.* Metoda koristi gene koji međusobno surađuju u velikoj kompleksnoj mreži unutar stanica. Geni, otprilike kao prijatelji na društvenim mrežama, u bliskom su kontaktu s najbližim "prijateljima", ali istovremeno imaju doticaj i s prijateljima svojih prijatelja. "Superjunački gen" se dakle vrlo vjerojatno krije među genima koji su aktivni najbliže genima nositeljima bolesti.

Sljedeći korak je dokazati da su istraživači pronašli pravi "superjunački gen". Ovdje će Schadt i Friend koristiti jednu potpuno novu metodu, oblik genetskog uređivanja u kojem je moguće izbrisati ili dodati slova genetskog koda – otprilike kao kada pisac ispravlja svoj tekst. Na taj način istraživači mogu testirati svaki pojedini genetički poremećaj i može li mutacija nadomjestiti nasljednu bolest.

Lijek za rak?

Fokus istraživanja stavljen je ponajviše na nasljedne bolesti jer je na njima najjednostavnije provesti istraživanje. To su bolesti uzrokovane mutacijom jednog ili dva gena, poput Louis-Barova sindroma, epilepsije, urođene gluhoće ili mišićne distrofije. Dugoročno gledano, Stephan Friend se nada da će se projekt moći uhvatiti u koštac i s učestalijim bolestima poput raka, Alzheimerove bolesti, Parkinsonove bolesti i shizofrenije. Jednom kada istraživači identificiraju genetske poremećaje bit će nadomak pronalaska lijeka jer će točno znati koji gen treba izmijeniti. Istraživači također znaju da je vjerojatnost pojave nuspojava mala jer genetski superjunaci vode normalne živote.

1. GENETSKI SUPERJUNAK

SUPERGEN SPRJEČAVA KARDIOVASKULARNE BOLESTI

Jedna četrdesetogodišnjakinja s posebnom genetskom mutacijom koja smanjuje količinu kolesterola u krvi inspirirala je liječnike da razviju novi revolucionarni lijek protiv stvaranja krvnih ugrušaka.

Genetičari pri Sveučilištu Southwestern u SAD-u bili su iznimno iznenađeni kada su prije deset godina otkrili četrdesetogodišnju ženu s iznimno niskom vrijednosti kolesterola.

Krv ove četrdesetogodišnjakinje sadržavala je samo 14 miligrama LDL-kolesterola po decilitru krvi, dok se mnogi bore kako bi svoju vrijednost LDL-kolesterola održali ispod 100 miligrama po decilitru. Istraživanja su pokazala da žena ima poseban oblik genetskog poremećaja. Naslijedila je dvije genetske mutacije koje utječu na gen PCSK9 – jednu od oca i jednu od majke.

Navedeni gen smanjuje sposobnost jetrenih stanica da uklanjaju LDL-kolesterol iz krvotoka. LDL-kolesterol naziva se "lošim" kolesterolom jer on utječe na stvaranje naslaga koje

sužavaju krvne žile, što povisuje rizik od nastanka krvnih ugrušaka. Ljudi s istom mutacijom kao ova četrdesetogodišnjakinja imaju gotovo 90% manje šanse da obole od kardiovaskularnih bolesti jer njihove jetrene stanice uspješnije uklanjaju LDL-kolesterol. Osoba naizgled nema nuspojava ako joj nedostaje gen PCSK9. Od otkrića četrdesetogodišnjakinje znanstvenici su pokušali proizvesti lijek s tvarima koje vežu PCSK9 na sebe i uklanjaju ga. Revolucionarni lijek trenutno ulazi u posljednju fazu te se testira na 18 000 pacijenata. Tek po završetku testiranja liječenje može biti službeno odobreno.

Genetska mutacija sprječava nastajanje krvnih ugrušaka

Mutacije u genu PCSK9 omogućuju jetrenim stanicama lakše čišćenje krvi od kolesterola. Na taj način smanjuje se rizik od kardiovaskularnih bolesti.

[slika]

Stanica jetre

Bez mutacije

LDL-kolesterol-

Receptor-

PCSK9-

UZ GEN PCSK9: Receptori stanica jetre primaju LDL-kolesterol. Enzim PCSK9 sprječava da receptori preuzmu kolesterol.

[slika]

Stanica superjunaka

LDL-kolesterol-

Receptor-

BEZ GENA PCSK9: Osobe bez gena PCSK9 imaju mnogo više receptora koji mogu očistiti krv od kolesterola.

[slika]

Naslage kolesterola sužavaju krvne žile.

2. GENETSKI SUPERJUNAK

GEN KOJI MOŽE SPRIJEČITI PARKINSONOVU BOLEST

Znanstvenici iz SAD-a su proučavanjem genoma 16 000 osoba otkrili da mutacije gena LRRK2 mogu smanjiti, ali i povećati rizik za dobivanje Parkinsonove bolesti. Owen Ross, irski doktor

koji radi pri klinici Mayo na Floridi, dokazao je da određena mutacija u genu LRRK2 smanjuje rizik za dobivanje Parkinsonove bolesti za 20%, dok recimo neka druga mutacija može udvostručiti rizik od obolijevanja. Znanstvenici se nadaju da će ovo otkriće dovesti do razvoja novih lijekova.

Određeni ljudi imaju mutaciju gena LRRK2 koja značajno povisuje ili smanjuje rizik za obolijevanje od Parkinsonove bolesti.

3. GENETSKI SUPERJUNAK

MUTACIJA KOJA ŠTITI OD AIDS-A

Osobe s mutacijama određenog gena imune su na HIV jer se virus ne može probiti u njihove stanice. Otkriće jednog takvog imunog pacijenta dovelo je znanstvenike korak bliže pronalasku lijeka protiv AIDS-a.

Njujorčanin Stephen Crohn 1980-ih je doživio neobično iskustvo. Njegovi su homoseksualni prijatelji jedan za drugim obolijevali od AIDS-a, dok je on sam izbjegao bolest. Liječnik Bill Paxton iz The Aaron Diamond centra za istraživanje AIDS-a u New Yorku saznao je za Chronov slučaj te dobio dopuštenje da provede eksperiment u kojem su Chronove stanice bile izložene HIV-u. Unatoč dozama HIV-a koje su bile 1 000 puta više od uobičajenih, Chronove su stanice ostale zdrave. Jedna genetska mutacija čudesno je omogućila da Stephen Crohn bude imun na AIDS.

Crohn je imao mutaciju CCR5, gena o kojem virus HIV-a ovisi kako bi mogao napasti tjelesne stanice. HIV inače prodire u stanice, prenosi svoj genom i počinje stvarati novi virus koji putuje u ostatak tijela, gdje se proces ponavlja. No, kako bi virus mogao prodrijeti u stanicu mora se uhvatiti za dva "drška", proteine CD4 i CCR5 koji vire s površine stanice. Crohnov gen CCR5 je mutiro tako da je njegov protein CCR5 bio samo kratki ostatak drška. HIV zato nije mogao prodrijeti u njegove stanice. Osobe s tom genetskom mutacijom odolijevaju HIV-u, iako gen CCR5 igra ulogu u borbi protiv drugih bolesti. Crohnova genetska mutacija otkrila je znanstvenicima nove tragove u potrazi za lijekom protiv AIDS-a.

Genetska mutacija sprječava HIV da napadne stanice

[slika]

Virus HIV-a

CCR5-

CD4-

UZ GEN CCR5: HIV ulazi u stanice tijela tako da se uhvati za dva "drška", proteine CCR5 i CD4 koji vire s površine stanice.

[slika]

Virus HIV-a

Virus HIV-a

Mutirani CCR5-

CD4-

BEZ GENA CCT5: Neki ljudi imaju mutaciju koja skraćuje protein CCR5 tako da se virus HIV-a ne može uhvatiti za njega i probiti u stanicu.

[slika]

Otprilike jedan posto stanovništva Zapadne Europe nosi posebnu genetsku mutaciju koja ih čini imunima na HIV. DNK analize pokazuju da značajno manji broj stanovnika zapadne Afrike ima ovu genetsku mutaciju.

Autori: Rasmus Kragh Jakobsen i Julie Hjerl Hansen. Ilustracije: Henning Dalhoff

10. ÖVERSÄTTNINGAR FRÅN KROATISKA TILL SVENSKA

10.1.1 Dobrodošli na službene stranice Turističke zajednice Općine Lastovo!

Carski otok… otok iznimne ljepote… očuvanog tamnog neba i jedinstvenog Pokladnog običaja….istražite, zaronite, okusite… najmlađi hrvatski Park prirode…

"Otok nije samo dio kopna okružen sa svih strana vodom, kako to kaže definicija. Otok je najčešće čitav jedan svijet, mali kontinent, krug dovoljan samom sebi, sa svojim jezikom i običajima..."

Josip Belamarić — Vodič Lastova

Vodič

Otoku su vrlo rano ime dali grčki pomorci i trgovci koji su iz južnih kolonija, sa svojim proizvodima plovili u zemlju Ilira. Ime Ladesta tj. Ladeston ili Ladoston, Lastovo dobiva zbog sličnosti sa otokom Lado u Jonskom moru. Rimljani su otoku dali svoj latinski naziv – Augusta Insula – Carski otok. U srednjem vijeku ovo ime se pisalo kao Augusta,

Lagusta, Lagosta. Slavenski sufiks-ovo u kombinaciji s rimskim oblik Lasta daje današnje ime otoka Lastova.

Prvi tragovi ljudskog života na otoku pronađeni su u spilji Rača, iz ranog brončanog doba. Slaveni i Neretljani naseljavaju ga u 7. i 8. stoljeće. Zbog stalnih napada na brodove mletačkog dužda Petra Orseola II, dužd osvaja otok i 998.g. potpuno razara naselje, pa preživjeli stanovnici odluče izgraditi grad između brežuljaka, udaljeno od obale, mjesto Lastovo, gdje žive sve do danas.Bizantski car Konstantin VII Porfirogenet, prvi spominje Lastovo sredinom 10. stoljeću. U 13. stoljeću Lastovo je dobrovoljno pristupilo Dubrovačkoj Republici, nakon što je Republika obećala da će se poštovati lastovska autonomija i tradicija. Odlučivanje o vlastitoj budućnosti Lastovo dokazuje statutom koji je usvojen 1310.

Godine 1486. Lastovo djelomično gubi svoju samostalnost. Neprekidno ograničavanje otočne autonomije i veći porezi doveli su do pobune 1602. godine. Nakon bune Lastovo dolazi pod vlast Venecije, sve do 1606.g. kada je zbog dobre dubrovačke diplomacije vraćen Dubrovačkoj Republici. Sljedeći pokušaj pobune bio je u 1652. što je rezultiralo potpunim gubitkom otočne autonomije.

Francuzi 1808. ukidaju Dubrovačku Republiku, a Lastovo postaje dijelom Francuskog carstva.Britanci preuzimaju otok 1813. i njihova vlast traje do 1815., kada otok postaje dijelom Habsburške Monarhije.Austrija donosi napredak, grade se novi svjetionici, pravi se popis stanovništva, definira se imovno stanje, sigurna administracija i porezna uprava označili su novo, bolje doba. Političke promjene u Europi, Prvi i Drugi svjetski rat, ostavili su Lastovo ovisno o volji privremenih vlasti.Talijanska okupacija Lastova trajala je od studenog 1918. do rujna 1943.g. Godine 1945. Lastovo postaje dio Narodne Republike Jugoslavije, a 1952. Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Republika Hrvatska je proglasila nezavisnost od Jugoslavije 1991. Međutim, Narodna Vojska Jugoslavije nije napustiti svoje vojne baze na Lastovu sve do srpnja 1992. To je bio kraj bilo koje strane uprave nad Lastovom i nad Hrvatskom.

Upoznaj Lastovo

Otočni proizvodi

Najljepši suvenir koji sa Lastova možete ponijeti su proizvodi koji su nastali sa dosta umijeća i ljubavi prema bogatoj i plodnoj lastovskoj zemlji.

OPG Darinka Krnčević predstavlja otok Lastovo na jedinstven način, uzima najbolje iz prirode Lastova, prerađuje i isto stavlja u boce. Na taj način imamo jedinstvene autohtone otočke suvenire u kojima svi mogu uživati, a i bolju gastronomsku ponudu. Samo neki od proizvoda su džem od gorke naranče, džem od limuna, džem od breskve, delicija smokva u prošeku, razni likeri i rakije kao i salate kapare i motar koji su ujedno i ekološka proizvodnja. Ovaj OPG osim što proizvodi kvalitetne otočke delicije, pruža i jedinstvenu uslugu turistima kao što je degustacija svih proizvoda. Proizvodni pogon i mjesto degustacije proizvoda OPG-a Darinka Krnčević se nalazi na adresi sv. Vincenca 7, dok se trgovina sa proizvodima nalazi u samom centru Lastova na Pjevoru.

Osim proizvoda koje možete konzumirati svakako sa Lastova ponesite jedinstvenu kremu "Moja si" koju od gospine trave i lastovskog maslinovog ulja izrađuje gđa.Vanja Jurica, vlasnica poznate konobe Fumari. Svoju ljekovitu snagu zadržava dvije godine i uspješno se može koristiti ne samo kod otvorenih rana, svježih ozljeda, podljeva, otečenih žlijezda i kao sredstvo za njegu grube kože lica, nego je isto tako i uspješno sredstvo za masiranje kod bolova u leđima, lumbaga, išijasa i reumatizma. Cvjetovi stavljeni u maslinovo ulje pravo su sredstvo koje valja imati uvijek pri ruci.

Legende

Brojne legende vežu se uz otok Lastovo. Donosimo vam tri najzanimljivije.

12 zlatnih apostola

Postoji legenda da je u naselju Ubli na mjestu arheološke iskopine starokršćanske bazilike sv. Petra, pokopano 12 zlatnih kipova apostola.

Legenda o Glavatu

I o Glavatu se pričaju priče i legende. Najstarija je ona vezana za nastanak otoka. Prema toj legendi Glavat je nastao zahvaljujući bogovima s Olimpa.Raspravljajući se na Olimpu koji je otok najljepši, Lastovo, Mljet ili Korčula, Posejdon je poslao svoga izaslanika da to ocijeni na licu mjesta. Izronivši na poziciji današnjeg Glavata, Posejdonov izaslanik je danima promatrao, divio se i nikako se nije mogao odlučiti. Bog ga je zbog njegove neodlučnosti okamenio i pretvorio u maleni otočić Glavat.

Legenda o tajni zašto na Lastovu nema zmija otrovnica

U vrijeme grčke kolonizacije naših krajeva Grke su ugrožavali Iliri. U pomoć, nakon neuspjelih pregovora sa kraljicom Teutom, su pozvali tada rimske legije.

Krajica Teuta u strahu da će njihovo božanstvo biti ugroženo i uništeno skrila se na najjače ilirsko uporište na Jadranu – otok Lastovo. To njihovo božanstvo bilo je kult zmije. Prilikom svog boravka na Lastovu sve svoje magične moći koje su zmije u sebi krile, a zna se da su one predstavljale plodnost i zaštitu, prenjele su otoku Lastovu. Tolika je bila ljubav i zahvalnost zmija da su svu snagu prenjele ovom otoku i ostale u sebi bez trunke otrova.

Što raditi

Izleti

Lastovski arhipelag prepun je prelijepih i skrovitih uvala koje možete otkriti ukoliko unajmite malu brodicu ili posjedujete vlastito plovilo.

Ukoliko nemate dozvolu za plovidbu lokalni brodski prijevoznik organizira fish picnic na otočić Mladine, plažu Saplun. Dok uživate u kupanju na jedinoj pješčanoj plaži u arhipelagu domaćini će vam pripremiti svježu ribu na žaru, salatu od vlastitog povrća uzgojenog na tradicionalni način te vino iz vlastitog vinograda.

Obratite im se sa povjerenjem.

Obrt za prijevoz putnika “Čigra”

+385 98 599 007

Doživite sve što se može doživjeti na Lastovu s morske strane: ribolov, razgledavanje, kupanje i sunčanje na prekrasnim uvalama i plažama! Uz sve okrijepite se svježim ribljim menijem, domaćim vinom i ugodnom atmosferom na brodu.

Za sve nezaboravne trenutke na Lastovu brine se obitelj Lešić – Obrt za izlete “Survival”!

+385 91 5615905 i +385 91 5809562

Park prirode „Lastovsko otočje“ organizira obilazak Parka morskim putem. Na ovom obilasku vidjet ćete bogatstvo prirodnih i kulturnih vrijednosti te upoznati način života stanovnika, povijest i tradicijske djelatnosti otoka Lastova.

Plovidbena ruta kreće se sjevernom stranom otoka preko uvala Kručice, Zaklopatice, Mihajla, Lučice, Zace, prema otočnoj skupini Lastovnjaci. Predviđeno je kraće zaustavljanje na otočiću Mladine u uvali Saplun gdje možete uživati u kupanju i ronjenju. U povratku ćete otkriti uvale južne strane otoka od kojih se ističe Skrivena Luka sa svjetionikom Struga iz 1863.g. te ostaci vojnih objekata u uvali Vejo More. Približavajući se cilju, proći ćete pokraj otočića Makarac sa crkvicom sv. Rafaela (15.st.) u VejomLagu te svoje putovanje završiti prolaskom između otoka Prežba i Mrčara do Pasadura.

Zbog ograničenog broja mjesta u brodu, obavezna je rezervacija na e-mail: jasenka.santic@pp-lastovo.hr ili pozivom na broj: 020/801-252 radnim danom od 08:00 – 15:00 sati.

Ronjenje

Ronjenjem ćete otkriti još neistraženi svijet i ljepote lastovskog podmorja. Pruža vam se mogućnost nezaboravnog doživljaja ispod plave površine mora koje je bogato florom i faunom, podvodnim špiljama u kojima je nekad obitavala morska medvjedica (špilja Međedina) i bogatim arheološkim nalazištima potopljenih galija punih amfora…Razvedena obala sa brojnim uvalama, hridi i pličine, te Lastovnjaci – minijaturni arhipelag začuđujuće ljepote, pravi su podvodni raj za ronioce. Popularne lokacije za ronjenje su : otočić Bijelac – podvodni prolaz kroz otok, otočić Tajan – podvodna špilja te rt Struga sa zidovima gorgonija i do 80 m dubine.

Ronjenje je moguće isključivo uz pratnju voditelja ronjenja iz ovlaštenog ronilačkog centra a na Lastovu to ovlaštenje imaju ronilački centri: “Ankora” u Zaklopatici i “Ronilački raj-Lastovo” na Pasaduru. Obratite im se sa povjerenjem.

Biciklom po Lastovu

Biciklizam je idealni oblik rekreacije za turiste koji žele doživjeti neposredan kontakt sa prirodom. Asfaltirane ceste su slabo prometne pa su pogodne za biciklizam, a postoje i brojni šumski putevi kojima se također mogu kretati biciklisti. Evo nekoliko predloženih ruta (iste možete vidjeti i na našoj interaktivnoj karti):

Lastovo – Ubli

asfalt; 9,45 km, težina staze 3/5

Lastovo – Skrivena luka

asfalt; 7,25 km, težina staze 3/5

Pasadur – Pasadur

asfalt/makadam; 9,7 km, ocjena težine 2/5

Pasadur – Ubli

asfalt; 2,81 kn, ocjena težine 2/5

Lastovo – Hom – Lastovo

asfalt/makadam; 20,5 km, težina staze 5/5

Lastovo – Zace

asfalt/makadam; 5,05 km, težina staze 2/5

Lastovo – Barje

asfalt, 4,9 km, težina staze 2/5

Lastovo – Lastovo

asfalt/makadam, 12,8 km, težina staze 4/5

Lastovo – Zaklopatica

asfalt; 2,19 km, težina staze 4/5

Lastovo – Lučica

asfalt; 0,71 km; težina staze 5/5

izvor: Turističko-planinarski vodič HGSS-a

Pješačenje

Na Lastovu postoji više od 200 km pješačkih staza koje održavaju rendžeri Javne ustanove PP Lastovsko otočje. S obzirom da na Lastovu ne postoje zmije otrovnice upravo pješačenje i planinarenje je idealan način boravka u prirodi u periodu pred i po sezone.

Sve pješačke i planinarske staze su obilježene drvenim putokazima te Vas molimo da se držite obilježenih staza! Evo nekoliko predloženih ruta:

- Put Skrivena luka – crkvica Sv. Ciprijana oko 1,2 km
- Put Udovin do – Rača špilja oko 1,5 km
- Ubli – Lastovo (stari šumski put) oko 7 km
- Lastovo – špilja Pod Veji vrh oko 1 km
- Lastovo – Kaštel oko 0,3 km
- Sozanj – Vrh Soznja oko 0,3 km
- Zaklopatica – Korita oko 0,8 km
- Zaklopatica – Lastovo oko 2,5 km
- Put crkvica: Lastovo – Sv. Spas – Sv. Kuzma – Sv. Barbara – Sv. Ilija -Sv. Marija – Sv. Martin – Sv. Mihovil – Lastovo oko 5 km
- Lastovo – Sv. Nikola – Zace oko 3 km
- Dubrova – Veji pjevor –Hum oko 3 km
- Lastovo – Bučen dolac – Kruševa njiva – Veja lokva – Studenac – Pojice – Skrivena luka oko 7 km

Događanja

Lastovski poklad

Ne zna se točna godina početka izvođenja lastovskog Poklada. Legenda kaže kako su u srednjem vijeku Mauri opsjedali grad Korčulu, tada su poslali svog izaslanika na Lastovo, da od stanovnika zatraži predaju. Lastovci su izaslanika zarobili i zatvorili. Zbog toga su ljuti Mauri uputili svoje brodovlje prema Lastovu, kako bi ga pokorili. Iznenada se podigne jako nevrijeme koje raspršи neprijateljsko brodovlje. Na to Lastovci izvedu zarobljenika i posade ga na magarca. Vodili su ga kroz cijelo selo kao porugu. Predvečer su razapeli dugačko uže i spustili ga s uzvisine koja se danas naziva “Pokladareva grža”. Kasnije su ga na magarcu odveli na Dolac i uz zvonjavu zvona i uzvike spalili. Od tada pa

sve do današnjih dana, svake godine održava se lastovski Poklad. On se odvija po točno određenim pravilima i proceduri. Neobičan je i nema sličnog u bilo kojem dijelu svijeta.

Jedan je od vrjednijih običaja u Republici Hrvatskoj, što potvrđuje i činjenica da je 17. siječnja 2008. godine Ministarstvo kulture Republike Hrvatske lastovski Poklad proglasilo nematerijalnim kulturnim dobrom Republike Hrvatske i stavilo ga pod svoju zaštitu.

Više informacija o Lastovkom Pokladu možete dobiti na web stranici Udruge Lastovski Poklad http://www.lastovski-poklad.hr

10.1.2. Välkomna till Lastovo turistbyrås officiella sida!

En kejserlig ö... En ö med exceptionell skönhet... med bevarad nattlig stjärnhimmel och en unik traditionell karneval... upptäck, dyk, smaka... Kroatiens yngsta naturpark....

"En ö är inte bara en landmassa omgiven av vatten, som det står i definitionen. Oftast är det en hel värld, en liten kontinent, en självständig krets med sitt eget språk och sina egna seder..."

Josip Belamarić — författare till Lastovo besöksguide (Vodič Lastova)

Besöksguide

Ön namngavs av grekiska sjömän och handelsmän som tog med sig sina produkter och seglade från de södra kolonierna till regionen Illyrien. Namnet Ladesta, dvs. Ladeston eller Ladoston, gavs till Lastovo för dess likhet med ön Lado, som ligger i Joniska havet. Romarna gav ön ett latinskt namn – Augusta Insula – Den Kejserliga ön. Under medeltiden skrev man namnet som Augusta, Lagusta, Lagosta. Den nuvarande öns namn är en kombination av det slaviska suffixet *–ovo* och det romerska namnet Lasta.

De första spåren av mänskligt liv på ön är från äldre bronsåldern och man har hittat dem i grottan Rača. Slaver och stammen Neretvaner bosatte sig på ön på 600- och 700-talet. På grund av ihållande attacker mot Venedigs doge Peter Oresolos skepp, upprättade dogen kontroll över ön och år 998 förstördes öns bosättning. De som överlevde bestämde sig för att bygga den nya staden Lastovo, mellan kullarna och långt ifrån kusten, där de fortfarande bor. Den bysantinske kejsaren Konstantin VII Porfyrogennetos nämnde Lastovo för första gången i mitten på 900-talet. På 1200-talet anslöt ön sig frivilligt till Republiken Ragusa, efter att Republiken lovat att respektera Lastovos autonomi och tradition. Lastovo bevisade sin självständighet genom att anta sina stadgar år 1310.

Lastovo förlorade delvis sin autonomi 1486. Konstant begränsning av öns autonomi samt högre skatt ledde till uppror år 1602. Efter upproret kom ön under Venedigs makt fram till 1606 när Lastovo, på grund av goda diplomatiska förbindelser, kom att tillhöra Republiken Ragusa igen. Nästa uppror skedde 1652 vilket resulterade i en total förlust av öns självständighet.

Fransmännen avskaffade Republiken Ragusa 1808 och Lastovo kom att tillhöra det franska imperiet. Lastovo tillhörde det brittiska imperiet från 1813 till 1815, när ön blev en del av det Habsburgska riket. Österrike förde framgång med sig, nya fyrar byggdes, en folkräkning genomfördes, egendom definierades. En säker administration och en skattemyndighet utmärkte en ny, bättre tid. Politiska förändringar i Europa och första och andra världskriget medförde att Lastovo blev beroende av tillfälliga styren. Italiens ockupation varade från

november 1918 till september 1943. År 1945 blev Lastovo en del av Folkrepubliken Jugoslavien och 1952 tillhörde den Socialistiska federala republiken Jugoslavien. 1991 utropade Republiken Kroatien sin självständighet från Republiken Jugoslavien. Jugoslaviska folkarmén ville dock inte lämna sina militärbaser på Lastovo förrän i juli 1992. Detta markerade slutet på utländsk administration över Lastovo och Kroatien.

Upplev Lastovo

Öns produkter

Den vackraste souveniren man kan ta med sig från ön är produkter gjorda med mycket färdighet och kärlek till den rika och fruktbara jorden på Lastovo.

Bondgården Darinka Krnčević representerar ön Lastovo på ett unikt sätt. De plockar av naturens bästa, utvinner den och häller den i flaskor. På så sätt får man enastående autoktona souvenirer vilka alla kan avnjuta samt ett bättre gastronomiskt utbud. De tillverkar exempelvis pomeranssylt, citronsylt, persikosylt, delikatessen fikon i vinet *prošek*, olika sorters likörer och brännvin samt kapris och strandsilja, som också är ekologiska produkter. Förutom att den här bondgården tillverkar öns delikatesser av hög kvalitet, erbjuder denna bondgård också unika turisttjänster, till exempel ett tillfälle att smaka på alla deras produkter. Produktionsanläggningen och platsen för provsmakning finns på adressen S:t Vincenco 7 och affären med produkterna kan man hitta på Pjevor, i själva centrum av Lastovo.

Det är inte bara produkter man kan äta och dricka som kan bli souvenirer från Lastovo utan man kan också ta med sig kosmetiska produkter, såsom en speciell kräm - "Du är min" (Moja si). Krämen görs av äkta johannesört och olivolja från Lastovo av fru Vanja Jurica, ägare till den kända tavernan Fumari. Krämen behåller sina hälsosamma krafter i två år och kan användas som läkemedel inte bara vid öppna sår, nya skador, utgjutningar och svullna körtlar utan också som läkemedel för grov ansiktshud. Dessutom kan den användas som ett effektivt massagemedel för ont i ryggen, ryggskott, ischias och reumatism. Blommorna som läggs in i olivolja är en verklig medicin som alltid ska finnas till hands.

Legender

Man förbinder tallrika legender med ön Lastovo. Dessa tre är mest intressanta.

De tolv gyllene apostlarna

Det står i en av legenderna att tolv gyllene statyer av apostlar ligger begravda på den arkeologiska fyndplatsen för den fornkristna S:t Peters basilika i byn Ubli.

Legenden om Glavat

Om ön Glavat berättar man också myter och legender. Den äldsta är relaterad till öns skapelse. Enligt legenden skapades Glavat tack vare de olympiska gudarna. Gudarna diskuterade vilken ö som var vackrast: Lastovo, Mljet eller Korčula. Poseidon bestämde sig för att sända sin delegat för att utvärdera öarna på plats. Han dök upp där ön Glavat finns idag och i flera dagar betraktade han, beundrade och kunde inte bestämma sig. Till följd av delegatens tveksamhet, förstenade guden honom och förvandlade honom till ön Glavat.

Legenden om hemligheten som förklarar varför det inte finns några giftiga ormar på Lastovo

Under den grekiska koloniseringen av våra regioner hotade illyrerna grekerna. Efter några misslyckade förhandlingar med Teuta, den illyriska drottningen, bad grekerna romerska legioner om hjälp.

Drottning Teuta var rädd för att deras gudom skulle hotas och förstöras så hon gömde sig i det starkaste illyriska fästet vid Adriatiska havet – ön Lastovo. Deras gudom var en ormkult. Under deras uppehåll på Lastovo överfördes alla magiska krafter från ormarna till själva ön och det är känt att de har representerat fruktbarhet och skydd. Ormarnas kärlek och tacksamhet var så stora att de överförde all sin styrka till den här ön och helt och hållet förlorade sitt gift.

Att göra och uppleva

Utflykter

Lastovos arkipelag är fylld med magnifika och undangömda havsvikar som man kan upptäcka genom att hyra en båt eller med sitt eget fartyg.

Om du inte har behörighetsbevis brukar en lokal fartygsoperatör organisera *fiskpicknick* på stranden Saplun på ön Mladine. Medan du njuter av badet på den enda sandstranden i arkipelagen, lagar värdfolket färsk halstrad fisk, sallad med grönsaker de odlat själva på ett traditionellt sätt, alltsammans serverat med vin från deras egen vingård.

Vänd dig med förtroende till dem.

Persontransport "Čigra"

+385 98 599 007

Upplev allt som kan upplevas på Lastovo vid havet: fiske, rundtur, bad och sol i vackra vikar och på vackra stränder! Du kan njuta av en meny men färsk fisk, hemmagjort vin och en bekväm atmosfär på båten.

Familjen Lešić tar hand om alla minnesvärda stunder på Lastovo med sitt utflyktsföretag "Survival"!

+385 91 5615905 och +385 91 5809562

Naturparken „Lastovsko otočje" arrangerar en rundtur genom parken till sjöss. På rundturen kommer du att se en mängd naturliga och kulturella sevärdheter samt lära känna invånarnas livsstil, historia och traditionella verksamheter av ön Lastovo.

Sjövägen går längs norra sidan av ön, genom vikarna Kručice, Zaklopatice, Mihajla, Lučice och Zace mot ögruppen Lastovnjaci. Det finns en kort stopp i viken Saplun på ön Mladine där man kan avnjuta i sol och bad. På vägen tillbaka kommer du att upptäcka vikar på öns södra sida. En av framträda havsvikar är Skrivena Luka, viken med fyren från 1863, och viken Vejo More där det finns rester av militära anläggningar. När du närmar dig turens framme, kommer du att gå förbi ön Makarac, (i viken Velo Lago) där S:t Rafaels kyrka ligger. Rundturen avslutar med att passera genom öarna Prežba och Mrčar till byn Pasadur.

På grund av begränsade antal båtplatser är det obligatoriskt att boka genom e-post: jasenka.santic@pp-lastovo.hr eller ringa: 020/801-252 på arbetsdagar från 8:00 till 15:00.

Dykning

Genom att dyka kommer du att upptäcka en outforskad värld och skönheten av Lastovos havsbott. Du får en chans att ha en oförglömlig upplevelse under havs blåyta, rik på flora och fauna, undervattensgrottor förr bebodd av havsmunk (grottan Međedina) och arkeologiska fyndplatser rika på förlista galärer fulla av amforer… Den indragna kusten med talrika vikar, skär och grund, samt Lastovnjaci – en miniatyr arkipelag med fantastisk skönhet, utgör ett unvervattensparadis för dykare. Några populära dykplatser är: ön Bijelac –

undervattenspassage genom ön, ön Tajan – undervattensgrotta och udden Struga med gorgoniaväggar som går upp till 80 meter djup.

Dykning är tillåtet endast i sällskap av en dykinstruktör från ett auktoriserat dykcenter. På Lastovo finns det två sådana centrar: "Ankora" i byn Zaklopatica och "Ronilački raj-Lastovo" i byn Pasadur. Vänd dig med förtroende till dem.

På cykel genom Lastovo

Cykling är den perfekta rekreationen för turister som vill uppleva direktkontakt med naturen. Asfaltvägarna har lite trafik och är lämpade för cykling. Det finns också många skogsvägar på vilka cykling är möjlig. Här är några vägar vi rekommenderar (de finns också på vår interaktiv karta):

Lastovo – Ubli

asfalt; 9,45 km, svårighetsgrad 3/5

Lastovo – Skrivena luka

asfalt; 7,25 km, svårighetsgrad 3/5

Pasadur – Pasadur

asfalt/makadam; 9,7 km, svårighetsgrad 2/5

Pasadur – Ubli

asfalt; 2,81 kn, svårighetsgrad 2/5

Lastovo – Hom – Lastovo

asfalt/makadam; 20,5 km, svårighetsgrad 5/5

Lastovo – Zace

asfalt/makadam; 5,05 km, svårighetsgrad 2/5

Lastovo – Barje

asfalt, 4,9 km, svårighetsgrad 2/5

Lastovo – Lastovo

asfalt/makadam, 12,8 km, svårighetsgrad 4/5

Lastovo – Zaklopatica

asfalt; 2,19 km, svårighetsgrad 4/5

Lastovo – Lučica

asfalt; 0,71 km; svårighetsgrad 5/5

Källa: HGSS turist-vandringsguide (Turističko-planinarski vodič HGSS-a)

Vandring

På Lastovo finns det mer än 200 km vandringsvägar som upprätthållas av skogvaktare från naturparkens officiella organ. På Lastovo finns det inga giftiga ormar och på grund av detta är precis gående och fjällvandring de perfekta friluftsaktiviteterna både under perioden före och under turistsäsongen. Alla gående och vandrande vägar är märkta med träskyltar, så håll dig fast vid märkta vägar! Här är några rekommenderade ruter:

- Vägen Skrivena luka – S:t Cyprianius kyrka, ca 1,2 km

- Vägen Udovin do – Rača grottan, ca 1,5 km
- Ubli – Lastovo (en gammal skogsväg), ca 7 km
- Lastovo – grottan Pod Veji, toppen ca 1 km
- Lastovo – Kaštel, ca 0,3 km
- Sozanj – toppen av Sozanj, ca 0,3 km
- Zaklopatica – Korita, ca 0,8 km
- Zaklopatica – Lastovo, ca 2,5 km
- Vägen med små kyrkor: Lastovo – S:t Spas – S:t Kuzma – S:t Barbara – S:t Ilija -S:t Marija – S:t Martin – S:t Mihovil – Lastovo, ca 5 km
- Lastovo – Sv. Nikola – Zace, ca 3 km
- Dubrova – Veji pjevor –Hum, ca 3 km
- Lastovo – Bučen dolac – Kruševa njiva – Veja lokva – Studenac – Pojice – Skrivena luka, ca 7 km

Evenemang

Lastovsko maskerad

Det är oklart vilket år exakt började maskeradtraditionen på Lastovo. Enligt legenden var det Morer som i medeltiden ockuperade staden Korčula. Då skickade de sin delegat till Lastovo för att be invånarna om kapitulation. Delegaten greps och fångades av invånarna. På grund av detta har arga Morer riktat sin flotta mot Lastovo för att underordna den. Plötsligt kom ett kraftigt oväder som skingrade fiendes flotta. Sedan tog invånarna fienden och ställde honom på en åsna. De tog honom genom hela byn som ett hån. På kvällen spände de upp ett rep och sänkte honom från en höjd, vilken kallas för “Pokladareva grža” idag. Senare togs han på en åsna på gatan Dolac och brändes med klockringning och rop. Alltifrån då till idag har maskerad på Lastovo ordnats. Den utförs enligt specifika regler och procedur. Lastovo maskerad är ganska annorlunda och liknar inte någon annan i världen.

Den anses vara en av de mest värdefulla seder i Kroatien, vilket bekräftas ytterligare av faktum att den 17 januari 2008 förklarade det kroatiska kulturministeriet Lastovo som immateriellt kulturarv i Republiken Kroatien och ställde den under sitt skydd.

För mer information om Lastovo maskerad klicka på Lastovo maskerad föreningens webbsida: http://www.lastovski-poklad.hr

10.2.1 Kičma mog slavonskog ljeta

Dunja Kučinac, 14.08.2019.

Otvoreni gradski bazen bitan je dio javne infrastrukture slavonskog ljeta. Dok ne spustim ručnik na stepenicu širokih betonskih 'tribina', sve je određeni čin izloženosti. Primjećujem i novost - sladoled sada prodaje slastičarev sin. Već je narastao – pije kavu i puši cigare dok čeka kupca.

Kad sve pregledam i kostim na meni se posuši, penjem se na vreli poni i vozim nazad. Odgleda se Dnevnik, stara zadrijema na dvosjedu, a stari u ruke još jednom uzme novine jer prikazuju samo reprize. Savladavam anksioznost i odlazim 'na centar'. Prepoznajem tek manji dio gostiju, među njima i vršnjaka koji mi je u trećem srednje prodao polovni set bubnjeva i to – bez snarea.

Kad te se zamoli da napišeš tekst o tome kako, sa svojih trideset godina od kojih posljednjih jedanaest živiš, studiraš i radiš u Zagrebu, provodiš dio ljeta u svom rodnom, malom slavonskom gradu, shvatiš da je upravo ispred tebe jedan od najnezahvalnijih zadataka koji si mogao dobiti za školsku zadaćnicu.

Iza prvog i najbanalnijeg pitanja "O čemu pisati?", istog časa navire gomila drugih: Kako govoriti o mjestu za koje te toliko tog veže, a od kojeg te istovremeno isto toliko toga dijeli? Kako se snaći na polupropusnoj membrani između istine i laži, a onda i između stvarnosti i fikcije?

Kako opisati nešto uzbudljivo i vrijedno čitanja, a nikoga ne uvrijediti i ne povrijediti? Kako iole precizno sondirati bilo koji zanimljivi detalj jedne hrvatske periferije, a da ne otkriješ previše? Kako ne upasti u kašu vlastitih emocija i zamke overpatetičnosti i trivijalnosti? I na koncu - kako na početku teksta upozoriti čitatelje na ono što već i sami slute: "ugasite Instagrame, ovdje nema divljih plaža i skupog gin tonica?"

Ni jedno od pitanja nisam, dakako, stigla razriješiti. Rok je zakucao na vrata i, iskoristit ću mrsku sliku, tekst se u panici napisao sam. Ostali su u njemu svi problematični elementi za koje sam se nadala da ću ih nekako uspjeti zaobići, ali neka idu kvragu - ljeto u rodnom gradu za mene je ionako svojevrsna emocionalna gimnastika - neprekidno plesanje po tankoj granici između skrivanja i eksponiranja, prihvaćanja i otpora.

Za razliku od vikend posjeta tijekom godine, ljeti ostajem po tjedan ili deset dana, dovoljno da se uklopim u rutinu, organiziram život prema dinamici staraca i grada i da dani stignu skoro potpuno nalikovati jedni na druge. Upravo je ta privremena privatna rutina kičma mog slavonskog ljeta i ujedno i jedina o kojoj sam ovom prilikom uspjela nešto reći.

Dan počinje oko pola 9 - to je otprilike čas kada stari popije svoju kavu do pola i postane nestrpljiv da mu se pridružim. Ako me ne probudi njegova nestrpljivost, onda to budu glasovi s ulice. Prvi kat osim dobrog hlada na kojem zavide ostali susjedi jamči i najbolji uvid u komšijsku svakodnevicu – tko se parkira, tko iznosi smeće, tko ide u dućan.

Osim kave, na stolu su uvijek već pročitane novine. Čitanje novina u našoj je obitelji uvijek bila svojevrsna linija diferencijacije, faktor po kojem možeš razlikovati ljude, znati kakav je tko – čita li ili ne čita. U oskudici – novina ćeš se zadnjih odreći. Zato je svojevrsni mali obiteljski ponos to

što je stara već više od četrdeset godina svako jutro prva na kiosku i kupuje dnevni list. Križaljke i *Sportske novosti* za starog posude se iz kafića, a kad se sve skupa po par puta pročita, odnosi se susjedima preko puta.

Srijeda, petak i subota su pijačni dani – tad se kući ujutro donosi svježe rezano cvijeće za kuhinjski stol, domaći paradajz i jaja i, najvažnije, par kila ljetnog voća. Po izgledu starine šoping liste prodavači na pijacu već znaju da sam stigla doma pa bar jedna od tih kila bude proturena u njen ceker sa strane, *za mene*.

Jutro je vrijeme kad dovlačim stare mamine haljine i naušnice koje smo izvukle iz ormara pa sa starim dogovaram što ćemo popraviti i pokrpati taj dan. Dok on priprema alat, obično bih se uhvatila knjige no, ljeti, to je najčešće vrijeme kada odlazim sama na gradski bazen maminim crvenim ponijem specijalkom. Jedino gdje više volim voziti bicikl nego pješačiti je doma – svoj stari sportski bicikl ostavljam u spremištu, poni je manji i ugodniji i nikad nema žurbe.

Otvoreni gradski bazen bitan je dio javne infrastrukture slavonskog ljeta – građen u bivšoj državi kao dio programa širenja rekreacije i sporta i generalnog radničkog i društvenog standarda, a danas jedino more za Slavonce kojima je ono baš more more predaleko i preskupo i koji nisu dio radne snage izbjegle na Jadran, u Irsku ili Njemačku.

Dakako, i među tima ostalima – tek za one koji si mogu priuštiti dnevnu ulaznicu, nisu ih psihički satrale nezaposlenost i rezignacija i ne stide se svog ovakvog ili onakvog *beach*, pardon, *pool bodyja*, koje će morati prošetati ispred svih koji zainteresirano dežuraju iza sunčanih naočala na terasi kafića. I taj je bazen, kao i svako drugo mjesto, složena mreža društvenih odnosa, mjesto na kojem se manje ili više očito odmjeravaju i prelamaju različite društvene nejednakosti, mjesto o kojem jednako puno govore oni koji su tu, kao i oni kojih iz ovog ili onog razloga nema ili su nevidljivi.

Zbog toga sam skoro petnaestak godina od lokalnog bazena osuđujuće zazirala i nezainteresirano ga izbjegavala – otprilike od kraja osnovne i početka nultih, vremena kada sam se napokon prestala truditi da usprkos mojem ateističkom djetinjstvu budem poštena kršćanka, odrezala kosu na dječački kratko, počela čitati blogove i otišla u srednju u prvi veći grad. Na vrijeme prije toga, vrijeme cjelodnevnog boravka na bazenu s društvom iz ulice, danas me podsjeća sve i ništa. Uspomene je sada lako kontrolirati, izvući ili potisnuti, čak i izmijeniti.

Kao i svako drugo kretanje tim gradom, i taj je odlazak na bazen suptilna igra sudjelovanja i ustezanja. Dok ne spustim ručnik na stepenicu širokih betonskih "tribina" na zapadnoj strani bazena, sve je određeni čin izloženosti - parkiranje bicikla, oštri miris klora, kupovina ulaznice. Jednom kad se smjestim, prepuštam se sigurnoj izolaciji.

Otplivam petnaestak dužina, sterilno, penzionerski prsno, izađem istim putem kojim sam i ušla i otvorim knjigu – sigurnu vezu sa stabilnim dijelom svog identiteta, neovisnom o teretu prostora i vremena. Barem pola sata prije nego pođem, nagovorim se da odustanem od čitanja i pridružim se kulturi promatrača. Na semaforu pratim temperaturu vode i zraka, gledam tko dolazi i prolazi, a tko kupuje palačinku.

Ujutro je na bazenu malo ljudi – nešto onih koji su na godišnjem i klinci, najviše onih koji pohađaju školu plivanja. Slušam gradski radio koji svira sa zvučnika. *S našim taksijem brzo i sigurno do cilja. Na ljetnim večerima ovog petka svira Alkotest. Uskoro još jedno izdanje Vaterpola u žitu. Ne propustite probati solarij i masažu koju nudimo na bazenu.*

Gledam kako se grupe klinaca ponašaju – tko je glavni i prvi skače u bazen, a tko trči posljednji i u vodu se spušta oprezno ljestvama. Primjećujem i novost - sladoled sada prodaje slastičarev sin. Već je narastao – pije kavu i puši cigare dok čeka kupca. Kad sve pregledam i kostim na meni se posuši, penjem se na vreli poni i vozim nazad. Pijac je gotov, lubenice su pospremljen nazad na prikolicu, a najbliži birc se prazni. Grad je još prazniji nego inače – vrijeme je ranog ručka. Dok se parkiram, s prvog kata mirišem grašak, mahune i toplu proju s višnjama.

Kod nas doma svatko ruča sam, u svoje vrijeme i na svoj način – stari za stolom u kuhinji, ja pred TV-om, a stara uvijek odgađa ručak za kasnije, kad se ohladi od vrele kuhinje i odmori od dvosatnog stajanja za štednjakom. Dnevna je na zapadu pa iza ručka "palimo klimu" – tako zovemo navlačenje tamnih zavjesa na balkonu i namještanje ventilatora. Kod nas se iza ručka obavezno spava, svako na svojoj strani.

Ponovni susret počinje popodnevnom kavom i lubenicom. Pritom pročešljavamo novosti. *Priča se da će se u prostor bivše samoposluge useliti DM. Stara i njene kolegice iz centra se vesele – napokon neće morati od djece, susjeda i poznanica s autom naručivati da im, kad idu u susjedni grad, donesu Baleine gelove za tuširanje i jeftini prašak za veš. Napokon su zaprašili komarce iz zraka. Prije toga – bilo je nemoguće živjeti, istina je sve što je pisalo na internetu. Ne sjedi se na balkonu, igralište je prazno, a penzionerke će se radije srušiti mrtve od žege u podne, nego da do dućana idu predvečer kad nesnosni rojevi okupiraju ulice. Mene su moji na vrijeme upozorili – nedostaješ nam, ali dok ne dignu avion – bolje ne dolazi.*

Sa starim rješavam sudoku puzle i tu i tamo zaigram stare društvene igre iz osnovnjaka. "Pogodi tko?" obično preskačemo, iziskuje previše priče, a stari doma ne voli stavljati slušni aparat.

Kad se mrak krene navlačiti, odgleda se Dnevnik, stara zadrijema na dvosjedu, a stari u ruke još jednom uzme novine jer *prikazuju samo reprize*, savladavam anksioznost, javim se nekolicini starih prijatelja i odlazim "na centar". Naš balkon gleda na korzo - dovoljno je da zaobiđem zgradu u kojoj živim i tu sam – u tihoj žiži ljetne večeri.

Većina je okupljena na terasama dva kafića, pragmatično postavljenima uz ivicu dječjeg igrališta. Pravi je hit novootvoreni birc – ima pivsku kartu (uz koju pijenje Osječkog postaje još tvrđi stejtment), terasu razvedenu u tri dijela i vlasnika kojeg svi vole. Prepoznajem tek manji dio gostiju pa imam vremena da pokušam rekonstruirati sjećanja i biografije – vidim par povratnika iz Kanade i Njemačke, prijatelja iz vrtića, bivšeg susjeda pecaroša i vršnjaka koji mi je u trećem srednje prodao polovni set bubnjeva i to – bez *snarea*.

Na šanku, pasijans slaže poznanik kojem sam potom preprodala bubnjeve, nakon samo pola godine loše odsviranih Ramonesa, Idijota i Clasha. Dok tražim poznata lica, kristalno mi je jasno da ni moja povratnička pojava s dredloksima dužima od metra i pirsinzima kojih je, iako samo nekoliko, i dalje previše, ne mogu *proći lišo*, bez sporadničnih, ali redovnih pogleda koji se znaju zaboraviti i na čitavu minutu predugo.

Za stolom, red viceva i anegdota, red sjećanja na stare dane, red izvještaja o novostima i sudbinama starog društva. Kad me se prozove, obično se usučem u sebe - zgrčeno pazim da slučajno ne pretjeram, da ničime ne sugeriram da mislim da imam pravo na više priča samo zato što živim u većem gradu.

Zagreb i svoj život mahom zbijam u rečenicu – dvije, srežem do kratke šture skripte ili dijagnoze, katkada i do ruba besmisla – *dobro je / sad radim sličan posao ali u drugoj udruzi / stanarine su postale nemoguće visoke, mi stvarno imamo sreću*. Jasno mi je da je paranoja nepotrebna – pa ipak, ne mogu je se samo tako otarasiti. Nakon pića, prije razlaza, kao i svi stari frendovi - obećajemo ponovni susret.

Kad dođem na godišnji, moja bivša srednjoškolska soba opet mi se prepušta za spavanje, tako da doma stižem taman kad starci razvlače kauč u dnevnoj - stara uobičajena praksa u dvosobnim stanovima svih mojih prijatelja. Na mjestima se ulegnuo pa je prva, posljednja i najčešća šala koju redovno čujem od starog kad sam doma – *čim odeš, napokon ću se opet naspavati*.

Prije nego se povučem u sobu, s još uvijek sentimentalno sačuvanim tamnozelenim zidovima i crnim ormarima, odgledamo skupa seriju – dvije i obavezno dogovorimo plan za iduće jutro – čini nam se kao da se moj kupaći već posušio, a kava već skuhana čeka i treba brzo ustati, da se ne ohladi.

10.2.2 Min slavonska sommar

Dunja Kučinac, 14/8 2019

Utomhusbassängen är en väsentlig del av den slavonska sommarens offentliga infrastruktur. Tills jag släppt handduken ner på trappan på den breda 'betongläktaren', känns allt som en viss exponering. Jag märker också något nytt – glass säljs nu av konditorns son. Han har blivit vuxen – han dricker kaffe och röker medan han väntar på en kund. Jag ser på allt och efter att min baddräkt har torkats sätter jag mig på min ponycykel och cyklar tillbaka. Dagens nyhetsprogram har vi sett, morsan tar en tupplur på soffan och farsan har tidningar i händerna för de visar bara repriser på teven. Jag hanterar min ångest och går till stan. Jag känner bara igen ett fåtal kafégäster, en av dem en bekant som i trean på gymnasiet sålde mig ett begagnat trumset fast – utan snare.

När jag blev ombedd att skriva en text om hur jag, med mina trettio år av vilka de senaste elva har bestått av boende, studier och arbete i Zagreb, tillbringar en del av sommaren i min lilla slavonska hemstad, insåg jag att det framför mig stod en av de mest otacksamma uppgifterna man kan få för en skoluppsats.

Efter den första och mest triviala frågan ''Vad ska jag skriva om?'', dyker det upp massa andra: Hur ska jag prata om en plats där så många saker ger mig både en känsla av tillhörighet och främlingskap? Hur ska jag hitta den riktiga vägen mellan sanning och lögn, och därtill mellan verklighet och fiktion?

Hur ska jag bära mig åt för att beskriva någonting spännande och värt att läsa utan att kränka eller skada någon? Hur ska jag noggrant undersöka någon intressant detalj från en kroatisk periferi, utan att på samma gång avslöja för mycket? Hur ska jag låta bli att falla in i en blandning av mina egna känslor och fallgropen med trivialitet och känslosamhet. Och slutligen – hur ska jag varna läsarna i början av texten för det de redan anar själva: "stäng av Instagram, här finns inga vilda stränder och dyr gin tonic?"

Naturligtvis har jag inte lyckats att lösa problemen. Deadlinen knackade på dörren så (jag måste beskriva det genom en otäck bild) har texten i panik skrivit sig själv. Den innehåller fortfarande alla problematiska element jag hoppades undvika, men åt helvete med dem – somrarna i min hemstad är en slags känslomässig gymnastik ändå – ständig dans längs den fina linjen mellan döljande och avslöjande, accepterande och motstånd.

På sommaren stannar jag här en vecka eller tio dagar till skillnad från vanliga helgbesök under året. Det är tillräcklig tid för att anpassa mig till rutinen, ordna mitt liv enligt både mina föräldrars och stadens dynamik, och för att dagarna ska börja likna varandra. Det är precis denna temporära privata rutin som utgör min slavonska sommar och den enda jag kunde skriva något om vid detta tillfälle.

Dagen börjar vid halv nio – det är ungefär den tidpunkt när farsan drickit hälften av sitt kaffe och blir otålig tills jag blir det med. Om hans otålighet inte väcker mig, är det röster från gatan som lyckas göra det. Den första våningen garanterar, förutom mycket skugga som andra grannar avundas oss, den bästa inblicken i grannarnas vardagsliv – vem som parkerar, vem som slänger skräp, vem som går till affären.

Förutom kaffe fanns det alltid redan lästa tidningar på bordet. Att läsa tidningar har alltid varit en sorts differentieringskriterum i vår familj, den faktor som hjälper folk att skilja sig från varandra och veta vilken typ av person man är – vem som läser och vem som inte läser. I en nödsituation är tidningar det sista man kommer att ge upp. Därför är det en liten sorts familjestolthet att morsan har varit den första vid kiosken varje morgon i över fyrtio år för att köpa dagstidningen. Korsord och Sporttidningen för farsan lånas från kaféet och efter att man läst dem några gånger går tidningarna till grannarna som bor mittemot.

Onsdag, fredag och lördag är dagar reserverade för torghandel. Då kommer man tillbaka hem med färska snittblommor till köksbordet, hemodlade tomater och ägg samt, viktigast av allt, några kilo sommarfrukter. Genom att titta på morsans inköpslista vet alla marknadsförsäljare att jag redan har kommit hem, så de smusslar åtminstone ett av de kilona i hennes väska, *bara för mig*.

Morgnarna är den tid då jag tar med morsans gamla klänningar och örhängen som vi drog ut från skåpet och diskuterar med farsan vilka vi ska fixa och reparera den dagen. Medan han förbereder verktyg skulle jag ge mig till att läsa en bok, men på sommaren är det vanligtvis då jag åker morsans röda ponycykel ensam till utomhusbassängen. Det endaste stället där jag föredrar att cykla än att promenera är hemma – min gamla sportcykel lämnar jag i skjulet, ponyn är mindre och bekvämare och det är aldrig bråttom här.

Utomhusbassängen är en väsentlig del av den offentliga infrastrukturen av en slavonsk sommar. Den var byggd under f.d. Jugoslavien som en del av programmet för utvidgningen av rekreation och idrott samt för den allmänna arbetare och sociala standarden. Idag är den det enda havet för folk i Slavonien, för dem som anser havet *havet* för dyrt och för långt ifrån och för dem som inte har flyttat för att arbeta på Adriatiska havet, Irland eller Tyskland.

Dessutom, bland dem som stannar kvar – är folket vid bassängen de som har råd med dagbiljetten, som inte är psykiskt nedbrutna av arbetslöshet och resignation, som inte skäms för sin *strand-*, förlåt, *poolkropen* i vilken form som helst. Med kroppen de skulle promenera framför alla som sitter på kaféterrasser och väntar med intresse bakom sina solglasögon. Den där bassängen är också, som alla andra platser, ett komplext nätverk av sociala relationer. En plats där alla mer eller mindre uppenbart överväger och bryter olika sociala skillnader, en plats som omtalas lika mycket av dem som är här och av dem som av en eller annan orsak inte är här eller är osynliga.

På grund av detta har jag dömande avskytt och ointresserat undvikit den lokala bassängen i nästan femton år – ungefär till slutet av grundskolan och början av 00-talet. Det var tiden när jag slutligen slutade anstränga mig vara en hederlig kristen trots min ateistiska barndom, klippte håret till pojkaktig längd, började läsa bloggar och startade gå gymnasium i den första större staden. Det finns allt och ingenting som påminner mig på tiden innan den perioden, på tiden när gänget från gatan umgicks dygnet runt vid poolen. Nu är det lätt att kontrollera, dra ut, förtränga eller även förändra påminnelser.

Som alla andra rörelser i den där staden, är bassängbesök en subtil lek av deltagande och uteblivelse. Tills jag släpper handduken på trappan på den breda ’betongläktaren’, känns allt som en viss exponering - att parkera cykeln, den starka klorlukten, att köpa biljetten. Så fort jag installerar mig, släpper jag loss till den säkra isoleringen.

Jag simmar ungefär femton bassängländer, simmar steril bröstsim som en pensionär, går ut samma väg jag kom och öppnar boken – det säkra förhållandet till den stabila delen av min identitet, oberoende av utrymme- och tidsbördor. Åtminstone under den sista halvtimmen innan jag går hem, övertalar jag mig själv att ge uppläsning och blir med i observatörkulturen. På ledskylten observerar jag vatten- och lufttemperatur, tittar på vem som kommer och går förbi, vem som köper pannkakan.

På morgonen finns det inte så mycket folk vid poolen – några som är på semester och ungar som är för det mesta i simskolan. Jag lyssnar på radion som spelar från högtalaren. *Säkert till målet med vår taxi. På fredag sommarkväll spelar bandet Alkotest. Snart en till edition av turneringen 'Vattenpolo i säden'. Missa inte solarium och massage erbjudna vid poolen.*

Jag tittar på hur grupper av ungar beter sig – vem som leder och hoppar i poolen först, vem som springer sist och som går försiktigt ner i vatten. Jag märker också något nytt – glass säljs nu av konditorns son. Han har blivit vuxen – han dricker kaffe och röker medan han väntar på en kund. Jag ser på allt och efter att min baddräkt har torkats sätter jag mig på min ponycykel och cyklar tillbaka. Torghandeln är avklarad, vattenmeloner är lagda tillbaka i vagnen och närmaste kaféet tömmas. Staden är tommare än vanligt – det är dags för tidig lunch. Medan jag parkerar känner jag lukten av ärtor, gröna bönor och varm körsbärskaka.

I min familj äter varje person lunch för sig själv, i sin egen tid och på sitt eget sätt – farsan vid köksbordet, jag framför teven, och morsan äter alltid lunch senare, när hon har kylts ner från det heta köket och vilar efter att hon har stått vid spisen i två timmar. Vardagsrummet ligger på västra sidan så vi brukar "slå på luftkonditioneringen" efter lunchen – det är vad vi kallar att dra mörka gardiner på balkongen och göra justering av fläktarna. I min familj sover vi alltid efter lunch, var och en på sin sida.

Återträffen börjar med eftermiddagskaffe och vattenmelon. På samma gång finkammar vi igenom nyheterna. *Det ryktas att DM kommer att flytta in på tidigare snabbköpets plats. Morsan och hennes väninnor från centrum glädjer sig – de kommer äntligen sluta beställa duschgeler Balea och billigt tvättmedel från sina barn, grannar och bekanter som äger bilar när de åker till grannstaden. Slutligen har de sprutat insektsmedel mot myggorna i luften. Innan detta var det omöjligt att leva, det är sant, allt som stod på internet. Man får inte sitta på balkongen, lekplatsen är tom och pensionärer går hellre till snabbköpet på middagen och riskerar att svimma från hettan än att gå ut på eftermiddagen när olidliga svärmar ockuperar gatorna. Mina föräldrar varnade mig i tid – vi saknar dig men kom inte innan flygplanet sprutar.*

Farsan och jag löser sudoku, då och då spelar jag gamla brädspel från grundskolan. ’’Vem där?’’ hoppar vi vanligtvis över, den kräver för mycket prat och farsan tycker inte om att ha hörapparat på sig hemma.

När det blir mörkare, ser vi på dagens nyhetsprogram, morsan tar en tupplur på soffan och farsan har tidningar i händerna för *de visar bara repriser* på teven. Jag hanterar min ångest, ringer några gamla vänner och går till huvudgatan. Vår balkong har en utsikt över den – nära nog för att gå rund byggnaden där jag bor och jag är här – i den tysta brännpunkten på en sommarkväll.

De flesta samlas på terrasserna på två kaféer, pragmatiskt placerade vid kanten av lekplatsen. Den nyöppnade krogen är en verklig succé – de har en ölkarta (så valet att dricka det lokalt tillverkade Osječko är öl en ännu hårdare *statement*), terrass uppdelad i tre delar och en ägare älskad av alla. Jag känner igen bara ett fåtal kafégäster så jag har tid att försöka rekonstruera minnen och biografier – jag ser två återvändande från Kanada och Tyskland, en dagisvän, en tidigare granne som är fiskare och en jämnårig som i trean på gymnasiet sålde mig ett begagnat trumset fast– utan *snare*.

En bekant lägger patiens i baren. Till honom hade jag vidaresålt trumsetet, efter bara ett halvt år av uselt spelade musik från band som Ramones, Clash eller KUD Idijoti. Medan jag letar efter bekanta ansikten, är det glasklart att mitt utseende av en återvändare med dreadlocks längre än en meter och piercingar, vilka är bara ett fåtal men fortfarande för många, inte kan

bli obemärkt. Inte utan sporadiska men regelbundna blickar som ibland stannar på mig nästan en minut för länge.

Vid bordet är det en rad skämt och anekdoter, en rad minnen från den gamla tiden, en rad rapporter om nyheterna och ödet av folk från gamla sällskapet. När jag kallas, drar jag mig inne – tar hand om att jag inte pratar för mycket, inte suggererar jag har rätt till fler berättelser bara för att jag bor i en stor stad.

I hastighet sammanfattar jag mitt liv i Zagreb – i en eller två meningar, klipper det till ett kort manus eller diagnos, ibland till kanten av nonsens -*det går bra / jag jobbar med nåt liknande men i en annan förening / hyror har blivit enormt höga men vi är verkligen lyckliga med detta.* Det är klart att paranoia är onödig – ändå är det inte så lätt att bli av med den. Efter några glas och innan vi går hemåt, som alla gamla vänner – lovar vi att träffas igen.

När jag kommer hem på semester lämnar föräldrarna mig mitt tidigare gymnasietidens rum för att sova i, så när jag kommer hem drar de ut soffan i vardagsrummet – en vanlig gammal praxis i tvåor av alla mina vänner. Soffan har sjunkit i några delar så det första, sista och vanligaste skämtet jag hör regelbundet från farsan när jag kommer hem är – *så snart du lämnar så kommer jag äntligen sova mig utvilad.*

Innan jag går tillbaka till rummet med de fortfarande sentimentalt bevarade mörkgröna väggarna och svarta garderober, tittar vi på en eller två serieavsnitt och kommer överens om en plan för nästa morgon – det känns som om min baddräkt redan har torkats, och kaffe redan är lagat och man snart måste stiga upp, innan det svalnar.

Källor:

Översättningar från svenska till kroatiska:

1) https://salusfin.com/manual/?lang=sv (april, 2020)

2) https://salusfin.com/manual/?lang=sv (april, 2020)

3) Jakobsen, Rasmus Kragh; Hansen, Julie Hjerl (2015) 'Jakten på våra genetiska superhjältar', (s. 20-23), *Illustrerad vetenskap*, nr. 4/2015, Bonnier

Översättningar fråm kroatiska till svenska:

1) https://tz-lastovo.hr/ (april, 2020)

2) https://www.h-alter.org/vijesti/kicma-mog-slavonskog-ljeta

(Dunja Kučinac; april, 2020)